ÎN DESERT

D. Alcock
GUTE BOTSCHAFT VERLAG
6340 Dillenburg 2 P.O.B. 80
Germany

A

„În Deşert" este o lucrare publicată cu mult timp în urmă şi care este pusă acum la dispoziţia cititorilor care vorbesc limba română. Lectura acestei povestiri poate să încurajeze mulţi tineri şi tinere să meargă cu hotărâre pe drumul credinţei. Trăim într-un timp cu totul diferit de acela în care ne duc aceste pagini, însă este bine să ştim ce au suferit înaintaşii noştri din dragoste pentru Hristos.

Să dorim, ca şi cei dinaintea noastră, să-L urmăm cu credincioşie într-o lume care nu-L cunoaşte. „Ai dat celor ce se tem de Tine un steag, ca să-l înalţe pentru adevăr" (Psalmul 60.4).

GUTE BOTSCHAFT VERLAG, 1990 6340 Dillenburg, Germany P.O.B. 80

Capitolul I

Înainte de adunare

Pe unul din platourile cele mai ridicate ale Cevenilor de Sus, nu departe de un cătun numit Cros, se afla, spre mijlocul secolului al XVIII-lea, o casă mică şi singuratică. O cărare strâmtă, care şerpuia pe coasta unei coline, ducea spre satul depărtat cam la o leghe. Creasta de sus a muntelui, acoperită ici şi colo cu iarbă şi cu vegetaţie sălbatică, alcătuia primul plan al priveliştei care se zărea de acolo până în depărtări, părând că sfidează cerul, iar piscurile uriaşe ale lui Tânărgue se înălţau până spre nori.

Noaptea lui 18 octombrie 1745 venea să-şi întindă vălul peste acest tablou. Tot ţinutul era acoperit de primul strat de zăpadă şi îngheţul aninase mici ţurţuri de ultimele frunze ale castanului uriaş care umbrea căsuţa. Luna plină le făcea să scânteieze ca nişte diamante.

Pâlcuri de persoane, bărbaţi şi femei de vârste diferite urcau cu greutate cărarea abruptă şi se îndreptau spre căsuţă. Toţi ţăranii

aceştia aveau o expresie serioasă şi liniştită. S-ar fi zis că de la cel mai în vârstă până la cel mai tânăr, n-au cunoscut decât gânduri serioase.

Acest grup mic se strânsese în locuinţa retrasă care aparţinea unuia din cei mai de seamă dintre ei, pentru ca de aici să meargă să ia parte la o adunare care trebuia să se ţină destul de departe de acolo. Ei se duceau să se închine lui Dumnezeu în singurul fel care era posibil bisericii reformate a Franţei, în acest secol al XVIII-lea, care era totuşi mândru de lumina şi toleranţa lui. Cu toţii cunoşteau pedepsele crude date prin legile ţării lor în privinţa satisfacerii nevoilor lor religioase. Pentru motivul de-a fi asistat, chiar numai o singură dată, la una din aceste adunări, un om era condamnat la galere pe toată viaţa, o femeie era închisă pentru restul zilelor ei şi un copil era luat cu forţa de lângă părinţii săi şi crescut într-o mănăstire.

Cu toate acestea, la fiecare nouă adunare se vedeau strângându-se toţi credincioşii, de la bătrânul sprijinit pe toiagul lui, până la micuţul pe care-l învăţau despre privilegiile şi primejdiile legate de strângerile laolaltă ale adunării din Deşert.

Două femei, una în vârstă, alta foarte tânără, care ţinea un copil în braţe, vorbeau în faţa uşii casei.

— Va trebui să plecăm îndată, a zis bătrâna. Este aşa de frig aici! Trebuie să intri cu micuţul.

— Oh, n-are nimic! Nu vezi ce bine l-am învelit? în plus, pentru vârsta lui, este cel mai voinic dintre toţi.

— Cum îl cheamă?

— Paul, ca pe bătrânul nostru, domnul Paul Plâns, care a fost ca un tată pentru noi toţi. Fără el nu prea ştiu ce-am fi făcut iarna trecută, în timp ce soţul meu era în închisoare.

— Soţul dumitale, sărmanul, a plătit scump căsătoria în Deşert.

— Şi totuşi, mamă Bonin, ştii care-au fost primele lui cuvinte după ce-a revenit acasă? Şi-a luat în braţe copilul dat de Dumnezeu în absenţa lui şi mi-a zis: „Femeie, cu ajutorul lui Dumnezeu, nicio altă mână nu ne va boteza copilul, decât aceea care-a binecuvântat căsătoria noastră”.

— Deci mâna păstorului nostru scump, domnul Roux. Cred că va

fi, printre noi în această seară.

— Şi eu cred la fel. Iată-l pe bătrânul tată Brissac, el ne va spune.

În acel timp, fiecare adunare protestantă avea doi bătrâni aleşi cu atenţie şi numiţi de sinod.

Într-adevăr, un bărbat cu părul alb se apropia, împreună cu soţia lui, cele trei fiice şi cel mai tânăr fiu.

— Bună seara, domnule Brissac, au spus femeile.

— Bună seara, doamnă Bonin. Bună seara, doamnă Chaumette, a răspuns bătrânul, descoperindu-şi capul.

— Pe domnul Roux îl aşteptăm în această seară? a întrebat cea mai în vârstă dintre femei.

— Da, dacă Dumnezeu îngăduie să ajungă până la noi. Domnul Plâns este în casă?

— Nu, domnule, iată-l acolo, vorbeşte Jeanettei. Plâns era cel de-al doilea bătrân. Cu toate că era încă tânăr, dădea semne de bătrâneţe. Se zicea atunci că cevenolul n-are copilărie: la doisprezece ani era bărbat; la patruzeci, bătrân. Chipul încreţit al lui Paul Plâns avea o expresie sinceră şi gânditoare. Stătea lângă fiica lui, o copilă serioasă şi frumoasă, de 15 ani, când colegul lui s-a apropiat de el.

— Negreşit, ora întâlnirii n-a trecut încă; iată-l pe Guillaume Verieu, băiatul cel mai punctual din tot ţinutul, a reluat doamna Chaumette, în timp ce un tânăr cu figura palidă şi fruntea îngustă înainta cu pas rapid. El a salutat pe cei din faţa uşii şi a intrat în casă.

— Iată un băiat care ne face cinste la toţi, a zis doamna Bonin. Sărmanul copil, ce palid este! învaţă prea mult. Ce păcat că părinţii lui îl lasă să meargă la şcoala parohiei! Însă taxele sunt foarte mari şi nu toată lumea are curajul şi credinţa soţului dumitale, scumpa mea. Se zice că Guillaume şi-ar da mâna dreaptă pentru a ajunge avocat, însă cine-i va elibera un certificat de catolicism, chiar dacă ar fi el destul de josnic ca să-l ceară?! Şi, mulţumesc lui Dumnezeu, el nu este. Ah! e un băiat curajos – măcar de i-ar semăna şi ştrengarul de băiat al scumpului nostru bătrân Plâns.

— O, mamă, nu fi aşa de aspră cu René Plâns. Nu voi uita niciodată cum a alergat anul trecut pe munte în căutarea mielului pe

care-l pierdusem şi cu ce grabă venea în fiecare zi, când soţul meu era în închisoare, ca să ne scoată apă şi să ne taie lemne.

— Nu ştiam să fi plecat vreodată de-acasă şi pentru altceva, decât pentru jocuri de nimic. A întristat grozav pe taică-său acum vreo doi ani, amestecându-se cu cei mascaţi şi luând parte la jocurile lor nelegiuite.

— Ştiu foarte bine, a zis doamna Chaumette. Însă îţi aminteşti ce copil amabil şi delicat era cu câţiva ani înainte? Ah, pe atunci buna lui mamă încă trăia! Ce pierdere e mai mare ca a unei mame? Dar unde este el în seara asta?

Mulţi îşi puneau această întrebare şi nu fără îngrijorare. În sfârşit, Paul Plâns a întrebat:

— Prieteni, a văzut vreunul dintre voi în această seară pe fiul meu?

Toată lumea a dat din umeri.

— Acum patru zile, a reluat bătrânul, l-am trimis la Privas. S-ar fi putut întoarce cu uşurinţă până ieri şi-l aşteptam cel mai târziu astăzi. El cunoştea planurile noastre. Dumnezeu să vegheze asupra lui, să nu i se fi întâmplat niciun rău.

Plâns s-a oprit un moment, apoi a adăugat:

— Ei bine, prieteni, a sosit ceasul să plecăm.

Au mai întârziat puţin, până ce s-au asigurat că niciunul dintre credincioşi n-avea asupra lui vreo armă; căci păstorii interziceau cu severitate să meargă cineva înarmat la adunările din Deşert.

Mica ceată a pornit atunci de-a lungul cărărilor înguste şi parcă neumblate, ducând spre văgăunile adânci, care trebuiau să adăpostească în noaptea aceea strângerea laolaltă a sfinţilor persecutaţi. Din când în când, se auzeau răsunând în atmosfera liniştită a acestei nopţi de toamnă, câteva strofe dintr-un cântec solemn. Acest cântec era reluat de locuitorii cătunelor învecinate, care se duceau în grupuri izolate la aceeaşi adunare.

În noaptea aceea cântările lor erau marcate de un accent de tristeţe şi duioşie.

Ziua de 18 octombrie, care atrăgea pe credincioşi în această vale

singuratică a Cevenilor, era o zi de post, nu de sărbătoare; şi bucuria întâlnirii era umbrită şi mai mult de amintiri triste. Protestanţii aveau să petreacă în umilinţă şi rugăciune al şaizecilea an al revocării Edictului de la Nantes, care sfârşise o zi de dimineaţă scurtă de prosperitate şi făcuse loc unei lungi nopţi de spaimă, de zbucium şi de aspră robie. (*Edictul acesta, care acorda o mare libertate religioasă hughenoţilor, a fost dat de Henric al W-lea la 13 aprilie 1598 şi a fost revocat de Ludovic al XIV-lea la 18 octombrie 1685.*)

Capitolul".

După adunare…

Ce privelişte ciudată a oferit în noaptea aceea una din văgăunile cele mai liniştite şi pustii ale Cevenilor de Sus! Glasurile au sfâşiat liniştea acestor pustietăţi şi au urcat până la cer. O mulţime nenumărată de bărbaţi, femei şi copii, aşezaţi, culcaţi sau în picioare, priveau la poalele stâncilor. Stăteau nemişcaţi şi se uitau cu ardoare la predicatorul care, de la catedra lui de piatră, putea să fie zărit de toţi.

Adunarea ţinea de mult timp; cu toate acestea ascultătorii nu manifestau nicio oboseală: nicio pleoapă nu se lăsa, nimeni nu simţea îngheţul nopţii. „Cuvântul Domnului era rar în zilele acelea".

După o rugăciune liniştită, şi-au plecat urechea la citirea sfintei Cărţi. O mulţime de voci au făcut să răsune colinele de cântecul psalmilor. Apoi, timp de o oră şi un sfert, credincioşii au privit fermecaţi buzele predicatorului, care le istorisea cum Domnul Iisus hrănise în deşert mulţimea flămândă şi le reamintea că El era mereu Acelaşi şi că El întindea iarăşi, în locuri pustii, o masă pentru cei care doreau să se hrănească din Pâinea Vieţii.

Şaptesprezece ani se scurseseră de când păstorul Jean Roux intrase în această slujbă şi până la acel moment predicase pe Hristos cu credincioşie şi cu râvnă, în provincia lui natală. El fusese investit în funcţia lui după ce studiase la facultatea de la Lausanne. În limbajul popular, această consacrare era numită: „brevet de spânzurătoare". Într-adevăr, legile care au rămas în vigoare până la marea Revoluţie din 1789, condamnau la spânzurătoare pe orice păstor protestant prins în exerciţiul funcţiei. Cu toate acestea, perspectiva întunecată a

acestor pedepse nu împiedica deloc un mare număr de bărbaţi să solicite cinstea de a vesti Evanghelia, iar Jean Roux, păstorul unei biserici din Cevenii de Sus, era unul din acei slujitori curajoşi ai lui Hristos, al cărui nume neînsemnat va fi poate uitat pe pământ, dar este scris în ceruri.

După ce predica s-a terminat, câţiva copii au fost aduşi pentru a fi botezaţi, după ritualurile simple şi solemne adoptate de biserica din Deşert. Apoi a urmat rugăciunea, când au fost adresate lui Dumnezeu cereri pentru rege, pentru toate autorităţile – biserica din Deşert nu uita niciodată să îndeplinească această datorie – pentru persoanele care trec prin necazuri şi pentru întregul popor al lui Dumnezeu.

Rugăciunea nu se terminase, când o parte din adunare a devenit tulburată de sosirea unui întârziat. Mai întâi un tremur, apoi o nervozitate în surdină a umplut inimile, recunoscând pe fiul lui Paul Plâns, un tânăr înalt, cu ochii negri, fratele geamăn al Jeanettei. Cuvintele cu care l-au primit după rugăciune, erau departe de a fi laude: „Copil neascultător! Ce prostie ai mai făcut? René Plâns, vei sfârşi rău dacă nu te pocăieşti!”

Vinovatul părea încurcat. El a privit în jurul lui în speranţa de a zări pe tatăl său, căruia dorea să i se scuze. Dar bătrânii se pregăteau acum să facă strângerea de ajutoare pentru săraci şi René s-a întors spre doamna Brissac:

— Am întâlnit la hanul din Privas pe un tânăr gentilom, ofiţer de dragorii, (*soldaţi din cavalerie care luptau atât călare cât şi pedestru*) care voia să mă ajute să mă înrolez, cu toate că n-am vârsta. Se ducea la Alais şi m-am angajat să-l însoţesc, pentru a-i servi de călăuză. M-am gândit că nu era niciun rău să-i arăt drumul până la Largentiere. Am socotit că la întoarcere am să merg pe o scurtătură, care din nefericire a fost drumul cel mai lung pe care l-am făcut vreodată. Iată cauza acestei întârzieri, pe care o regret mult.

Conversaţia a fost întreruptă de apropierea celor care strângeau ajutoarele băneşti. Toată lumea dădea – chiar cei mai săraci. Doamna Brissac avea două coroane rezervate pentru acest prilej şi René, cu toată nepăsarea lui, rezistase ispitei prăvăliilor din Privas, pentru a

păstra un franc. Scoţându-l din buzunar, lăsă să se vadă o mare piesă de aur care a trezit curiozitatea doamnei Brissac şi care l-a întrebat de unde o avea.

— Nu este un ludovic, doamnă, a răspuns el, ci o medalie. Tânărul ofiţer mi-a dat-o când ne-am despărţit, zicându-mi: „Adu-mi-o sau trimite-mi-o, dacă vreodată vei avea nevoie de serviciile mele".

— Frumos cuvânt şi frumoase promisiuni! Aceşti mândri gentilomi sunt minunaţi când au nevoie de noi. Ce ar face acest ofiţer de dragorii dacă adunarea din această noapte ar fi în pericol?

René a apărat pe noul său prieten cu o înflăcărare tinerească:

— Îmi va veni în ajutor, a zis el; este plin de bunătate şi nu e deloc mândru. Aţi fi de părerea mea dacă l-aţi fi văzut.

— Ai zărit vreuna din sentinelele noastre când ai venit? l-a întrebat cineva.

— Da, am văzut pe Guillaume Verieu. Mi-a spus că totul merge bine, însă nu am stat lângă el. Pierdusem deja o foarte mare parte din desfăşurarea adunării din noaptea aceasta.

— Linişte! Se va da drumul adunării. Deoarece era zi de post, păstorul, înainte de a da binecuvântarea, a rostit o scurtă invocaţie compusă pentru ocazii asemănătoare de iniţiatorul bisericilor din Deşert, eroicul Antoine Court.

Ultimele cuvinte ale acestei rugăciuni au fost acoperite de un lung strigăt de groază, de învălmăşeala, de zgomotul unei fugi grăbite şi de o descărcătură de arme. Adunarea era surprinsă. Cei credincioşi s-au împrăştiat deodată, s-au risipit pe munţi şi în văi. Soldaţii au urmărit pe unii şi au tras în ei. Cu toate acestea, nu căutau să facă prizonieri. Ţinta lor era să pună mână pe păstor, căci capul lui era pus la preţ: o recompensă de o mie de coroane era promisă celui care avea să-l prindă. Însă turma, chiar în aceste clipe de groază, se gândea mai mult la siguranţa păstorului său decât la a sa.

Primul gând al lui René a fost să fie împreună cu tatăl şi cu sora lui, dar aproape de el se afla bătrâna doamnă Brissac, singură, în mijlocul femeilor înspăimântate. René a luat sub paza lui acest grup fără apărare. O putere neînchipuită întărea braţul tânărului şi-un curaj

bărbătesc îi umplea inima, în timp ce sprijinea, călăuzea sau ducea când pe una, când pe alta dintre femei, de-a lungul cărărilor râpoase ce duceau la casele lor.

— René! René! s-a auzit un strigăt.

Toate au ridicat cu vioiciune capul şi doamna Brissac, recunoscându-şi fiul, a strigat:

— Este Jacques, Dumnezeu fie lăudat!

— Suntem cu toţii aici, Jacques! a răspuns René. Tânărul Brissac a sosit gâfâind. Chipul îi era palid, ca de mort.

— Păstorul? au strigat femeile.

— Scăpat, slavă Domnului!

— Şi tatăl tău? a întrebat doamna Brissac tremurând.

— Tatăl meu este bine… René, dar al tău…

— Ce?! a strigat René, strângându-i braţul, este prins sau rănit?

— Rănit. El şi câţiva alţii au vrut să-i ţină de vorbă pentru ca să dea păstorului timp să fugă. Soldaţii au tras foc şi un glonţ l-a atins chiar în piept; dar trăieşte.

Un ţipăt sfâşietor a ieşit de pe buzele lui René.

— Fii liniştit, René, a spus Jacques. Grăbeşte-te însă, poţi să ajungi încă la timp.

Cu o forţă înzecită de deznădejde, care părea să-i dea aripi, René înainta pe o cărare pe care n-ar fi îndrăznit altfel să încerce s-o urce nici în plină zi.

— Coboară, René, coboară! Nu vei ajunge niciodată sus, au strigat femeile. Însă René nu auzea şi când, printr-un efort supranatural, a atins vârful, nu ştia încotro să-şi urmeze alergarea. Instinctiv, s-a îndreptat cu mare iuţime spre locul unde se ţinuse adunarea.

Nu se înşelase. În jurul gurii unei peşteri, la intrare în vale, mai mulţi oameni erau în picioare. Unul din ei a înaintat şi a dus pe René în grotă.

Peştera era slab luminată de o tortă de răşină, pe care unul dintre ţărani o ţinea în mână. Jeanette era acolo, palidă şi nemişcată; domnul Brissac de asemenea. Însă René n-a văzut nimic, decât figura

muribundului. El fusese depus pe un maldăr de veşminte, rana sa adâncă fusese bandajată şi i se umeziseră cu puţin vin buzele palide, dar toate acestea fără rezultat. René a îngenuncheat lângă tatăl său şi, luând în mâna sa mâna îngheţată a martirului, a spus:

— Tată, vorbeşte! Oh, vorbeşte-mi încă odată! Un cuvânt, un singur cuvânt!

O slabă strângere de mână a fost singurul răspuns la aceste cuvinte. Buzele bătrânului aveau să rămână închise până în ziua când cei morţi în Hristos vor învia cei dintâi. Acum însă, s-a dus în cer, căci acolo. Se află Cel care a zis: „Dacă vei trece prin ape, Eu voi fi cu tine!" – şi care îşi împlineşte făgăduinţele.

Capitolul III

După…

Grupul întristat, strâns în jurul locului unde s-a produs moartea, n-avea timp de pierdut în plânsete zadarnice. Trebuia să acţioneze, şi fără întârziere, căci mâna de fier a persecuţiei apăsa chiar şi asupra morţilor. Cuvintele binecuvântate: „după aceea ei nu vă mai pot face nimic" puteau să se aplice sufletului răscumpărat, însă nu rămăşiţelor pământeşti.

Cu glasul sugrumat de emoţie, bătrânul Brissac a zis Jeanettei şi lui René că prietenii lor găseau că este bine să depună resturile veneratului lor tată, chiar pe locul unde căzuse.

Tinerii n-au îndrăznit să se opună acestei propuneri şi astfel înmormântarea dureroasă a fost îndată împlinită. O rugăciune scurtă şi fierbinte rostită de domnul Brissac în mijlocul celor prezenţi a fost toată ceremonia de înmormântare. Apoi au lăsat pe cel mort să se odihnească la Dumnezeul său şi s-au întors spre casele lor cu un pas domol şi plin de tristeţe.

A trecut câtva timp până când protestanţii din Cros au aflat despre soarta prietenilor lor din satele învecinate. Dintre ei, fără a număra pe Paul Plâns, erau şase răniţi, dintre care trei femei, şi trei prizonieri, printre care Guillaume Verieu, sentinela. A doua sentinelă, dintr-un cătun vecin, fusese omorâtă. Planul atacului fusese întocmit şi adus la îndeplinire cu grijă. Apropierea soldaţilor nu fusese simţită la

timp pentru a se da alarma. Protestanţii ştiau totuşi că n-ar fi putut fi surprinşi în felul acesta, dacă n-ar fi fost trădaţi şi ei bănuiau că trădătorul nu putea să fie decât unul dintr-ai lor. Dar bănuielile erau încă vagi.

Cea mai duioasă şi cea mai caldă simpatie a fost arătată celor doi orfani. Brissac i-a luat la el şi le-a fost ca tată. Într-o zi, bătrânul a luat pe René deoparte şi i-a spus:

— Fiul meu, nu vreau să-ţi măresc amărăciunea, însă trebuie să-ţi spun că preotul s-a informat de vârsta ta şi-a surorii tale.

— Vârsta mea?! Domnule Brissac, ce-l priveşte vârsta mea?

— Ai mai mult de paisprezece ani, nu-i aşa?

— Am mai mult de cincisprezece.

— Aceasta nu l-ar putea opri dacă şi-ar pune de gând să nu vă lase în pace.

— Vreţi să spuneţi că putem să fim ridicaţi cu forţa şi închişi, eu în vreun colegiu iezuit şi Jeanette într-o mănăstire? a întrebat René cu groază.

— Da, a confirmat domnul Brissac. Chiar numai prezenţa voastră la adunare ar fi de ajuns să le îndreptăţească arestarea voastră.

— Oh! aceasta ar fi îngrozitor… pentru Jeanette.

— Şi pentru tine la fel, copilul meu.

— Nu mă vor închide niciodată într-o casă a iezuiţilor. Braţul meu este destul de puternic, pentru a ocupa un loc în rândul vâslaşilor, a spus René, în timp ce un foc întunecat ţâşnea din ochii săi negri.

— Sărmanul meu băiat, tu ai încă multe de învăţat, a spus Brissac, suspinând.

Această alarmă nouă l-a scos pe René din moleşeala care-l cuprinsese încetul cu încetul.

— Ştiu, a zis el cu însufleţire, văd ce va trebui să facem. Sunt mare şi puternic. Ne vom întoarce la noi. Căsuţa noastră este destul de singuratică – vocea sa tremura – ne vom ascunde acolo şi dus-manii noştri vor sfârşi prin a ne uita. Astfel, ei vor găsi un bărbat şi o femeie pe care nu vor putea să-i facă să îmbrăţişeze credinţa ucigaşilor tatălui lor.

— Fiul meu, cred că ai dreptate. Vă vom ajuta în toate treburile pe care nu le puteţi face singuri.

Orfanii au simţit o oarecare uşurare la întoarcerea în locuinţa lor. Durerea Jeanettei era adâncă, dar resemnată, credinţa ei era simplă şi vie.

Cu totul altfel era René. El nu plângea, nici nu se văita; dar nutrea în adâncul inimii lui o disperare amară. El îşi exagera greşelile, ultima mai ales, pentru care nu obţinuse iertarea. Îşi repeta adesea: „Dacă ar fi putut să-mi spună măcar un cuvânt… aş suporta mai uşor amărăciunea mea". Însă nu căuta nici mângâiere, nici sfat. Părea că o singură noapte transformase pe băiatul fără griji, într-un bărbat gânditor şi tăcut. Îşi vedea de treburile zilnice cu experienţa unei vârste mature, însă fără elanul şi energia care aparţin de obicei tinereţii.

Capitolul IV

Pe mormânt

Protestanţii aveau obiceiul de a nu lucra în zilele de sărbătoare ale catolicilor. Această măsură de prudenţă le era prescrisă de sinod. Tinerii protestanţi din Cros au profitat deci de ziua de sărbătoare a Tuturor Sfinţilor pentru a aduce lui René şi Jeanettei o provizie de lemne de iarnă. Nu era prima manifestare de simpatie faţă de orfani după întoarcerea lor acasă. Jacques Brissac, în special, era plin de zel pentru a le veni în ajutor. Nu trecea nicio zi fără să ia drumul spre căsuţă. Jacques şi René erau prieteni buni. Totuşi, nu numai pentru a-şi vedea prietenul, îşi acorda drept recreaţie după munca zilei, o plimbare de o leghe (cam 4 km).

Cei doi prieteni s-au găsit un moment singuri în hangar.

— René, a zis Jacques, după ce s-a asigurat că nicio ureche indiscretă nu putea să-l audă. René, 22

am să-ţi spun ceva.

— Ce anume, Jacques?

— Vei păstra cu credincioşie secretul meu, nu este aşa? Ştiu, cel puţin cred că ştiu care este trădătorul printre noi. Este unul dintre vecinii noştri şi chiar un…

— Opreşte-te! a întrerupt René cu violenţă, te rog opreşte-te! Nu-i pronunţa numele, Jacques! Aş fi ispitit să-l omor. A vândut viaţa tatălui meu!

Jacques, străin el însuşi de orice emoţie violentă, îşi privea prietenul cu mirare.

— Scumpul meu, a spus el, n-aş fi avut cea mai mică intenţie de a-ţi produce amărăciune. Trebuie să ceri lui Dumnezeu ajutorul Duhului Său, ca să te ferească de orice gând rău. Aminteşte-ţi…

Jacques n-a putut să sfârşească.

— Gustarea este gata, a zis Jeanette, ivindu-se în prag.

În timpul unei mese cumpătate cu castane coapte, brânză şi nuci udate cu vin alb, René nu şi-a trădat emoţia. Dar când şi-au terminat masa şi după ce a ajutat pe sora lui să facă ordine în locuinţă, René a zis tinerei sale surori:

— Mă duc să mă plimb puţin, nu mă aştepta pentru cină.

— Unde te duci? a întrebat ea.

Drept răspuns, el s-a mulţumit s-o îmbrăţişeze. Ea părea că l-a înţeles şi l-a privit cu ochii plini de lacrimi cum se îndepărta repede.

O ceaţă groasă cobora de pe munte şi l-a învăluit îndată pe René; însă el n-a observat. Un singur loc avea acum atracţie pentru el. A ajuns, în sfârşit şi s-a aruncat pe iarba groasă, presărată cu tufe de merişor şi rozmarin, care acoperea mormântul tatălui său şi şi-a dat drumul durerii.

În acest timp, un călător, îmbrăcat ca un ţăran, cu o vestă de postav gros, având un baston în mână şi o desagă pe umăr, a sosit în acel loc. Desigur, nu întâmplarea îl aducea acolo, căci niciun drum care să ducă în vreo localitate nu trecea prin această vale retrasă.

Observând pe René, străinul s-a oprit şi a vrut un moment să treacă mai departe. Dacă amărăciunea tânărului ar fi fost mai liniştită, noul venit nu l-ar fi tulburat; însă el cunoştea durerea sub toate formele ei. Hohotele de plâns, agitaţia, întreaga atitudine a celui întristat l-au făcut să ghicească în el o inimă zbuciumată. S-a oprit şi i-a pus blând mâna pe umăr. René a tresărit, a ridicat capul şi a părut încurcat, apoi enervat, pentru că i-a venit ideea că cineva din sat îl

urmărise. Cine deci îndrăznea să-l tulbure într-un asemenea moment? O simplă privire însă l-a convins că avea de-a face cu un necunoscut.

— Copilul meu, i-a zis străinul, tatăl tău nu doarme aici.

René s-a ridicat şi a privit din nou pe cel care i-a vorbit. Chipul aplecat spre el era încă tânăr, dar oboselile şi suferinţa îi săpaseră cute înainte de timp. Expresia lui predominantă era pacea – nu acel calm superficial care domneşte acolo unde n-au fost niciodată lupte, ci pacea adâncă, acea pace care se câştigă în lupte şi care însoţeşte biruinţa. Trăsăturile lui erau frumoase şi nobile, încât René a înţeles că era unul dintre oamenii în care putea să aibă încredere. Privirea plină de pace a necunoscutului l-a captivat fără să-şi dea seama şi i-a liniştit inima agitată. A răspuns cu tristeţe.

— Domnule, sunt René Plâns; aici este mormântul tatălui meu.

— Şi cu toate astea nu e nimic acolo, afară de veşmântul care a fost scos din cauza uzării şi dezbrăcat. Priveşte mai sus, acolo unde tatăl tău s-a dus să locuiască, la Domnul.

— Ştiu că este în cer, însă aceasta nu-mi ajunge, nu pot să mă împac cu despărţirea aceasta.

— René, tatăl tău nu este mort.

Tânărul n-a răspuns nimic şi străinul a reluat cu o voce blândă şi plină de dragoste:

— Nu cunoşti pe Cel care a zis: „Cine crede în Mine nu va muri niciodată”?

— Toată lumea spune aşa, însă aceste cuvinte n-au niciun sens pentru mine, a răspuns René cu un ton amar. Îi era mai uşor să mărturisească acestui străin decât vechilor lui prieteni, întunericul şi necredinţa care îi umpleau inima este în continuare.

— Mi se spune că nu este mort, ci doarme, ca şi cum aceasta n-ar fi decât un somn! Cei care dorm se pot trezi. Dacă se întâmplă să fi întârziat şi să nu le fi putut zice: „Noapte bună” sau „Iartă-mă!”, te mângâi cu gândul că în curând se va face dimineaţă şi greşelile din ajun vor fi reparate. Însă această prăpastie a morţii este grozavă, niciun cuvânt nu trece dincolo, nicio legătură cu cei care sunt de partea cealaltă. Ascultăm, dar n-auzim nimic; privim şi nu zărim nimic. Peste

tot tăcere şi negură. Oh, domnule, moartea este teribilă!

— Moartea e groaznică, a repetat necunoscutul şi privirea lui spunea că a văzut-o faţă în faţă; dar cel care trăieşte şi crede în Hristos nu va muri niciodată.

— Oh! îmi amintesc aceste cuvinte şi le cred adevărate. Spun cuvinte zadarnice, poate condamnabile; tatăl meu este în pace, nu mă îndoiesc. Însă l-am întristat; eram neascultător, uşuratic; i-am produs adesea nelinişte. În ajunul morţii lui nu l-am ascultat. Pentru a-mi satisface o plăcere, nu i-am ascultat ultimele sfaturi şi acum nu pot să-i cer iertare. Acum mormântul ne desparte.

— Ai veşnicia înainte. Trăieşte deci! Şi astfel sămânţa bună a învăţăturii tatălui tău o să aducă roade în tine pentru slava lui Hristos.

— Şi dacă voi fi printre cei lepădaţi? Gânduri păcătoase îmi vin adesea în minte când mă gândesc la trădarea căreia i-a căzut victimă. Mi se pare că viaţa nu-mi mai este folositoare decât pentru a mă răzbuna.

René vorbea cu o energie sălbatică, lăsând să dea pe dinafară toate simţămintele inimii lui, printr-o deşertare neaşteptată, pe care o produce adesea la tineri mângâierea duioasă a unei mâini prieteneşti.

— Ştii că este rău să te răzbuni, că trebuie să ierţi pe vrăjmaşii tăi şi, ceea ce este mai greu, pe aceia ai tatălui tău? Cine te-a învăţat acestea?

— Toată lumea ştie: „Iartă-ne nouă greşelile noastre, după cum şi noi iertăm celor care ne-au greşit”.

— Ai învăţat pe dos rugăciunea „Tatăl nostru”; ai ajuns la sfârşit, înainte de a cunoaşte primele cuvinte. Cum începe?

— „Tatăl nostru care eşti în ceruri”, a zis René.

— Învaţă să spui în loc de „Tatăl nostru”, „Tatăl meu”; acest cuvânt îţi va arăta restul.

René a rămas un moment gânditor, apoi a reluat cu tristeţe:

— Nu pot să spun „Tatăl meu”. Aceasta poate fi adevărat, însă eu nu pot să spun.

— Ridică ochii, soarele este deasupra capului tău!

— Glumiţi, domnule; ceaţa este groasă, acum nu este soare.

— Nu este soare! Atunci cum se face că-mi vezi faţa?… Copilul meu, aceasta este o imagine. Dragostea lui Dumnezeu străluceşte asupra noastră, împrejurul nostru, cu toate că neştiinţa şi păcatul, la fel ca o ceaţă, îl ascund de ochii noştri. Totuşi, noi suntem siguri de prezenţa Lui, căci însăşi lucrurile pământeşti, care nu sunt decât slabe reflecţii ale acestei iubiri, nu ar putea să existe fără El. Dacă ai fi ajuns la timp pentru a te arunca la picioarele tatălui tău şi i-ai fi cerut iertare, te-ar fi respins? Inima îţi spune că nu. Ar fi deschis braţele pentru a te primi şi astfel…

Hohotele de plâns ale lui René i-au întrerupt cuvintele. Furtuna ce se pregătea de mult, a fost violentă. Străinul n-a încercat deloc să-i oprească aceste lacrimi, ci a aşteptat ca emoţia să se liniştească de la sine. Atunci a zis:

— Ai dreptate să plângi comoara pe care ai pierdut-o; nu vei găsi niciodată alta mai preţioasă pe pământ. Însă aminteşte-ţi că dragostea tatălui tău nu este decât umbra celei care a primit pe fiul rătăcit.

— Ah, a zis René printre lacrimi, cât aş fi dorit ca Dumnezeu să aibă milă de mine!

— Această dorinţă arată că El a şi împlinit-o. Nicio persoană încă n-a ridicat ochii spre El, fără să fi fost mai întâi ţinta chemării Sale duioase. Spune-mi, mielul rătăcit caută pe păstor, sau păstorul îşi caută mielul? Tu însuţi, n-ai fost niciodată să cauţi o oaie rătăcită şi n-ai găsit-o obosită, flămândă, aproape moartă? îndată ce te-a zărit, ea s-a simţit salvată şi n-a avut altceva de făcut decât să se lase dusă pe umărul tău şi adusă în staul.

— Rugaţi-vă pentru mine, domnule păstor.

— Pentru tine şi cu tine, dacă vrei, a răspuns străinul. Şi au îngenuncheat pe iarbă.

Aceasta a fost pentru René prima rugăciune reală şi fierbinte; n-a putut niciodată să-şi reamintească exact cuvintele, însă a simţit că ele atingeau direct urechea atentă a Tatălui din cer.

Când s-au ridicat, au rămas un moment tăcuţi. Deodată ochii lui René au strălucit de un gând neaşteptat.

— Domnule păstor, pot să vă pun o întrebare?

— Ce te face să crezi că sunt păstor? a spus străinul, în loc de răspuns.

— O! este uşor de ghicit.

— Nu tăgăduiesc că ştiu şi cred că pot să-ţi spun mai dinainte întrebarea: Voiai să mă întrebi cu ce drept eu, un străin, am căutat acest loc şi am venit să-l vizitez ca pe mormântul unui prieten venerat. Să ne aşezăm deci pe această piatră şi îţi voi spune.

S-au aşezat şi păstorul a reluat:

— Ştiai că tatăl tău a fost ales pentru a reprezenta Biserica din Cevenii de Sus la sinodul general de anul trecut?

Această întrebare nu fusese de prisos. Adunările memorabile ale sinodului din 1744 au fost înconjurate de atâta mister, încât un delegat ar fi putut să ascundă chiar copiilor săi adevăratul motiv al primejdioasei sale călătorii. Însă René a răspuns:

— Am ştiut, domnule, şi din descrierile lui am învăţat să cunosc pe mai mulţi oameni venerabili pe care el i-a întâlnit acolo.

— Nu este de mirare că-i plăcea să vorbească de un asemenea subiect, a spus păstorul cu entuziasm. Eram cel mai tânăr din acesta adunare şi cu toate acestea nu cred să mai văd o zi asemănătoare, până în ziua când voi vedea marea adunare a primilor născuţi, a celor ale căror nume sunt scrise în ceruri. Era acolo şi acela pe care copiii copiilor noştri îl vor cinsti ca pe întemeietorul bisericilor din Deşert, domnul Antoine Court, care nu s-a gândit la pericolele unei lungi călătorii pentru a veni din Elveţia, să ne mângâie şi să ne sfătuiască. Acolo se găsea de asemenea preaiubitul nostru domn Roger, apostolul din Dauphine, al cărui cap a albit de o muncă neîncetată de 40 de ani în serviciul Stăpânului nostru. Fruntea lui este astăzi încununată de cea mai preţioasă cunună, cununa de martir.

— Tatăl meu ne vorbea adesea despre dânsul şi noi cunoaştem istorisirea morţii lui; ea a fost glorioasă, triumfătoare.

— Da, a răspuns păstorul cu puţină tristeţe în voce, nu toţi au această cinste. Cei pe care Hristos îi cheamă să ia crucea şi să-L urmeze, mergând mult mai aproape de El, sunt răsplătiţi cu cinstea

aceasta. Ei calcă pe urmele paşilor Lui; ei beau paharul Lui. Bucuria lor în această părtăşie este o taină rezervată numai acelora care iau parte la ea. Noi, care urmăm mai de departe, Îi mulţumim Domnului că ne pune în faţă exemplele lor sublime… însă, a reluat el după o pauză, despre tatăl tău vreau să-ţi vorbesc. La conferinţele noastre, cuvintele lui erau rare, însă toate pline de înţelepciune. Câteodată, la adunările noastre de seară, părăsea rezerva sa şi vorbea liber cu câte cineva dintre noi. Îmi amintesc una din convorbirile care poate că te-ar interesa.

— Oh! spune şi-mi totul despre el, a spus René cu un ton implorator.

— Într-o seară, în timp ce vorbeam despre suferinţele pe care diferite familii le-au îndurat pentru dragostea de adevăr, el ne-a spus că trei dintre ai săi – Petru, Ştefan şi Paul Plâns – tatăl şi doi unchi, au pierit pe roată sau pe spânzurătoare.

— Ştiam istoria martirajului lor de când aveam numai şase ani, a spus René. Erau toţi slujitori ai Evangheliei. Paul Plâns era bunicul meu. A fost executat la Montpellier, cu fratele său Étienne (Ştefan), în 1692; tatăl meu nu era atunci decât un copil.

— Unii dintre noi, care cunoşteau înţelepciunea tatălui tău, a reluat călătorul, au spus că el însuşi trebuia să fie păstor. A răspuns cu modestie că n-avea educaţia necesară. Însă a adăugat: „Am un singur băiat, un băiat vioi şi inteligent; dacă Dumnezeu ar vrea să-l ia, să-l consacre şi să-l folosească în lucrarea Sa, ar împlini una din dorinţele cele mai arzătoare ale slujitorului Său”. Iată, René, cuvintele pe care l-am auzit pronunţându-le.

Ochii lui René s-au umplut de lacrimi. Timp de un minut a rămas tăcut, apoi ridicând capul, a zis:

— Totuşi, nu aceasta voiam să vă întreb, domnule. Unde aveţi intenţia să vă culcaţi în seara aceasta?

— Sub bolta cerească, a răspuns vesel păstorul, ca şi cum buruienile erau culcuşul cel mai moale şi cerul adăpostul cel mai confortabil pe care ar fi putut să-l dorească într-o noapte friguroasă de noiembrie. Destul de des era nevoit să se mulţumească şi cu o astfel de

odihnă.

— Nu, domnule, a zis René, vă rog să veniţi la noi acasă; veţi fi în siguranţă, vă garantez. Domnul Roux şi domnul Gabriac au petrecut de mai multe ori noaptea la noi. Acordaţi-ne această favoare, surorii mele şi mie, din dragoste pentru tatăl meu.

Nimeni mai bine decât René nu ştia ce putea să-l coste ospitalitatea pe care o dorea atât de mult.

Păstorul a privit cu dragoste frumosul chip tânăr, întors rugător spre el.

— Aş primi cu bucurie oferta ta generoasă, însă nu pot. Am fost chemat în grabă de prietenul meu, domnul Gabriac, care este bolnav şi incapabil să se ducă la diferite adunări unde este aşteptat. Cros este în afara drumului meu şi am pierdut deja mai mult timp decât mi-ar îngădui împrejurările. Acum trebuie să mă grăbesc. Însă, René, vrei într-adevăr să-mi faci un mare serviciu, cu toate că poate să te coste puţin?

— O! domnule, cu toată plăcerea.

— Ai fost vreodată la Saint-Agreve, în Vivarais?

— Am fost acolo cu tatăl meu acum doi ani; cunosc drumul.

— N-ai observat, la două leghe de oraş, o fermă veche, într-o vale roditoare, înconjurată de meri şi de cireşi?

— Nu-mi amintesc s-o fi văzut, însă aveţi încredere că o voi găsi.

— Vei întreba de Mazet, ferma lui Jean Meniet, zis Rochette. Oricine te va îndrepta acolo.

— Bine, domnule, şi după aceea?

— Spune-i lui Meniet şi soţiei sale, însă numai lor singuri, că cel pe care-l aşteaptă nu poate să vină în acest moment; că va fi la ei, dacă vrea Dumnezeu, la începutul lunii viitoare. Făcând aceasta, René, vei scuti pe rudele mele de multă neliniște, căci nevăzându-mă sosind şi neavând vesti de la mine la timp potrivit, vor crede că mi s-a întâmplat vreo nenorocire.

— N-am făcut niciodată un comision cu mai multă plăcere. Voi pleca îndată la drum.

— Să nu faci aşa ceva, a zis păstorul surâzând. Ar trebui să

petreci noaptea pe drum; în timp ce, dacă vei pleca mâine de dimineaţă, te vei putea culca la Mazet şi să te întorci poimâine, dacă vei putea să scapi aşa de repede din mâinile cumnatului meu. Cea mai mare plăcere a lui este să primească oaspeţi.

— Sunteţi sigur, domnule, că fii vor înţelege?

— Deplin sigur. Drept cuvânt de ordine aminteşte-le deviza mea: „Domnul este Păstorul meu".

Străinul i-a mulţumit prietenește lui René, apoi s-a ridicat şi s-a îndreptat spre asfinţit.

— Permiteţi-mi să vă însoţesc puţin, a spus băieţandrul.

— Da, însă numai până în vârful acestei coline. Călătoria cu care ai vrut să te însărcinezi este lungă şi trebuie să-ţi menajezi forţele pentru mâine.

René, cu toate că era un abil călător de munte, a avut greutate să-şi potrivească mersul cu pasul vioi al tânărului păstor. Au ajuns îndată la locul unde trebuiau să se despartă. S-au oprit şi călătorul, arătând peisajul care se desfăşura în jurul lor, a spus:

— Priveşte, René!

Priveliştea era încântătoare, într-adevăr. Ceaţa nu mai învăluia pământul, ci se ridicase şi forma în aer o boltă de nori, iar printr-o deschizătură care se lărgea treptat, se zărea cerul peste Ceveni, remarcabil prin albastrul său închis de azur pur – ca şi cum Dumnezeu ar fi vrut să îndrepte gândul copiilor Săi persecutaţi spre locuinţa splendidă pe care le-o pregătise în locurile cereşti. Spre apus, soarele ieşind din ceaţă, se arăta asemenea unui glob de foc, între norii şi colinele îndepărtate. Razele sale oblice, care lăsau în umbră o parte a ţării, străluceau în vale pe frunzele umede ale stejarilor verzi şi pe mormântul martirului.

— Să ne despărţim acum, René, a spus păstorul; urmează exemplul tatălui tău, pune-ţi încrederea în Dumnezeu şi Domnul va fi totdeauna cu tine. La revedere!

Cu aceste cuvinte, a plecat; însă, întorcându-se îndată, a îmbrăţişat pe tânăr, după obiceiul patriarhal al acestor ţărani.

— Le revedere, domnule, a zis René; şi a adăugat: unde şi când?

A rămas un moment nemişcat, urmărind cu ochii pe noul său prieten până ce a dispărut şi plecându-şi urechea la cântecul din ce în ce mai slab al psalmului, prin care păstorul îşi înălţa inima către Dumnezeu, mergând:

„Dumnezeu mă conduce în bunătatea Sa supremă.

El este Păstorul care mă păzeşte şi mă iubeşte…”

Capitolul V

Mazet

René auzise de multe ori adevărurile pe care păstorul din Deşert i le amintise pe mormântul tatălui său. Din cea mai fragedă copilărie ştia pe dinafară această incomparabilă descoperire a dragostei divine pe care o numim pilda fiului risipitor; însă acum acest cuvânt i se părea că vine direct de la Tatăl său ceresc şi-i era adresat lui însuşi.

În timpul călătoriei sale singuratice la Mazet, René a avut putinţa să reflecteze asupra celor ce auzise.

Ziua era pe sfârşite când René a sosit în faţa porţii deschise a marei şi frumoasei ferme din Mazet. Mai mulţi lucrători se găseau în curte şi printre ei un om bine îmbrăcat, cu umerii largi şi cu vocea puternică, cu figura deschisă şi sinceră.

— Acela este domnul Meniet? a întrebat René, arătându-i-l unui băiat, care a răspuns printr-un semn afirmativ.

Tânărul s-a apropiat de fermier şi i-a spus încet:

— Domnule Meniet, sunt purtătorul unui cuvânt pentru dumneavoastră.

— Bine, băiatul meu, spune-l, a zis fermierul fără a coborî vocea.

— Aş vrea mai bine să vă spun în altă parte.

— Perfect! intră.

— Vin din partea cumnatului dumneavoastră, domnul păstor…

Meniet, plăcut surprins, a luat într-una din mâinile lui mari cele două mâini ale lui René şi, punând pe cealaltă pe umărul lui, l-a introdus în bucătărie.

— Este în siguranţă, nu-i aşa? a întrebat el.

— Da, domnule.

Meniet a închis cu grijă uşa şi a spus persoanelor care se găseau

acolo:

— Iată un băiat pe care Majal l-a trimis pentru a ne aduce veşti. Vorbeşte, copilul meu, se află aici numai prieteni.

René se găsea într-o sală simplă, însă destul de bine mobilată; un foc alimentat de buşteni mari ardea în vatră, în faţa căreia se pregătea masa de seară. lângă foc era aşezată o femeie cu părul cărunt, cu ochii castanii, pătrunzători şi cu figura inteligentă; lângă ea se găsea o vârtelniţă şi o fetiţă de 12 ani o ajuta să depene lâna.

Un băieţaş mult mai tânăr, imaginea fidelă a tatălui său, era căţărat în faţa focului şi se juca vesel cu un câine; însă ochii lui René s-au oprit mai ales la figura atrăgătoare şi gânditoare a soţiei lui Meniet care semăna într-un mod izbitor fratelui ei, păstorul din Deşert. Era mai mare ca el cu câţiva ani; însă oboselile şi lipsurile îndurate de tânăr a fratelui ei făcuseră fără deosebire această diferenţă de vârstă.

— Ce dovadă ne dai că eşti trimis chiar de el? a întrebat ea, ridicându-se şi înaintând către René.

— Cuvântul său de ordine, doamnă: „Domnul este Păstorul meu”.

Încrederea a fost îndată stabilită. Auzind aceste cuvinte, fetiţa s-a apropiat de trimis, cu faţa strălucitoare şi a ridicat spre el ochii de un albastru închis, ca aceia ai păstorului. Băieţaşul a prins la fel curaj şi s-a apropiat la rândul lui.

Tânărul s-a achitat de comisionul său şi îndată a fost asaltat cu întrebări: „Cum o ducea păstorul? Unde se întâlniseră? Ce i-a spus? etc.”

René a răspuns la câteva din aceste întrebări; însă a crezut că poate să tacă în privinţa lucrurilor al căror secret îi aparţineau lui singur. Când satisfăcuse curiozitatea gazdelor, atât cât îi era posibil, a adăugat:

— A vorbit puţin despre el însuşi şi multe despre Dumnezeu.

— Ah! a făcut Isabeau, sunt încredinţată. N-ai fi putut să descrii pe fratele meu mai bine decât cu aceste cuvinte.

— Îţi suntem foarte îndatoraţi, tinere, cu toate că nu îţi cunoaştem nici numele, a zis Meniet.

— Mă numesc René Plâns.

Ei ştiau deja moartea tragică a bătrânului şi au arătat o mare milă pentru orfan. Cea mai călduroasă ospitalitate i-a fost acordată, căci, aşa cum spusese Majal, Meniet deschidea voios locuinţa sa străinilor, iar străinul care aducea veşti bune era de două ori bine venit. L-au aşezat la masă, unde au fost puse cele mai bune produse ale fermei.

Oricât de tristă ar fi fost inima lui René, nu putea decât să se deschidă într-o atmosferă aşa de plăcută. Cele trei săptămâni din urmă care întrecuseră în lungime tot restul vieţii lui au fost pentru moment aproape uitate în timp ce, aşezat cu Claude pe genunchi şi Madeleine lângă el, povestea domnului Meniet tot ceea ce ştia şi asculta nesfârşita istorisire a păţaniilor îndrăzneţe, izbăvirilor minunate şi slujba credincioasă şi devotată a celui pe care-l numeau Majal. Majal era numele său de familie, însă, după obiceiul ţării, părinţii lui nu-l numeau decât tot cu acel nume.

În timpul stării lor de vorbă Isabeau se ducea şi venea în casă; ea pregătea camera lui René, servea masa şi din când în când lăsa să cadă în conversaţie câteva cuvinte care dezvăluiau gânduri şi sentimente mai adânci decât cele ale soţului ei.

Era ajutată în treburile ei casnice de o femeie în vârstă, cu un exterior simplu, pe care copiii o numeau Babet şi pe care părea că o iubesc mult. Cu toate că era tratată în toate ca o egală, această femeie era de fapt o slujnică; însă nu purta acest nume, căci legile nu permiteau ca protestanţii să aibă în locuinţa lor servitori care aveau acelaşi cult. Un membru mult mai important al familiei era Rochette, bătrâna mamă a lui Meniet. Ea păstra asupra tuturor membrilor familiei aceeaşi autoritate pe care o avea când trăia soţul ei. Părea să-i placă funcţiile de dictator şi cenzor şi le executa fără milă. René a fost mirat de îndrăzneala ei când a văzut că-şi permite să vorbească de rău chiar pe Majal care, zicea ea, fusese mai mult decât odată cutezător şi nu-şi datora scăparea decât Celui de Sus. Ea dădea ordine lui Isabeau, certa pe copii, îi arăta Madeleinei să lucreze mai bine la tricoul ei, punea unele limite în consumul pe care Claude îl făcea mierii şi

migdalelor şi zicea tatălui său că face rău acestui copil prin indulgenţa lui excesivă. În fine, spre marele regret al lui René, ea a dat semnalul de retragere, cu toate că nu era aşa de târziu, căci, zicea ea citând vechiul proverb:

„Să te scoli la şase, să te culci la zece, Să prânzeşti la zece, să cinezi la şase, Vei trăi de zece ori câte zece". Ascultând de un semn al bunicii sale, mica Madeleine s-a dus să caute Biblia de Osterwald şi a aşezat-o în faţa tatălui său, care a citit un capitol din Noul Testament, după care a urmat o rugăciune călduroasă. Apoi toţi împreună au intonat unul din psalmii aşa de scumpi hughenoţilor.

Lui René acum însă i-a părut bine de faptul că Rochette îi făcuse să se retragă devreme. Isabeau l-a condus în camera prietenilor, o sală mare unde se găsea un pat cu coloane şi perdele cu desene; mobilierul era din lemn de stejar şi era compus dintr-un fotoliu sculptat, un dulap şi o oglindă.

— Aici doarme domnul Majal când vine să vă vadă? a întrebat René.

— O, nu! Aici ar fi foarte expus. Această cameră este prea în evidenţă şi ar fi greu să iasă fără să fie zărit. Dacă vrei, îţi voi arăta ascunzătoarea noastră.

René a urmat pe tânăra femeie până deasupra unei scări, apoi la capătul unui culoar lung. Acolo se găsea o lemnărie; ea a pus mâna pe o tăblie în toate punctele asemănătoare cu celelalte şi a deschis-o, atingând un resort secret. Au intrat şi au găsit micul apartament care primea lumină printr-o deschidere făcută în tavan. Această cameră de profet avea aproape acelaşi mobilier ca aceea a Sunamitei, însă se găsea în plus o bibliotecă ascunsă în spatele perdelelor patului, pe care Isabeau a dat-o la iveală pentru ca René să poată examina cărţile păstorului.

Pe etajere se vedeau, lângă câteva culegeri de psalmi şi de cântece sfinte, operele lui Drelincourt şi Osterwald, cele mai savante tratate de Plautte şi Jacquelot, predicile lui Claude şi un exemplar din călduroasa adresă a lui Saurin pentru tovarăşii de exil din Haye. Cugetările lui Pascal aveau de asemenea loc în bibliotecă.

René, ale cărui cunoştinţe nu erau prea bogate, contempla cu admiraţie şi respect o aşa cantitate de cărţi.

— Doamnă, a zis el, pot să vă întreb dacă aţi citit, ca şi domnul Majal, toate aceste opere savante?

— Da, a răspuns ea, am citit unele pentru plăcerea mea, dar cea mai mare parte pentru a face plăcere fratelui meu, pentru că îi place să stea de vorbă cu mine despre ceea ce îl interesează.

Ea a pus cărţile la locul lor şi a împins din nou patul în faţa etajerei.

— Să nu crezi, René, că ascunzătoarea a fost folosită numai de fratele meu. A fost făcută de mult timp, în zilele întunecate care au urmat imediat după revocarea edictului şi a servit de refugiu la mai mulţi slujitori ai lui Dumnezeu. Într-o zi martirul Claude Brousson s-a culcat aici; a botezat aici un copil mic care-a fost unchiul soţului meu şi i-a dat numele său. De atunci a fost întotdeauna un Claude în familie. Mai târziu domnul Antoine Court s-a refugiat aici când soldaţii îl urmăreau şi o recompensă de zece mii de lire era promisă pentru prinderea lui. Domnul Durând şi mulţi alţii s-au retras aici în ore primejdioase.

René privea în jurul lui cu un fel de veneraţie.

— Câte rugăciuni fierbinţi trebuie să fi auzit aceşti pereţi! a zis el. Doamnă, mi-ar plăcea să mă rog în acest loc.

— Cu ce scop, copilul meu? Crezi că rugăciunile acestor oameni s-au oprit pe pereţi, ca să-i sfinţească? Fratele meu zice că s-au ridicat în faţa tronului lui Dumnezeu, dintre care unele au coborât încărcate cu binecuvântări, în timp ce altele ar putea fi împlinite mai târziu.

— Cum, a întrebat René, Dumnezeu răspunde la rugăciuni care s-au făcut cu mulţi ani înainte, când cei care I le-au adresat sunt în mormânt?

Este inutil a mai reproduce răspunsul lui Isabeau.

Orfanul a ajuns să-şi manifeste simţămintele înaintea ei, ca şi cum ar fi fost în prezenţa lui Majal. I-a vorbit cu atâta libertate, ca şi cum ar fi cunoscut-o de mult timp. Întrebări duioase l-au făcut să vorbească de casa lui, de sora lui, de scumpa lui mamă pe care n-o

uitase deloc şi chiar, cu o voce emoţionată, de tatăl care fusese răpit. Şi atunci, ca o mamă drăgăstoasă, tânăra femeie l-a mângâiat cu cuvinte pătrunse de o evlavie plină de duioşie.

În acea seară René a dormit în camera de oaspeţi din Mazet, cu inima mai uşoară decât în orele cele mai vesele ale copilăriei lui, care i se părea deja depărtată. Începea să întrevadă în viitor perspective sfinte şi un scop înalt, de preferat faţă de tot ce oferă lumea mai scump şi mai strălucitor.

Capitolul VI

Două planuri

René a insistat să-l lase să plece a doua zi, spre regretul lui Menief, care-l îndemna să rămână la el cel puţin o săptămână. Isabeau şi-a unit insistenţele cu cele ale soţului ei, până în momentul când René, care ar fi rămas bucuros dacă ar fi fost vorba numai de el, a arătat neliniştea pe care această întârziere i-ar fi produs-o Jeanettei. Această justificare a fost primită. Nu se putea să nu se recunoască temeinicia unui asemenea motiv.

Copiii se ataşaseră de tânăr ca şi cum era o veche cunoştinţă. El a îmbrăţişat pe micul Claude şi părea dispus să-şi ia la revedere de la Madeleine în acelaşi fel, însă s-a mulţumit să-i sărute mâna. Respectul plin de iubire pe care l-a arătat, a amuzat mult pe fermier, care l-a întrebat râzând unde învăţase aceste maniere de la curte. René a râs la rândul său, însă a răspuns cu o oarecare gravitate:

— Domnişoara seamănă atât de mult domnului Majal, încât mi s-a părut că-l salut pe el însuşi.

Prietenii săi i-au procurat multe provizii pentru drum şi l-au îndemnat să revină şi să aducă şi pe sora lui. El a promis din toată inima.

Era târziu când a ajuns la Cros. A petrecut noaptea la Brissac şi a doua zi s-a întors acasă cu Jeanette, care rămăsese în sat în timpul absenţei lui.

Pe drum, René şi sora lui păreau să fi recăpătat voioşia care le era naturală înainte de durerosul eveniment, de când băiatul cel vesel devenise grav şi tăcut, în ciuda eforturilor făcute de sora lui de a-l

înveseli. René a povestit primirea la Mazet şi a descris cu laude pe fiecare membru al familiei. El a accentuat mai ales dragostea lor pentru păstor şi a vorbit cu entuziasm de lucrările şi acţiunile care-l puneau adesea în primejdie.

Jeanette asculta cu un aer distrat şi nu răspundea decât prin monosilabe. René nu şi-a dat seama, ci a continuat să vorbească până când au ajuns la locuinţa lor singuratică. După ce au intrat, a fost mirat de stângăcia mişcărilor ei. În loc de a răspunde, făcând treabă, s-a aşezat şi a încrucişat braţele alene.

— Ce este nou? a întrebat René.

— Nimic. N-ai remarcat cum soţii Brissac păreau ocupaţi în dimineaţa asta?

— Ei sunt totdeauna aşa, însă mi s-a părut într-adevăr că fetele erau mai ocupate ca de obicei.

— René, Jacques pleacă.

— Adevărat? Unde pleacă?

— La Vernoux, pentru a se perfecţiona în tâmplărie.

— Mi se pare că o cunoaşte suficient. Vârtelniţa ta este bine aranjată, lădiţa aceasta pe care ţi-a făcut-o nu ar fi putut fi mai reuşită şi masa ta de lucru este o bijuterie.

— Totuşi, n-a luat niciodată lecţii. Tot ceea ce a învăţat, a învăţat singur sau privind cum lucrează bătrânul Vidal. Însă doamna Brissac are un frate la Vernoux; este un tâmplar priceput. Jacques va merge la el pentru a învăţa părţile mai grele ale meşteşugului, iar la întoarcere îşi va deschide un atelier propriu.

— Este o idee excelentă. Cât timp va petrece la Vernoux?

— Poate un an… este destul de mult timp. Va fi socotit asociatul domnului Lorin, din cauza edictului.

Ea făcea aluzie la un edict care interzicea protestanţilor să primească la ei oameni de aceeaşi religie, ca ucenici.

Însă gândul Jeanettei nu s-a oprit la edicte; ea a urmat cu ezitare:

— Frate, Jacques mi-a vorbit aseară.

— Despre ce? a întrebat naiv René.

— Cât eşti de nepriceput! Băieţii nu înţeleg niciodată nimic! a strigat Jeanette cu o violenţă care nu era în firea ei.

René a ridicat ochii cu un aer mirat; însă după figura gravă şi emoţionată a surorii lui, a văzut că era vorba de ceva important şi a zis mai serios:

— Ce vrei să zici, surioară?

— Foarte simplu, a răspuns Jeanette, jucându-se cu cheile pe care le ţinea în mână, Jacques doreşte să te numească într-o zi… fratele său.

— Oh! Jeanette, a strigat René cu un ton de reproş. Ar fi trebuit să mai aşteptaţi ceva mai mult timp, el înainte de a-ţi vorbi şi tu înainte de a-l asculta.

Ar fi vrut să retragă totuşi cuvintele pe care le scăpase. Jeanette îşi ascunsese faţa. Numai vise de fericire şi de bucurie provocau în acele timpuri tulburi ideea căsătoriei. Tânăra fată simţea nevoia aprobării şi sfaturilor pe care numai fratele său putea acum să i le dea. Însă el era tăcut, negândindu-se decât la el însuşi. Jacques îi luă cea mai preţioasă comoară.

— Şi apoi, tu nu eşti decât un copil, a zis el, căutând s-o liniştească.

— Sunt foarte tânără, este adevărat, şi este puţin timp…

Emoţia a oprit-o. René a văzut că plângea şi, apropiindu-se de ea, i-a pus duios mâna pe umăr. Ei au rămas câteva momente fără să vorbească, apoi Jeanette a reluat:

— Se duce pentru un timp aşa de lung, René, şi este un băiat aşa de bun!

— Da, a zis René cu un ton duios, însă fără a intra încă în vederile surorii lui; da, este un băiat bun.

Un frate perfect dezinteresat s-ar fi bucurat grozav de faptul că sora lui găsise un logodnic aşa de bun ca Jacques Brissac, însă acest lucru era greu pentru René. În zilele triste care urmaseră imediat după moartea tatălui său, singurul lucru care-i păstrase puţină energie era gândul că Jeanette conta pe el pentru a fi mângâiată, protejată şi chiar pentru a obţine pâinea sa zilnică. Acum, un om mai bun ca el se

însărcina cu această grijă.

Destăinuirea surorii lui l-a făcut să fie nu numai trist, ci şi rău dispus. Poate avea în fundul inimii lui, fără să-şi dea seama, un vag sentiment de gelozie la adresa lui Jacques, pe care toţi i-l prezentaseră adesea ca un model de băiat.

Numai lui Dumnezeu I-a mărturisit gândurile care-i umpleau inima. N-a mai luptat singur însă, căci simţea că acum avea un Tată în cer şi cu ajutorul Său a fost într-adevăr învingător asupra egoismului şi asupra geloziei care puseseră stăpânire pe inima lui.

A venit târziu acasă în acea seară. Jeanette pregătise cina şi-l aştepta pe prag, neliniştită de această absenţă lungă. El a sosit în grabă.

— Am întârziat? a întrebat el. După ce am închis oile, am alergat în sat ca să-i strâng mâna lui Jacques şi să-i urez toată fericirea. I-am spus, a adăugat el, coborând vocea, că şi-a ales cea mai bună fată dintre credincioşii de aici.

Figura Jeanettei s-a luminat.

— În tot cazul, el va avea pe cel mai bun dintre fraţi, a murmurat ea, îmbrăţişând pe René.

Din acel moment s-au înţeles, cu toate că puţine cuvinte au fost schimbate între ei. O mulţime de întâmplări ar fi putut pregăti pe René în ceea ce priveşte vestea Jeanettei, dacă ar fi fost destul de atent pentru a le remarca. Ea era în vârstă de 16 ani şi de obicei fetele din Ceveni erau logodite destul de tinere. Maturizate de persecuţie, erau precoce în toate. Viaţa şi bucuriile erau adesea pentru ele de scurtă durată şi totdeauna nesigure. Sentimentele lor erau delicate, afecţiunile lor familiale puternice; ataşamentul pentru a-i lor avea ceva din energia credinţei lor.

În timpul săptămânii care a urmat, René părea să-şi dubleze munca, încât s-a arătat puţin comunicativ. De fiecare dată când avea un moment de răgaz, se ducea la mormântul tatălui său, câteodată pentru a plânge, mereu pentru a se ruga şi adesea în timpul cursei zilnice acest strigăt ieşea din adâncul inimii lui:

„Doamne, ce vrei să fac?”

Puţin câte puţin, ideile lui, la început nelămurite, au devenit mai

precise şi s-au oprit asupra unui plan pe care trebuia acum să-l aducă la cunoştinţa surorii lui. Însă avea să-l coste descoperirea secretului său, poate mai mult decât pe Jeanette când şi l-a destăinuit pe al ei.

Aproape o lună după vizita lui René la Mazet, fratele şi sora erau într-o seară împreună. Jeanette torcea şi René îi depăna lâna la lumina unei mici lămpi alimentată cu untdelemn de nucă. Deodată băiatul a ridicat capul şi a zis:

— Jeanette, cred că voi merge cu Jacques miercuri la Vernoux.

— Cu toate că ninge?

— Nu risc mai mult decât Jacques de a fi luat de un viscol, a răspuns René râzând, iar dacă aceasta mi s-ar întâmpla, moartea mea ar fi mai puţin de regretat decât a lui. Domnul Brissac mi-a spus că trebuie să fie un mare târg la Vernoux, vineri şi sâmbătă, şi mă sfătuieşte să mă duc să vând una sau două oi. Ceva bani ne vor fi foarte necesari acum. Tu ai nevoie de felurite lucruri; dă-mi lista şi voi face cum voi putea mai bine să ţi le procur. Doamna Lorin nu va refuza să mă ajute să le cumpăr.

— Cum ai devenit de prevăzător, René! Da, ne lipsesc mai multe lucruri.

Jeanette a făcut atunci enumerarea cumpărăturilor care trebuiau făcute şi a avut grijă să spună atât pentru fratele ei cât şi pentru ea, căci se temea să nu fie tentată să cheltuiască numai pentru ea puţinele lor venituri.

— Însă tu nu m-asculţi, a zis ea deodată, observând aerul lui distrat.

— Mă gândeam, a zis René, cât de mult mi-ar plăcea să merg de la Vernoux la Mazet, pentru a vedea pe Meniet.

— Te sfătuiesc să te duci. Ne despărţim pentru un timp şi eu voi merge la Brissac, sau mai bine va veni Aimée aici.

— Jeanette, Jacques a spus că nu se gândeşte să rămână la Vernoux mai mult de şase luni şi atunci…

— Oh, René, nu te mai gândi la aşa ceva; totul este aşa de nesigur! Mi-am pus mâna în mâna lui Jacques şi ne-am promis în faţa lui Dumnezeu că, orice s-ar întâmpla, nu vom merge niciodată la preot.

Poate vom rămâne mult timp fără a avea păstor şi de altfel multe alte greutăţi pot să vină.

— Aceasta să nu te neliniştească, micuţa mea soră; tatăl Brissac este foarte ingenios. N-a căsătorit el trei dintre fiii săi şi una dintre fiicele sale în Deşert? Şi n-am auzit să fi plătit o singură amendă.

— Este adevărat, însă atunci aveam zile relativ paşnice. Lucrurile s-au schimbat mult de anul trecut; credincioşii sunt hărţuiţi şi chinuiţi în tot felul. Nu auzim vorbind decât de amenzi şi închisoare, de oameni trimişi la galere (*corăbii cu vâsle şi pânze mânuite de sclavi sau condamnaţi*), de adunări risipite de dragorii.

René a reluat cu oarecare ezitare:

— Nu numai pentru plăcerea mea merg la Mazet.

— N-ai avea cu toate acestea alt comision de făcut, a remarcat Jeanette; însă sunt mulţumită să-l ai pe acesta.

Cuvintele ei erau sincere, căci tânăra fată ştia că după vizita lui la Mazet, figura fratelui ei nu mai avea expresia de disperare, care mai înainte îi zdrobea inima.

René a aşezat lâna pe care o dărăcea, a pus un butuc pe foc, apoi s-a ridicat şi a stat în picioare în faţa vetrei, evitând să privească pe sora sa.

— Trebuie să revăd pe domnul Majal, a zis el.

— Îl vei găsi la Mazet?

— Îmi vor spune unde este. Am nevoie de sfatul şi de ajutorul lui.

— Pentru ce nu cauţi mai degrabă ajutorul şi sfaturile bunului nostru păstor, domnul Roux? Era prietenul tatălui nostru, ştii că ne-a ţinut pe amândoi în braţe când eram mici şi, când am devenit mai mari, el ne-a învăţat.

— E inutil să-mi aminteşti aceasta, Jeanette, a întrerupt René cu hotărâre. Nu voi putea niciodată să vorbesc domnului Roux, nici domnului Brissac.

Apoi, după o scurtă pauză, el a reluat cu mai mult calm:

— Îţi aminteşti de acea zi, este mult timp de atunci, când mama noastră ne arăta sabia tatălui ei?

— Da, îmi amintesc.

— Ea mi-a zis că se afla o sabie mult mai de preferat decât aceea, o sabie pe care tatăl tatălui meu o mânuise cu un mare curaj. „Sper că într-o zi tu vei urma exemplul lui”, a adăugat ea.

— Ea vorbea despre sabia Duhului, a Cuvântului lui Dumnezeu, a zis Jeanette.

— Cât de ciudat ar părea aceasta, tatăl meu avea aceeaşi dorinţă. La sinod a spus – şi domnul Majal l-a auzit – că dorinţa lui cea mai arzătoare era ca unicul său fiu să devină un slujitor al Sfintei Evanghelii.

Jeanette şi-a împins brusc vârtelniţa şi a privit pe tânăr cu un aer înmărmurit.

— Fratele meu preaiubit, a strigat ea cu ochii plini de lacrimi, te rog să iei seama; poţi să-ţi faci iluzii. Întreabă-te dacă eşti calificat pentru o sarcină aşa de mare. Iartă-mă, frate, mi se pare că este chiar îngâmfare.

— Se poate să fie; Dumnezeu singur ştie, a zis René cu smerenie.

— Tu ai puţină învăţătură, nu-ţi place să studiezi; crezi că domnii păstori îţi vor da scrisoarea de recomandare, fără de care nu poţi să intri la academia din Lausanne?

— Sunt sigur că nu, şi nici n-am intenţia să le-o cer.

— Atunci ce socoteşti să faci? a zis Jeanette.

— Să mă duc să caut pe acela care mi-a adus acest mesaj de dincolo de mormânt şi să-i cer permisiunea de a-l urma, de a lucra pentru el, de a-l servi ca un fiu şi de a primi învăţăturile lui, după cum el le primeşte pe cele ale Domnului.

— René, pot să-ţi spun tot ce gândesc?

— Desigur.

— Ei bine, cred că domnul Majal care, după toate câte mi-ai spus despre el trebuie să fie un om foarte înţelept, te va sfătui să aştepţi şi să te consulţi cu prietenii tăi bătrâni.

Aceste cuvinte erau cu judecată, însă nu de judecată se ocupa René în acele momente. Nu ştia de ce, dar simţea instinctiv că Majal l-ar înţelege.

— Știu că mă va primi, a zis tânărul cu încredere, şi nici tu nu te-ai îndoi dacă l-ai cunoaşte.

— Atunci promite-mi că te vei supune hotărârii lui, oricare ar fi ea, a zis Jeanette, crezând că întrevede o rază de speranţă.

— Fie, îţi promit. Sunt gata să-l ascult în toate lucrurile. Ceea ce mă va sfătui, voi face.

— Nu pot să uit, a reluat cu tristeţe Jeanette, că tânărul Morel a fost condamnat la galere pe toată viaţa pentru că a urmat pe unchiul său după cum îţi propui tu să-l urmezi pe domnul Majal.

Ochii negri ai lui René sclipiră.

— Tu ai părere rea despre mine, a zis el, dacă bănuieşti că perspectiva galerelor mă va face să îmi retrag hotărârea.

— Am o părere foarte înaltă de curajul tău, fratele meu, însă curajul nu este de ajuns. Un om trebuie să cunoască bine pe Dumnezeu înainte de a pretinde, nu spun să sufere pentru El, dar să vorbească în numele Său.

— Este adevărat, a răspuns René, însă mă silesc să învăţ.

Şi unul şi altul au rămas un moment tăcuţi. René, spunând tot ce crezuse necesar în privinţa planului său, a căutat să abată conversaţia.

— Ce-mi spuneai la masă despre Verieu? a întrebat el.

— Au părăsit satul şi casa lor este de vânzare. Jacques se gândea s-o cumpere. Este aşa de bine aşezată pentru un atelier, însă domnul şi doamna Brissac doresc ca el… ca noi să locuim cu ei.

— Ştiu, am vorbit cu Jacques şi l-am rugat să facă din casa aceasta locuinţa lui şi-a ta.

— Ştiu că totdeauna ai fost bun şi generos, fratele meu, a zis Jeanette cu emoţie. Dar Jacques nu va consimţi, şi nici eu. Am fi nedrepţi fată de tine.

— De ce? Şi ce voi face din casă? Însă, firește, trebuie să vă conformaţi dorinţei lui Brissac. Acum, pentru a reveni la Verieu, mi se pare că aici se ascunde un mister.

— Da, unul prea trist. Jacques bănuia de acum o lună ceea ce toată lumea ştie astăzi: că Guillaume Verieu este cel ce a trădat, în noaptea când am devenit orfani.

— Laşul! Josnicul criminal! N-am putut suferi niciodată aerul lui răutăcios şi şmecher, privirea lui piezişă. A meritat blestemul lui Iuda şi-l va primi.

René s-a oprit un moment, apoi a reluat cu mai mult calm:

— Să lăsăm aceasta în mâinile lui Dumnezeu şi poate că-l va ierta. Dar cum s-a aflat?

— Jacques mi-a spus că cizmarul Merac, care a fost prins în acea noapte, a fost eliberat plătind o mare amendă, graţie vărului său, consulul. El a adus vestea că Guillaume nu este nici în închisoare, nici la galere, ci că studiază dreptul la Toulouse, unde toate cheltuielile îi sunt plătite.

— Atunci nu este decât prea adevărat: „Cel care crede că stă în picioare să ia seama să nu cadă!”

Capitolul VII

Un sanctuar în pădure

O zăpadă groasă acoperea cărările pe care Jacques şi René trebuiau să meargă. Însă erau tineri şi voinici şi nu prea le păsa de frigul şi de greutăţile drumului. Au ajuns fără piedici la Vernoux, unde au fost primiţi călduros de unchiul lui Jacques, Pierre Lorin.

El era înstărit, cu toate că familia îi era numeroasă. Fiul lui cel mai mare se căsătorise de curând cu fiica unui magistrat, cu ajutorul căruia obţinuse paza uneia din porţile oraşului. Ocupaţia lui îi dădea bucuria unei case mari, aproape de ziduri, în care instalase pe părinţii săi. Însă aceste avantaje au fost dobândite cu preţul unui sacrificiu ruşinos: se căsătorise la biserică şi înainte se spovedise, se lepădase verbal de erezie şi cumpărase certificat de catolicism, fără care nu putea să exercite nicio funcţie, civilă sau municipală. Este adevărat că în fond rămăsese tot aşa de protestant ca înainte, dar un om nu poate să vorbească sau să acţioneze cu prefăcătorie, decât înjosindu-se.

René, în râvna dragostei lui dintâi, găsea pe Lorini şi pe ceilalţi protestanţi din Vernoux reci şi nepăsători. Ceea ce se numea atunci nicodeism (de la numele Nicodim), era larg practicat la ei; se temeau să-şi manifeste credinţa. În fiecare act din viaţă se tocmeau cu conştiinţa lor.

Târgul s-a terminat sâmbătă devreme; însă urmau să fie distracţii seara şi Lorinii au servit cina oaspeţilor veniţi de la ţară mai devreme, ca să poată lua parte acolo. René s-ar fi lipsit bucuros de sărbătoare, pentru a-şi continua călătoria la Mazet, însă cum aceasta l-ar fi obligat să călătorească duminica, şi-a amânat plecarea până luni dimineaţa.

Era aşezat la masă lângă Jacques şi-i vorbea de Jeanette şi de cumpărăturile lui, când câteva cuvinte pronunţate de unul din meseni i-au atras atenţia.

— În orice altă împrejurare, fratele meu, aş fi fost fericit să rămân, spunea acest om pe care Lorin îl rugase fără îndoială să rămână la Vernoux, dar în această seară, nici chiar dacă mi-ai umple amândouă mâinile cu bani, nu rămân. Nu sunt aici decât prieteni?… Aşa am gândit şi eu. Ei bine, domnilor, mâine la răsăritul soarelui, o adunare trebuie să se ţină aproape de ulmul cel mare. Am promis soţiei şi fiicelor mele să le conduc şi cel mai bun lucru pe care l-aţi putea face, voi toţi care sunteţi aici, ar fi să veniţi cu noi.

Diferite scuze au fost puse înainte; şi nu era natural? Acestor bărbaţi şi acestor femei le plăcea mai bine să petreacă noaptea de decembrie în locuinţa lor încuiată, decât să urce cu greutate cărările pădurii, să stea în picioare în zăpadă şi să se expună să fie făcuţi prizonieri sau să moară la fel ca Paul Plâns.

Însă niciun motiv nu avea trecere în ochii lui Ştefan Lorin.

— Dacă aţi şti ce bucurie şi ce mângâiere aţi gusta, a zis el, niciunul dintre voi n-ar renunţa să se ducă. De ce vă temeţi? Frigul vă opreşte? L-aţi simţi mai puţin dacă inimile voastre ar arde înăuntrul vostru ca cele ale ucenicilor când Domnul i-a întâlnit pe drumul către Emaus. Vă temeţi de oboseală? O veţi uita îndată, gândind la odihna pe care Dumnezeu o dă celor care au lucrat şi au muncit pentru El. Vă temeţi de dragorii, de închisoare, de galere? Ascultaţi numai pe păstorul nostru vorbind despre Mântuitorul şi atunci a merge cu El la moarte sau în închisoare, vi se va părea lucru uşor.

Aceste îndemnuri au fost zadarnice. Ridicându-se de la masă, ţăranul şi-a luat rămas bun de la familia fratelui său. René s-a ridicat în

acelaşi timp şi s-a apropiat de el:

— Domnule, i-a zis el, vă voi însoţi, dacă-mi permiteţi.

— Cum, băiatul meu, eşti dispus să te lipseşti de serbare?

— Nu ţin la ea; prefer să nu asist. Mă duc luni la Saint-Agreve.

— Foarte bine, atunci vino; te vei odihni în seara aceasta la mine şi mâine vei putea merge la Saint-Agreve după adunare, care se va ţine tocmai în drumul tău.

René a primit cu recunoştinţă oferta şi a salutat cu căldură pe gazde şi pe Jacques Brissac. Când a părăsit Vernoux împreună cu noul său prieten, nori încărcaţi de zăpadă întunecau cerul şi câţiva fulgi începuseră să cadă.

— Este semn rău pentru mâine dimineaţă, a spus Ştefan Lorin, învelindu-se în haina lui.

— Cred că aceasta nu va compromite adunarea, a zis René.

— Nicio frică! Aşteptăm să-l vedem acolo pe domnul Desubas.

— Este păstorul despre care vorbeaţi adineauri? N-am auzit niciodată pronunţându-se acest nume.

— Aceasta dovedeşte că nu locuieşti la Vivarais. Nu este nume mai venerat în tot ţinutul. El este fără încetare obiectul celor mai arzătoare rugăciuni şi celor mai sincere binecuvântări.

— Opreşte-te, tată Lorin! Aşteptaţi pe un prieten care va face drumul cu voi, a strigat o voce în spatele lor.

S-au întors: un om tânăr şi înalt grăbea pasul pentru a-i ajunge.

— Nu este obiceiul dumitale, tată Lorin, să pleci dintr-un oraş fără a-ţi anunţa prietenii, să-i laşi să alerge după dumneata şi să te ajungă cum pot.

— Nu este obiceiul dumitale, Jacques Desjours, să te laşi depăşit de oricine, a răspuns Lorin râzând. Eşti primul la luptă, la sărbătoare şi la predică.

— Fii drept şi spune de asemenea că de mult timp nu m-aţi văzut, nici la serbare, nici la luptă. Despre ce vorbeaţi când m-am apropiat?

— Despre ce-am putea vorbi în seara aceasta Jean? Iată un tânăr muntean de familie bună, un credincios, care aude numele de Desubas

pentru prima oară.

— Este posibil? a întrebat Desjours, ridicându-şi cascheta şi adresându-se lui René.

— Vin din Cevenii de Sus, a zis acesta.

— Ei bine, Desjours, iată o ocazie bună de-a vă arăta darul vorbirii. Avem două ore în faţa noastră, întrebuinţaţi-le cât mai bine.

— Îţi baţi joc de mine, tată Lorin! vorbirea este o artă pe care n-o pot mânui. Nu sunt decât un sărman băiat, care abia ştie să citească şi să scrie.

— Dar care are limba tot aşa de liberă, ca mâna şi piciorul.

— Aş pune mult mai bucuros mâna mea şi piciorul meu în serviciul domnului păstor, dacă ar vrea să-mi permită; limba mea este un instrument umil. Totuşi, dacă prietenul dumitale doreşte să audă…

Şi fără să se oprească din vorbă:

— Vedeţi, a zis el, întorcându-se cu vioiciune spre René, vedeţi, sunt născut acolo, lângă Bruzac. Tatăl meu, un om cinstit şi pios, avea o mică vie care producea struguri frumoşi. Avea şi ceva meri şi o casă. Însă a murit de friguri acum 7 – 8 ani şi mama mea l-a urmat în curând în mormânt. Eram singurul lor fiu. Această pierdere dublă a fost pentru mine o grea încercare, însă cu timpul am găsit mângâiere. Eram fără grijă şi uşuratic; îmi plăceau dansul şi celelalte distracţii; îmi plăcea mai ales să-mi arăt puterea în luptă şi-mi plăcea să hărţuiesc taurii sălbatici din Camargue. Nu pierdeam ocazia să mă duc la adunare, nu pentru a auzi pe predicator, ci pentru a căuta aventuri periculoase. Ceva mai târziu am întâlnit o persoană care mi-a stârnit o dragoste puternică; fără prezenţa ei, dansurile, serbările nu mai erau nimic pentru mine. Toate mergeau după dorinţa inimii mele; Toinette îmi cunoştea dragostea şi nu o respingea. Era catolică, însă niciunul, nici altul nu ne îngrijoram de diferenţa de religie. Am zugrăvit şi împodobit casa mea; am mobilat-o cât mai bine, căci acolo voiam să conduc, în cea mai drăguţă locuinţă a ţinutului, pe cea mai drăguţă logodnică. Într-un ceas toate mi-au fost luate; n-am rămas decât un nenorocit paria, fără altă avere decât desaga şi bastonul.

— Într-un ceas? Cum aceasta?

— Efectul legii. Vărul meu a cerut, ca moştenitor legitim al tatălui meu, tot ce aveam. Părinţii mei fuseseră căsătoriţi în Deşert şi o astfel de căsătorie nu valorează, nu este luată în seamă hârtia din registrul pe care a fost scrisă. În faţa acestei legi barbare eu nu exist.

— Numai un ticălos putea să tragă foloase din aceasta, a zis René.

— Nu m-am temut să i-o spun şi să blestem pe vărul meu, Dumnezeu să mă ierte! Catolicii şi protestanţii mă plângeau şi găseau ruşinoasă purtarea lui Filip. Domnul Afforty, judecătorul din Vernoux, pe care calitatea sa îl obliga să execute legea, nu şi-a ascuns simpatia pentru mine şi dispreţul pentru vărul meu. El a făcut un referat jurisconsulţilor din Toulouse, însă ce puteau ei să facă? Legea era categorică. Cu bastonul în mână şi neîndrăznind să arunc o privire în spatele meu, am părăsit pragul casei tatălui meu. Veţi ghici restul. Ce-aveam să mai aştept? Toinette nu este de condamnat, nici părinţii ei. Ei nu puteau să-şi dea fiica unui om fără niciun ban. Ea se află acum într-o mănăstire. În fiecare zi îl rog pe Dumnezeu s-o binecuvânteze.

— Şi cum aţi putut să suportaţi astfel de nenorociri?

— Descurajat, disperat, m-aş fi aruncat cu capul înainte în cele mai mari primejdii. Nu mai aveam nimic de pierdut, nici chiar un nume. În ceea ce priveşte viaţa mea, aş fi dat-o chiar şi pe doi bani.

În această stare am asistat la o adunare. Domnul Desubas, pe atunci păstor tânăr, predica prin părţile acestea pentru prima dată. „Iată, gândeam eu, un om aproape de vârsta mea, fără foc şi fără casă ca şi mine, numai că legea care mi-a luat mie tot, are putinţa să-i ofere lui o frânghie şi şase coţi de pământ în colţul excomunicaţilor”. L-am observat când s-a ridicat să vorbească. Figura lui exprima pace şi chiar bucurie. Nu era ca mine, sătul de viaţă; părea să aprecieze existenţa ca un dar al lui Dumnezeu. Până atunci nu fusesem decât un fariseu. În lipsă de alt motiv de mândrie, îmi făceam un merit din suferinţele mele. Nu eram unul din credincioşii despuiaţi de toate bunurile lui din cauza credinţei? înainte ca domnul Desubas să sfârşească de vorbit, eu eram vameşul, neîndrăznind să-şi ridice privirile spre cer şi strigând: „O, Doamne, ai milă de mine, păcătosul!” Eram nenorocit, însă mai

puţin ca atunci când, dispreţuind pe Dumnezeu şi pe oameni, mă lăudam cu dreptatea mea şi făceam să curgă blesteme îngrozitoare asupra celor care-mi făcuseră rău. Păcatele îmi torturau acum inima mai mult decât necazurile; însă atunci am avut de-a face cu un Dumnezeu milos, nu cu un om. Aceasta mi-a dat speranţă.

Am căutat să mă ţin mereu de paşii tânărului păstor, nădăjduind că Dumnezeu îmi va vorbi iarăşi prin gura lui. Şi aşa a fost. Într-o dulce şi luminoasă noapte de vară, domnul Desubas ne-a vorbit despre dragostea lui Hristos, de această mare dragoste care L-a făcut să coboare din cer pentru a veni să ne caute, să-şi dea viaţa Sa pentru a noastră, ca să ne aducă la Tatăl Său. El a spus că Tatăl însuşi ne iubeşte, aşteaptă întoarcerea noastră la El şi vrea să ne primească în locuinţa Lui. Aceasta era chiar pentru mine. Eu eram cel iubit cu o dragoste nemărginită. Din acel moment n-am mai fost nici dezamăgit, nici întristat. Cu toate că nu eram decât un vagabond, un paria, aveam în locuinţa Tatălui meu locul de fiu şi un nume care va fi slava mea în timpul veşniciei. Când a venit dimineaţa, eram singur sub un castan. Am scos din buzunar Noul Testament al mamei mele şi am găsit, nu fără greutate, cuvintele care-i serviseră ca text predicatorului: „Nu este dragoste mai mare decât să-şi dea cineva viaţa pentru prietenii săi”. Le-am însemnat cu sânge, pentru că n-aveam nici cerneală, nici creion. Apoi am îngenuncheat pentru a mulţumi lui Dumnezeu şi m-am întors în sat cântând.

— Şi după aceea, în ce termeni ai fost cu Filip? a întrebat Lorin.

— Prima dată când l-am întâlnit, i-am întins mâna.

— Aceasta nu mă miră din partea dumitale. Eşti grăbit în toate.

— Posibil! însă, tată Lorin, ştii ceva? Chiar Filip va fi la predică mâine dimineaţă.

Aerul triumfător cu care Desjours a anunţat această veste, a provocat o glumă din partea lui

Lorin.

— Speri, fără îndoială, ca darul de vorbire al domnului Desubas să atingă în aşa fel inima lui, încât să se pocăiască şi să-ţi redea moştenirea?

— Mă aştept la mai mult decât aceasta: să împartă cu mine moştenirea nestricăcioasă pe care Dumnezeu a păstrat-o alor Săi.

Au mers un moment tăcuţi, apoi Lorin a spus:

— Prieteni, iată-ne ajunşi! Şi a arătat cu degetul o lumină aşezată în spatele ferestrei unei căsuţe, pentru a călăuzi paşii lor pe zăpadă.

Îndată au fost primiţi de soţia şi de fiicele lui Lorin, care pregătiseră pentru a-i primi, un foc mare şi o masă bună. Era evident că Desjours era în această casă un oaspete obişnuit şi totdeauna binevenit.

După masă, familia s-a retras, lăsând pe Desjours şi René să-şi ţină în tăcere tovărăşie lângă foc. Când au fost singuri, Jean a luat Noul Testament şi a arătat lui René versetul marcat cu sânge. Desjours l-a citit cu voce tare: „Sunteţi prietenii Mei”. Şi a adăugat:

— Domnul Majal este cel care l-a marcat, zicându-mi: „Iată moştenirea ta şi a mea”.

— Domnul Majal! a strigat René. Atunci îl cunoşti şi pe el?!

— Dacă-l cunosc! Despre cine v-am vorbit toată seara?

— Despre domnul Desubas.

— Dar este acelaşi. Pentru credincioşi el este Majal, Desubas sau Subac. Majal este numele său de familie, Desubas cel al satului său.

— Pe el îl caut, a zis René cu un ton vesel. Credeţi că i-aş putea vorbi mâine după adunare?

— Bineînţeles! dacă aveţi răbdarea să aşteptaţi. Sunt totdeauna multe persoane care caută să stea de vorbă cu el. Vom aştepta împreună; aş fi tare amărât dacă ar trebui să mă întorc fără să-i strâng mâna.

Au vorbit mult încă. Desjours, cu zece ani mai în vârstă decât însoţitorul lui, a luat cuvântul cel mai des. În fine, René a adormit cu un somn adânc şi fără visele tinereţii, care i s-a părut că n-a durat decât câteva minute, când a fost deşteptat de Desjours. Acesta, aplecând spre tovarăşul său o lanternă de mână, l-a silit să se grăbească, dacă nu vrea să ajungă prea târziu la predică. Într-un minut René a fost în picioare.

Astăzi voi vedea pe domnul Majal!” şi-a zis el fericit.

Lorinii şi prietenii lor au luat în grabă câteva provizii pentru a mânca după adunare şi, înarmaţi cu bastoane şi lanterne, înaintau în întunecimea adâncă a unei nopţi de decembrie. Zăpada cădea încă şi poteca strâmtă care tăia pădurea ar fi fost greu de distins chiar în plină zi. Lorin, tăietor de lemne din tinereţe, care cunoştea fiecare arbore din pădure, aşa cum un om îşi cunoaşte prietenii din copilărie, înainta drept călăuză, dând braţul soţiei sale. Desjours îi urma însoţind pe Maria, şi René încheia convoiul cu Jacqueline, cea mai tânără dintre fiicele lui Lorin. Totuşi, Desjours a ajuns în fruntea grupului. Primul loc părea că este dreptul lui şi el a fost acela care, când Lorin era în încurcătură şi experienţa nu l-a mai ajutat, a strigat:

— Prietenii noştri sunt acolo, ascultaţi! Ei cântă un psalm.

Era uşor de înţeles de unde venea sunetul.

— Să mergem mai repede, a zis Lorin, câteva minute după aceea; mă tem să nu ajungem prea târziu. Se face ziuă.

Zăpada încetase să mai cadă şi lumina a aurorei se mărea din ce în ce mai mult. René gândea, tremurând, la acea dimineaţă în care, cu două luni înainte, se petrecuse un eveniment aşa de dureros.

Când s-au apropiat de locul unde era strânsă adunarea, au putut să distingă cuvintele psalmului care se intona:

„Împărat al împăraţilor, Dumnezeul meu veşnic.

Cortul Tău este un loc

Mai iubit decât celelalte locuri…”

Un luminiş, căruia i se dăduse deja de mai multe ori această destinaţie, fusese ales pentru locul reuniunii. Mulţimea era compactă când a sosit Lorin; însă Desjours a izbutit să descopere un trunchi de arbore culcat pe pământ şi a întins acolo mantaua, pe care s-au aşezat femeile.

— Suntem, fără îndoială, întârziaţi? au întrebat noii veniţi pe cei din jur.

— Nu, păstorul n-a apărut încă.

— Nu încă?! a strigat Desjours. Este ciudat, el este totdeauna aşa de exact!

Conversaţii au început între prieteni, pentru care adunarea era

şi o ocazie de a se vedea. Cei care rămâneau la o mare distanţă unii de alţii şi n-aveau între ei decât o slabă legătură, umpleau bucuros intervalele dintre diferitele manifestări ale adunării prin conversaţii familiare.

René, care nu vedea acolo decât figuri străine, stătea deoparte şi aştepta cu nelinişte sosirea păstorului. Desjours cunoştea pe toată lumea şi avea de schimbat saluturi nesfârşite. A sfârşit totuşi şi el prin a se arăta neliniştit de această întârziere:

— Ne-om fi înşelat asupra orei.

— Imposibil! Zorile zilei era momentul fixat; soarele se va ridica în curând, domnul Majal este foarte întârziat.

— Este adevărat; trebuie să i se fi întâmplat un accident. Poate a rătăcit drumul; potecile sunt greu de găsit prin pădure.

— L-o fi oprit zăpada, a zis un ţăran; am auzit că unele porţiuni ale drumului, aproape de Saint-Agreve, sunt de netrecut.

Această presupunere fusese spusă la întâmplare, spre a încerca să risipească neliniştea care mergea crescând; însă a fost respinsă ca absurdă.

— Domnul Majal nu s-a lăsat oprit de zăpadă iarna trecută, a spus un bătrân, când a urcat la munte pentru a vedea pe fiul meu pe patul său de moarte – şi în timp de noapte, deci cu atât mai greu, căci nu îndrăznea să vină în timpul zilei. Acela era un timp rău, se poate spune! Un vânt aspru biciuia faţa şi zăpada cădea aşa de deasă, că de abia puteai să-ţi zăreşti propriile mâini! Dar a zis că bucuria sărmanului meu băiat şi îmbărbătarea pe care a primit-o lângă acest muribund, îl răsplătise pe deplin. Dumnezeu să-l binecuvânteze pe tânărul nostru păstor şi, după el, Dumnezeu să binecuvânteze pe bravul om care a fost călăuza lui în acea noapte. Lorin, cred că e unul din prietenii dumitale, ca de pildă Jean Desjours. Este aici?

— Da, el a venit cu mine. Iată-l acolo, lângă acel tânăr brunet. René, omul acela este vărul Filip, despre care ştii.

— Sst! a făcut bătrânul, se va cânta încă un imn. Sper că acesta ne anunţă sosirea păstorului.

Era un Te-deum care, intonat de-o mulţime de voci, purta spre

cer elanul sublim al rugăciunii şi al adorării.

Credincioşii nu-l aleseseră pentru a-şi arăta bucuria lor la apropierea slujitorului preaiubit, ci pentru a inaugura ziua de duminică printr-un cântec de laudă.

Capitolul VIII

Ora a sosit, dar nu omul

Acest Te-deum nu s-a terminat. Abia se înălţau spre ceruri cuvintele:

„Dar sfărâmând boldul morţii celei crude.

Tu singur ne-ai câştigat o slavă nemuritoare…" când deodată cântecul a fost întrerupt. Instinctiv toţi ochii s-au îndreptat spre acelaşi punct. O tăcere plină de prevestiri sinistre domnea în adunare. O temere vagă, dar adâncă, învăluia inimile. Trădarea, soldaţii, închisoarea, galerele au trecut prin mintea mulţimii îngrozite. Câteva persoane au luat-o la fugă, în timp ce altele se îngrămădeau în jurul unui grup care creştea mereu, împrejurul unui protestant dintr-un sat vecin. Figura lui palidă şi trasă trăda natura veştilor pe care le aducea şi a anunţat pe un ton scurt, cu vocea zdrobită de emoţie:

— Este prins!

Aceste cuvinte au răsunat ca un glas funebru, trecând din gură în gură, prin mulţimea încremenită, în primul moment nu puteau să creadă. Majal, cu toate că era tânăr, trecuse victorios prin atâtea pericole, scăpase de atâtea peripeţii, încât ajunsese să fie considerat ca un obiect cu totul special al protecţiei divine.

— L-am văzut adineauri, a spus trimisul, era în mijlocul unei gărzi de soldaţi, cu mâinile legate; îl duceau la Vernoux. Meniet, din Mazet, era cu el; în casa lui a fost prins, noaptea trecută.

Gemete şi plânsete au izbucnit din toate părţile. Bărbaţii plângeau în hohote, ca femeile şi copiii. Nu era păstorul pentru ei ca un tată, un fiu, un frate? Fiecare dintre cei prezenţi îi datora ceva, unii parcă îi datorau totul.

— Să-l urmăm şi să murim cu el! a spus plângând bătrânul cevenol, al cărui fiu fusese asistat de el pe patul de moarte.

— Da, da! au strigat printre lacrimi, bărbaţii, femeile şi copiii;

să-l urmăm şi să murim cu el!

S-a produs o mişcare în mulţime, în timp ce braţul robust al lui Jean Desjours îşi făcea drum în mijlocul ei. Un ulm frumos fusese tăiat şi cioplit, în aşa fel ca să poată servi drept catedră rustică pentru predicator. Tânărul ţăran înainta şi, ridicând vocea ca să fie auzit de toată lumea, a spus:

— Da, fraţii mei, a strigat el, să-l urmăm nu pentru a muri cu el, ci pentru a-l smulge sorţii îngrozitoare căreia s-a expus pentru noi. Este în ghearele fiarelor sălbatice? Cunoaştem pe Cel care va închide gura leilor. Braţul Său nu s-a scurtat şi puterea Sa este aceeaşi. Dar păstorul nostru nu este în puterea fiarelor sălbatice, este în mâna unor oameni ca noi, oameni care au sentimente asemănătoare cu ale noastre – care cunosc valoarea lui şi dragostea pe care o avem pentru el. Să mergem nu să ne luptăm, căci el nu va voi, ci pentru a pleda pentru el prin lacrimile şi rugăciunile noastre. Să mergem să le spunem să ia vieţile noastre în schimbul vieţii lui, căci nu putem să trăim fără el. Care dintre noi, oricât ar fi de slab şi temător, nu e dispus să-şi rişte viaţa pentru această cauză? Tuturor, prieteni şi fraţi, vă dau această lozincă: „La Vernoux

„La Vernoux! La Vernoux!” au repetat sute de voci, şi mulţimea, dusă de acelaşi sentiment şi unită de aceeaşi dragoste, a înaintat în valuri spre porţile din Vernoux.

René se afla în primul rând, alături de Desjours, care, spontan, fusese pus ca şef. Printre gândurile nedesluşite care nelinişteau sufletul său, trecea fără încetare amintirea interiorului fericit de la Mazet, unde acum stăpânea disperarea. Şi-a amintit de generoasa ospitalitate a fermierului vesel, râsul fericit al copiilor şi seninătatea mamei lor; dar ceea ce avea mai mult înaintea ochilor, era figura liniştită a păstorului şi cuvintele pe care le cânta pe drum răsunau încă la urechile lui:

„Dumnezeu mă conduce, în bunătatea Lui supremă;

El îmi e Păstorul care mă păzeşte şi mă iubeşte.

Nimic nu lipseşte în aceste păşuni bogate – Râuri limpezi cu maluri înverzite”.

Va găsi el în închisoare ape liniştite şi păşuni verzi? Dumnezeu, în care îşi pusese încrederea, îl va apăra şi-l va scăpa?

— Astăzi se va decide, a zis René. Mulţimea, înaintând, creştea din ce în ce. Fiecare protestant întâlnit în cale se unea cu ea şi chiar şi câţiva catolici au făcut la fel.

— Jean Desjours, a zis unul dintre noii veniţi, am veşti triste pentru tine.

— Nu poţi să-mi aduci nicio veste care să mă intereseze acum.

— Prietenul tău, Ştefan Gourdol, este mort. A primit un glonte în inimă.

Desjours a tresărit şi, într-o exclamaţie vie, a luat în deşert un nume sfânt, însă prea uşuratic pronunţat, chiar şi de aceşti munteni aspri şi pioşi. Gourdol şi el fuseseră prieteni din copilărie şi în acelaşi timp rivali la jocuri şi la lupte atletice, în care excelau şi unul şi altul.

— Cum s-a întâmplat?

— Alţii, ca şi tine şi tovarăşii tăi, erau gata să moară cu păstorul. Gourdol îl văzuse trecând prin Clairac, legat cu lanţuri, între soldaţi. Îndată şi-a chemat prietenii; au alergat după escortă şi au ajuns-o la pădurea Brousse. „Daţi-ne pe păstorul nostru!" a zis Gourdol. „Nu-l veţi avea", a răspuns ofiţerul. „Se va vedea", a strigat viteazul nostru frate; şi cu forţă de leu a înaintat în mijlocul soldaţilor, a apucat pe păstor în braţele lui şi l-a luat. Însă ofiţerul a ordonat foc; soldaţii au tras; Gourdol şi ceilalţi patru au fost culcaţi la pământ. După aceea era uşor să-l prindă pe domnul Desubas şi să-l lege din nou. În luptă a fost rănit la coapsă cu o lovitură de baionetă, însă nu-i păsa de el însuşi; privea cu înmărmurire pe cele cinci victime întinse înaintea lui.

Desjours s-a şters la ochi.

— Dumnezeu să răsplătească credincioşia ta, nobil prieten! a zis el. Niciun om nu ar avea ambiţia să aibă o moarte mai glorioasă ca a ta. Fraţii mei, să cântăm un psalm. Şi el a intonat psalmul 80.

Abia au rostit ultimele cuvinte ale acestui imn şi s-au găsit la porţile din Vernoux. S-au oprit; nu-şi făcuseră niciun plan, dorind să se lase călăuziţi de Dumnezeu.

Judecătorul, domnul Afforty, a ieşit în întâmpinarea lor,

îmbrăcat în costumul său oficial şi urmat de alţi magistraţi ai oraşului. Desjours a luat cuvântul şi a cerut eliberarea păstorului. Însă discursul său călduros a fost acoperit de hohotele de plâns ale mulţimii, mai convingătoare decât cel mai bun discurs.

— Ceea ce cereţi nu se poate să vă fie dat. Justiţia trebuie să-şi urmeze cursul şi păstorul trebuie să-şi ispăşească pedeapsa. În ceea ce vă priveşte, îndreptaţi-vă spre case.

Auzind această sentinţă crudă, o enervare puternică s-a aprins în toate sufletele. Era în mulţime un moment de nehotărâre. S-ar fi zis că va asculta sfaturile magistratului, însă nu se reculegea decât pentru a înainta cu mai multă îndârjire. Ca un flux căreia nimeni nu-i poate sta în cale, mulţimea înainta, răsturnând toate obstacolele. Cu suspinele schimbate în strigăte de mânie, cu rugăciunile în ameninţări, se grăbea în oraş; şi cu toate că fără arme, mulţimea a umplut strada, a ajuns la închisoare, înainte ca vreuna din persoanele ce o forma să se întrebe ce avea de făcut.

René, care era tot în faţă, a observat deodată că femei şi bărbaţi cădeau în jurul lui. De la ferestrele caselor, soldaţi şi cetăţeni catolici trăgeau în mulţimea îngrămădită în strada strâmtă.

— Întoarceţi-vă! întoarceţi-vă! vă vor omorî pe toţi, striga Lorin, apucând pe Desjours de braţ.

În acel moment René a simţit o durere ascuţită şi braţul său a fost acoperit cu sânge. Ce-i păsa? Numai moartea putea să-l împiedice de a vedea această închisoare. Unul de lângă el se prăbuşi fără niciun strigăt, fără un suspin, ca şi cum ar fi fost rănit mortal. Era Filip Desjours care rămăsase tot timpul lângă vărul lui. Jean s-a întors, s-a aplecat spre el şi încerca să-l ridice.

— Întoarce-te, întoarce-te! a strigat din nou Lorin. Eşti nebun?

Desjours s-a ridicat şi a privit zidul închisorii; avea pe faţa lui o expresie pe care René n-o cunoştea.

— Da, să ne întoarcem, a zis el, pentru a pune pe ceilalţi în siguranţă şi pentru a căuta arme, însă Dumnezeu să ne vie în ajutor şi să ne îngăduie să-l scăpăm.

René l-a văzut luând pe vărul său în braţe şi îndreptându-se

spre oraş. Voia să vină după el, dar n-avea putere, nu mai putea să-şi urmeze acum prietenii în plină retragere, apoi şi-a pierdut cunoştinţa.

Capitolul IX

Mesaj erul

— Lăsaţi-l, vă rog, lăsaţi-l!

— Să las un rebel?! îl arestez în numele regelui. Acestea au fost primele sunete care au lovit urechea lui René când şi-a venit în fire. În picioare lângă el se găsea Jacques Brissac, fără arme. El se certa cu un jandarm care, împingându-l violent cu patul armei sale, a apucat pe René de braţ şi l-a dus încă slăbit şi însângerat în închisoare.

René a fost fericit că i s-a permis să se arunce pe o bancă mare de lemn din corpul de gardă. Un foc ardea în vatră şi câţiva soldaţi erau aşezaţi împrejur. Jandarmul şi-a întâlnit camarazii şi a zis, arătând pe René:

— Acest băieţandru nu dă nicio importanţă pedepsei de a fi prins.

— Pentru ce l-ai luat atunci? a zis caporalul. Pentru ce să-l iei şi să exasperezi nişte oameni la a căror dispoziţie poate vom fi mâine?

— Să ne păzească sfinţii să fim la dispoziţia lor! a strigat al treilea soldat. A fi la dispoziţia camisarzilor este un hap greu de înghiţit.

— Să ne ferească sfinţii… dacă pot! a adăugat un altul; avem în faţă o grea sarcină. Ţinutul este în foc şi noi nu suntem decât…

— Sst! a făcut caporalul, privind pe René.

— Nu vă temeţi; poate să audă, însă nu va repeta.

— Poate va putea face comandantului ceva destăinuiri. Du-te să raportezi, Favre. Unul din voi să-i dea puţin vin acestui băiat şi să-i panseze rana; vedeţi cât este de palid.

— Nu sunt grav rănit, a zis René, care a încercat să ia un aer indiferent.

A acceptat ajutorul, cu toate că se simţea dezgustat să primească ajutor din nişte mâini întinate de sângele prietenilor săi. Cu greu îşi păstra sângele rece în mijlocul râsului şi bătăilor de joc care-l exasperau şi timpul i se păru destul de lung. În fine, a putut să scape de

acest anturaj jalnic. Un paznic cu părul cărunt a intrat şi René a fost fericit să recunoască în el pe un prieten al Lorinilor, acuzat de nicodeism. Acest om l-a condus într-o celulă puţin luminată, având ca mobilă numai un scaun, o masă şi un pat stricat, pe care a culcat pe prizonier. L-a lăsat, zicând că trebuie să revină peste câteva clipe.

Într-adevăr, a intrat aducând de la infirmerie bandaje şi apă proaspătă. Era de asemenea înarmat cu cerneală, toc şi hârtie.

A făcut iute pansamentul, spre marea uşurare a lui René.

— Rana nu este gravă. Veţi putea îndată să vă serviţi de braţul dvs. ca înainte, a zis paznicul prietenos.

— Ah, a suspinat René, aş fi vrut să mă pot servi de el acum.

— Răbdare, tinere şi tăcere… Crezi că eşti singurul aici care să nu se poată folosi de braţele sale cum ar dori?

Paznicul s-a aşezat atunci lângă masă şi a întrebat pe un ton scurt:

— Numele dumitale? (Se făcea că nu-l cunoaşte, deşi îl văzuse la Lorin). Numele dumitale?

— René Plâns.

— Vârsta dumitale?

— Şaisprezece ani neîmpliniţi.

— Domiciliul?

— Cros, în Cevenii de Sus.

— Starea?

— Cultivator.

— Religia?

— Sunt protestant.

Paznicul a scris „ne-catolic", căci, după lege, nu se mai aflau protestanţi în Franţa. În toate documentele oficiale îi distingeau sub numele de necatolici sau neconvertiţi.

— Părinţii dumitale, a urmat paznicul, trăiesc sau au murit?

— Au murit.

— Ai fraţi, surori?

— Am o soră.

— Ar fi trebuit să te gândeşti la ea, înainte de a te expune astfel,

a zis paznicul. Apoi, luând tonul său oficial, a continuat:

— Care era scopul dumitale, intrând în oraş cu strigăte violente, dispreţuind legea?

— De a cere eliberarea domnului păstor, a răspuns René cu sinceritate.

— Eliberarea domnului Majal, vrei să zici? Voi scrie toate acestea. Ştii să citeşti, sau să scrii?

— Da.

— Atunci citeşte aceasta şi dacă este exact, semnează jos.

René a ascultat, apoi a întrebat:

— Cui sunt destinate aceste informaţii. Magistraţilor?

Dorea să ştie dacă rezultatul acestui interogatoriu va ajunge în mâinile socrului lui Pierre Lorin care, era încredinţat, va face tot posibilul pentru a-l scoate din această încurcătură.

— Magistraţilor! într-adevăr, magistraţii n-au nicio greutate aici. Totul merge la domnul comandant. Dragonii sunt peste tot, ei întorc lumea cu susul în jos, după buna lor plăcere. S-ar zice că au de hărţuit animale sălbatice.

— Sunt deci de neînvins? a îndrăznit René să întrebe.

— Nu se ştie, a răspuns paznicul şi coborând vocea a adăugat:

— Aici catolicii şi protestanţii sunt încredinţaţi că prietenii voştri îşi vor pune în aplicare mâine ameninţările şi înaintea asfinţitului, slujitorul vostru va fi liber cum a fost ieri. Toată lumea se va bucura; puţine persoane vorplânge pe trădător că-şi pierde recompensa.

Nu era rar când catolicii îşi exprimau dispreţul pentru trădători. Agenţii guvernului chiar îndepărtau câteodată de la ei, cu dezgust, pe oamenii care veneau să le ceară preţul trădării lor.

— Se află aici acest sărman Meniet, care îţi va rupe inimă, urmă temnicerul. Nu este groaznic că un om trebuie să meargă la galere pentru că n-a refuzat pâine şi adăpost pentru o noapte, fratelui soţiei lui?

— Ştiţi câţi oameni au fost atinşi astăzi? a întrebat René.

— Nu exact. Aproape toţi morţii şi răniţii au fost luaţi şi duşi de

prietenii lor; însă se zice că au fost aproape treizeci de morţi şi câteva sute de răniţi.

— Ah! este groaznic. Cum va întrista pe domnul Majal!

— Groaznic! Mâine vor fi mai mulţi. Şi noi, care suntem între două focuri, ne găsim într-o situaţie foarte critică. Când fraţii voştri vor coborî cu armele, vor face puţină diferenţă între duşmanii care au tras astăzi asupra lor şi prietenii care le-ar fi urat succes, dacă ar fi îndrăznit.

La aceste cuvinte paznicul a ieşit. René s-a ridicat cu nerăbdare. Era într-o mare agitaţie, care nu-i permitea să rămână liniştit. Închisoarea îi dădea puţină grijă, căci era convins că a doua zi se va sfârşi; însă era disperat că nu putea să se întâlnească iar cu cei care trebuiau să îndeplinească sarcina aşa de râvnită de a scăpa pe păstor.

În cursul serii i s-a adus mâncare. A încercat să obţină câteva informaţii, dar n-a reuşit. Înainte de a se întinde pe patul mizerabil, a îngenuncheat pentru a se ruga. Sentimentele cele mai dulci i-au pătruns atunci în inimă şi a sfârşit prin a adormi, cu toate că somnul i-a fost agitat.

A doua zi de dimineaţă a auzit un zgomot de paşi care păreau că se apropie. Uşa celulei sale s-a deschis şi comandantul a intrat urmat de paznic.

René s-a ridicat şi l-a salutat.

— Dumneata eşti René Plâns? a întrebat ofiţerul. Prizonierul a răspuns afirmativ.

— Tinereţea dumitale şi lipsa de experienţă, a urmat comandantul cu un ton grav şi care nu era lipsit de bunătate, pot, în oarecare măsură, să scuze purtarea necugetată însă răzvrătită, care te expune celor mai aspre pedepse. Păstorul mi-a vorbit bine de de la; a mijlocit călduros pentru dumneata şi am luat asupra mea responsabilitatea de a te pune în libertate.

René era uimit. Nu putea să înţeleagă cum Desubas, prizonier el însuşi şi destinat la moarte, a cerut cu succes eliberarea lui.

— Domnul Majal doreşte să vă vadă, a reluat ofiţerul. A cerut ca o favoare şi i-am acordat permisiunea de a trimite prin intermediul

dumitale, o înştiinţare prietenilor săi. Urmează-mă.

Cu o emoţie vie, René a ascultat. Gândul de a vedea încă o dată chipul lui Majal, al acelui pentru a cărui viaţă şi-ar fi dat-o bucuros pe a sa, ideea că fiecare pas îl apropia de prezenţa lui era mai mult decât putea suporta în acest moment.

Comandantul l-a condus spre partea cea mai retrasă şi cea mai întărită a închisorii. Au ajuns la celula lui Majal; gardianul a întors cheia în broască, a tras zăvoarele şi a deschis uşa grea, al cărei scârţâit, în această atmosferă umedă şi îngheţată şi sub această boltă întunecată, a lovit pe René în inimă, ca şi cum ar fi intrat în locuinţa morţilor.

Majal era aşezat lângă o masă; picioarele îi erau în lanţuri, însă mâinile îi erau libere. Veşmântul mare care-l acoperea în întregime ascundea urmele rănii lui. S-a ridicat când au intrat şi a salutat pe comandant. Cu toată întunecimea din încăpere, această tânără şi frumoasă figură strălucea ca şi cum ar fi fost atinsă de degetul lui Dumnezeu şi dotată de El cu un farmec a cărui amintire este încă păstrată în baladele populare. Nu trăda nici teamă, nici frică, ci numai o tristeţe profundă. Majal vărsase multe lacrimi pentru cei care, în ajun, căzuseră victime devotamentului lor. I se părea natural lui Desubas ca păstorul să-şi dea viaţa pentru oile sale; însă ca oile să moară pentru păstorul lor i se părea o anomalie şi îi producea o durere amară.

— Iată, domnule, a zis comandantul, iată pe tânărul în favoarea căruia aţi intervenit. Doriţi să-i vorbiţi?

— Vă mulţumesc, domnule comandant, a zis păstorul, întinzând lui Plâns mâna pe care acesta a dus-o la buze. Şi tu de asemenea ai suferit pentru mine, a zis el, aruncând o privire rapidă la braţul bandajat al tânărului său prieten.

— Rana nu-i nimic, domnule, a zis René cu vioiciune.

Amărăciunea pe care rana aceasta i-a produs-o păstorului, l-a făcut pe René să regrete pentru prima dată că o avea.

— Domnul comandant a avut generozitatea de a-mi promite punerea ta în libertate, a reluat Majal; sunt foarte fericit. Altă dată, René, ai dus cu credincioşie un mesaj din partea mea; vrei să te

însărcinezi de a duce un al doilea?

— Din toată inima, domnule.

— Făgăduieşti în faţa lui Dumnezeu?

René a fost întristat de lipsa de încredere pe care această insistenţă părea s-o bănuiască.

— Puteţi să vă încredeţi în mine, domnule, a zis cu o voce tremurătoare de emoţie.

— Cred că mi-eşti devotat… chiar până la moarte. Îţi încredinţez sarcina de a duce celor care mă iubesc, ultima şi fierbintea mea rugăminte. Este scrisă aici.

El a dat tânărului o foaie împăturită cu grijă. Luând-o, René a simţit că numai se strânge. Pentru ce această solemnă recomandaţie şi aceste cuvinte ciudate: „ultima mea”? Nu ştia că chiar în această zi îl va elibera? A făcut o mişcare instinctivă pentru a deschide plicul, însă Majal a pus mâna pe a sa.

— Nu acum, a zis el cu blândeţe. Aşteaptă până vei fi liber… încă un cuvânt, René. Du salutul meu scumpilor prieteni care s-au devotat şi şi-au expus viaţa pentru mine. Spune-le că vor fi recompensaţi de autorul acestei declaraţii: „Ori de câte ori aţi făcut aceste lucruri unuia din aceşti foarte neînsemnaţi fraţi ai Mei, Mie Mi le-aţi făcut”. Spune-le să se roage pentru noi, să aibă grijă de sora mea şi de copiii ei. Şi acum, fiul meu, mergi în pace. Adio!

L-a privit încă odată cu atenţie, ca şi cum ar fi avut şi altceva să-i spună; însă ei nu erau singuri. Comandantul Ladeveze, cu toate că era un om nobil, respecta disciplina şi n-ar fi putut să îngăduie o convorbire fără martori între cei doi prizonieri. Întorcându-se, în fine, spre ofiţer, i-a zis:

— Domnule comandant, prietenul meu poate să iasă cu dumneavoastră, nu-i aşa?

— Bineînţeles, domnule; va fi liber în această clipă chiar. Însă trebuie să-şi dea cuvântul că, ieşind de aici, se va supune legilor.

Nimic nu era mai potrivnic dispoziţiilor lui René decât să facă o astfel de promisiune, fiind ferm hotărât ca îndată ce va părăsi oraşul, să se înarmeze şi să se opună legii cu o rezistenţă vie. A ezitat, însă

păstorul, privindu-l cu dragoste, i-a zis:

— Răspund pentru el.

— Aceasta ajunge, a zis Ladeveze cu curtoazie. Acum, băiete, a adăugat el, gardianul aşteaptă; te va conduce la uşă şi îţi vei putea întâlni prietenii.

În încredinţarea pe care o avea că în aceeaşi seară vor fi din nou împreună, René s-ar fi mulţumit să adreseze păstorului o privire recunoscătoare şi un „la revedere", urat din adâncul inimii sale; însă Majal l-a tras spre el, l-a strâns în braţe şi l-a sărutat pe buze.

— Iată pecetea mesajului tău, a zis el; Dumnezeu să fie cu tine, fiul meu!

Temerile lui René s-au dublat. Astfel te desparţi de cei pe care trebuie să-i vezi peste câteva ore? Ce groaznică decepţie le mai era rezervată? însă nu a îndrăznit să vorbească; o teamă respectuoasă i-a umplut sufletul, un fel de farmec părea să-i înlănţuiască limba şi să-i paralizeze toate mişcările. Comandantul i-a făcut semn să iasă şi el a ascultat fără a spune un cuvânt.

Ladeveze a intrat şi a închis uşa. Nu era soldatul care mergea să vorbească, era mai degrabă omul emoţionat de un sentiment generos.

Onoarea lui în faţa lumii ar fi fost pătată dacă ar fi lăsat să-i fie răpit prizonierul; însă nu avea el ceva mai preţios decât onoarea?

— Domnule Majal, a zis el, v-am permis fapta aceasta; însă, în fond, nu v-am aprobat. Vă spun sincer, nu mă pot bucura să văd un om ca dumneavoastră, că-şi pune de bunăvoie ştreangul de gât. Ne scutiţi pe noi de pedeapsă sau pericol, însă vă sacrificaţi viaţa. Reflectaţi; chemaţi înapoi pe masagerul dvs. Vă permit; nu, o doresc. Rupeţi biletul şi Dumnezeul oştirilor să decidă El însuşi soarta dumneavoastră.

Un surâs ceresc a strălucit pe figura captivului.

— Dumnezeul păcii a decis, a zis el; nu va mai fi sânge vărsat pentru mine.

Capitolul X

Mesajul

„Prietenii mei, vă rog să vă retrageţi. Oamenii regelui sunt aici în

număr mare. Este deja prea mult sânge vărsat. Sunt în pace şi în întregime resemnat în faţa voii lui Dumnezeu".

Semnat: Majal – Desubas

Acestea au fost cuvintele pe care le-a citit René când a deschis biletul păstorului. Paralizat, doborât, comenta în el însuşi termenii mesajului: „Vă rog să vă retrageţi"... Imposibil!... „Oamenii regelui sunt aici în mare număr" – ai noştri sunt de o sută de ori mai numeroşi! „Prea mult sânge vărsat"... Nu, nu încă destul!... Nu pot, nu vreau să duc astfel de ordine!

O puternică ispită s-a agăţat de el: va distruge scrisul fatal şi va păstra tăcere: Domnul Majal va fi salvat!

A apucat foaia s-o rupă. Ultimele cuvinte i-au izbit privirile, i-au oprit mâna: „În pace... în întregime resemnat faţă de voia lui Dumnezeu"... Voia lui Dumnezeu! Putea René să reziste acesteia?

S-a aruncat pe zăpadă şi o luptă violentă s-a dat în sufletul lui.

„Nu pot să fac aşa ceva şi să semnez astfel, cu propria-mi mână, hotărârea lui de moarte!" a zis el cu glas tare, în neliniştea sa. Însă simţea încă pe buze sărutul lui Majal, vedea privirea lui şi-i auzea cuvintele: „Cred că mi-eşti devotat, chiar până la moarte".

În această clipă, în disperarea lui, René a ridicat spre Dumnezeu o privire supremă, pentru a-l cere tăria Lui atotputernică. N-a fost în zadar: Dumnezeu i-a venit în ajutor şi i-a dat curajul de a îndreptăţi încrederea păstorului. Neîndrăznind să-şi dea timp de a mai reflecta, s-a ridicat dintr-o săritură şi a alergat spre mulţimea agitată, care se îngrămădea spre poarta micului oraş. Se împătrise faţă de ce fusese în ajun şi alte întărituri soseau fără încetare. Toată lumea era înarmată. Ici şi colo se vedea o sabie veche care, ca aceea a lui René, luptase în războiul camisarzilor („*camisarzi" erau numiţi cei care şi-au apărat cu armele religia*; *numele lor provine de la cămaşa albă*, *lungă*, *pe care o purtau peste îmbrăcăminte*): un pistol, un ar-chebuz, o suliţă. Însă mai ales prăjinile, coasele, răngile de fier erau numeroase. Se găseau de asemenea mai multe feluri de arme primitive, ca aceea cu care David a omorât pe Goliat şi care este totdeauna groaznică în mâinile exersate. Pretutindeni soarele de iarnă lumina feţele posomorâte şi hotărâte.

Aceşti munteni îndrăzneţi ardeau de dorinţa de a-şi salva păstorul şi de a răzbuna pe fraţii lor.

René se ducea să aprindă în aceste suflete o luptă teribilă între influenţa pe care o exercita asupra lor cuvintele păstorului şi dragostea fierbinte care îi adusese acum să-şi expună viaţa lor pentru a o salva pe a lui. Acest cuvânt era aşa de puternic, însă şi această dragoste era tot aşa de adâncă!

Tânărul mesager nu avusese curajul să se apropie de Desjours şi să-l înştiinţeze de situaţie. L-a văzut ducându-se şi venind printre noii veniţi, îndemnându-i, încurajându-i, examinându-le armele. Cu cine va intra în vorbă în primul rând? Cum se va face ascultat? Dacă l-ar fi văzut pe Majal singur, chiar numai o clipă, păstorul i-ar fi spus cui trebuia să se adreseze; însă, în prezenţa lui Ladeveze era imprudent să pronunţe vreun nume. El lăsase pe mesajer la propriile lui resurse şi gândul că Majal îi arătase o asemenea încredere i-a dat lui René energia de a-şi urma misiunea.

Când s-a oprit, într-o încurcătură extremă, a recunoscut, spre marea lui mirare şi uşurare, o figură care-i era familiară. Croindu-şi drum prin mulţime, s-a găsit în prezenţa domnului Jean Roux, slujitorul care-l botezase şi-l instruise.

Era un om de vârstă mijlocie, cu tenul colorat şi aerul viu. Părea angajat într-o consfătuire gravă cu un tânăr pe care René l-a recunoscut îndată că era un păstor, cu toate că purta costum de ţăran. Acesta din urmă era slab şi scund; avea figura alungită şi pârlită de soare, trăsături regulate, părul negru, ochii de asemenea negri şi sclipind de râvnă şi inteligenţă.*

Când René s-a apropiat, părea să-l grăbească pe domnul Roux să adopte un plan de acţiune.

— Domnule păstor, a spus trimisul, am ceva să vă spun.

— Ce te-aduce aici, René Plâns? a întrebat slujitorul cu severitate; locul şi datoria ta nu sunt aici. Întoarce-te acasă, ai grijă de sora ta şi nu face greşeli.

Însă, cercetând figura tânărului, n-a putut să nu observe cât era de schimbată. Şi măcar că purta încă urmele lacrimilor recente, ea

răspândea o hotărâre bărbătească.

— Domnule păstor, a zis René, am fost făcut prizonier ieri, în sat; am petrecut noaptea trecută în închisoare şi în această dimineaţă l-am văzut.

Abia sfârşise aceste cuvinte, că însoţitorul domnului Roux i-a aruncat o privire pătrunzătoare. A

Aceşti păstori sunt descrişi după semnalmentele care se găseau în mâinile poliţiei, *ca în zilele noastre fotografia marilor criminali*.

fost aproape descumpănit.

— Cum ţi s-a permis să-l vezi? a întrebat brusc tânărul slujitor.

— Domnule, comandantul însuşi m-a condus lângă el şi a asistat la întrevederea noastră, a răspuns René. Avea planurile sale pentru a acorda această favoare, pe care planuri, le veţi vedea, domnilor, citind aceasta. Şi el a dat domnului Roux biletul lui Majal.

Amândoi s-au aplecat cu aviditate asupra foii şi după ce au citit-o au rămas un moment tăcuţi. Tânărul păstor a strigat, în sfârşit:

— Dumnezeu fie lăudat! Ne oferă mijlocul de a opri mişcarea; însă nobilul nostru prieten, fratele nostru eroic…

— Dumnezeu fie lăudat, suntem salvaţi acum! a zis la rândul său domnul Roux.

El a pus atunci câteva întrebări scurte lui René, care a povestit tot ceea ce s-a petrecut între captiv şi el.

— Veniţi, domnule Rabout, a zis domnul Roux cu oarecare nerăbdare, să ne folosim de ajutorul pe care Dumnezeu ni-l trimite în amărăciunea noastră. Nu este niciun moment de pierdut; totul este pus la cale şi odată ce oamenii noştri intră în oraş, deschid din nou hărţuiala.

În adâncul inimii sale, René ura pe cei doi păstori. Se gândea cu un sentiment de adâncă amărăciune la cel pe care îl aruncau aşa de rece la moarte, pentru a scăpa ei. „Nu se gândesc decât la propria lor viaţă, îşi zicea el, în timp ce el se uită pe sine pentru noi toţi”.

Tânărul cevenol era nedrept cu privire la aceşti oameni. Dacă ei acceptau aşa de natural acest sacrificiu, făceau aşa pentru că înţelegeau sentimentele celui care se oferea. Actele celui mai sublim

eroism le erau obişnuite ca şi lui, şi făceau parte din sarcina lor zilnică.

— Nimeni nu se va îndoi că acest bilet este al lui Majal, a zis Rabout, şi focul ochilor lui au făcut loc unei expresii de dragoste. Tot calmul şi modestia lui, simplitatea lui sunt aici; ardoarea lui nu se aprinde decât când vorbeşte de Dumnezeul său.

Domnul Roux se îndreptase deja spre punctul de unde se zărea cel mai bine agitaţia. Rabout mergea să-l urmeze; însă s-a oprit, izbit de durerea care se citea pe chipul tânărului trimis al lui Majal.

— Şi dumneata, a zis el, în care s-a încrezut astfel, îl iubeşti, nu-i aşa?

— Cine ar face altfel? a strigat René. Şi totuşi trebuie să-l lăsăm, să-l părăsim să moară! Este groaznic, aceasta zdrobeşte inima.

— N-are importanţă că inima dumitale sau a mea se zdrobeşte, a răspuns liniştit păstorul din Deşert, însă are importanţă pentru dumneata şi pentru mine ca să fim găsiţi făcând voia lui Dumnezeu.

— Este greu că este obligat să ducă el crucea pentru noi toţi.

— N-ai purta-o bucuros pentru el, dacă ai putea?

— O, de o mie de ori! Şi ar fi mulţi care ar fi dispuşi pentru această onoare, această bucurie.

— Ei bine, judecă sentimentele lui printr-ale dumitale. Nu-i lua onoarea şi bucuria de a duce crucea pentru Cel pe care-L iubeşte mai mult decât poţi să înţelegi şi de care este iubit mai mult decât poate el însuşi să înţeleagă.

Cu aceste cuvinte s-a îndepărtat şi s-a găsit îndată în mijlocul mulţimii răsculate; Roux, Rabout şi încă alţi păstori pe care i-au întâlnit mai târziu, au îndeplinit cu credincioşie sarcina lor dificilă, dar nobilă.

Cele câteva cuvinte scrise de prizonier au trecut din mână în mână şi rugăciunile colegilor săi s-au unit cu a sa pentru a cere să nu mai fie vărsare de sânge.

— Lăsaţi-l, au spus ei, în mâinile Domnului. Acolo voieşte să fie şi este în siguranţă.

Prin aceste cuvinte şi alte îndemnuri de acelaşi fel, au ajuns, deşi cu mare greutate, să stăpânească pe oamenii de munte. Această

înarmare nu a avut urmări, sabia pe jumătate scoasă a fost băgată în teacă, pentru că prizonierul refuza cu hotărâre o salvare care trebuia să fie cumpărată cu preţul de sânge al fraţilor săi.*

— *Nu este nicio îndoială că Desubas ar fi putut să fie salvat, dacă n-ar fi intervenit el însuşi, pentru a se opune*.

Acest rezultat n-a fost obţinut prin Majal singur; fiecare dintre păstorii care interveneau pentru a opri elanul mulţimii, a făcut-o expunându-şi propria viaţă. Peste ei de asemenea plana această pedeapsă, de la care împiedicaseră poporul de a smulge pe fratele lor.

Capitolul XI

Un ultim adio

Păstorii au fost elocvenţi şi energici. Influenţa lor asupra poporului era aproape nelimitată. Totuşi, au avut nevoie de toată puterea lor pentru a îndeplini sarcina pe care au întreprins-o. Aveau de stăpânit o mulţime înarmată şi disperată, care creştea la fiecare oră, ca un vânător care ţinea haita sa gata să se arunce pe pradă. Au ajuns să calmeze mulţimea, însă n-au putut s-o împrăştie.

Protestanţii continuau să staţioneze în jurul Vernoux-ului, acoperind drumul din Sud, nu pentru a da ajutor eroului lor, ci pentru a-l vedea încă odată, însoţit de rugăciunile şi de binecuvântările lor, în timp ce va merge la moarte.

René a rămas cu Jean Desjours şi Ştefan Lorin. Filip Desjours, grav rănit, fusese dus acasă. Printre morţi se găsea bătrânul care primul spusese: „Să-l urmăm şi să murim cu el!" Dorinţa lui era realizată:

el murise pentru păstor, dacă nu cu el.

Jacques Brissac s-a oferit să se întoarcă la Cros ca să calmeze neliniştea Jeanettei şi a părinţilor săi, cărora poate le sosise vestea masacrului din Vernoux. Înainte de plecare a primit de la René confidenţa unui plan pe care acesta şi-l făcuse şi pentru execuţia căruia ajutorul lui şi al Jeanettei era necesar. El l-a aprobat călduros.

— Este o idee excelentă, a zis el; poţi să contezi pe noi. Iată cum Dumnezeu ţi-a arătat îndată cum trebuie folosită casa tatălui tău.

Forţe mult mai mari ca acelea de care dispunea domnul

Ladeveze erau absolut necesare pentru a opera în siguranţă transportul prizonierilor. Comandantul a trimis în mod special la Montpellier să ceară noi trupe şi le aştepta cu nelinişte. Mulţimea era în aceeaşi aşteptare, căci ştia că sosirea soldaţilor era semnalul plecării păstorului pentru călătoria sa funebră. René a petrecut în mare parte aceste câteva zile cu Jean Desjours şi Ştefan Lorin.

Acesta din urmă era trist, dar resemnat. „Dumnezeu este bun, zicea el, şi este voia lui Dumnezeu". Credinţa simplă şi puternică a acestor fii din Deşert se sprijinea pe această „voie a lui Dumnezeu", prin care aşteptau hotărârile neschimbate ale Domnului. Desjours era departe de a împărtăşi resemnarea prietenului său. El vărsa insulte asupra persecutorilor. Nimeni nu găsea iertare înaintea lui. Îl vorbea de rău pe René pentru că adusese mesajul, pe păstori că l-au primit, pe Majal chiar că-l scrisese.

Era un copil veritabil al Sudului, arzător ca soarele ţării sale. Firea lui violentă şi nedisciplinată era capabilă de mult bine, ca şi de mult rău. Binele şi răul se contraziceau; răul fusese aproape gata să biruiască şi să-i păteze toată viaţa, când, prin mila lui Dumnezeu, Cuvântul vieţii şi omul care-l vestea, au găsit loc de primire în sufletul său. Pentru el lucrurile vechi trecuseră şi toate lucrurile deveniseră noi; însă nu învăţase încă să distingă între mesaj şi trimis. Sufletul lui era legat de cel al lui Majal, de aceeaşi vârstă cu el, cu toate că asemănarea se oprea aici. Dragostea pe care o dovedea tânărului păstor ţinea pe de o parte de dragostea unui frate şi pe de alta de recunoştinţa plină de respect a unui fiu spiritual. Caracterul calm şi înalt al unuia exercita o putere absolută asupra firii arzătoare şi tulburi a celuilalt şi acum, când era despărţit de Majal, Desjours semăna cu un vapor fără busolă şi fără cârmă.

Câteva zile s-au scurs, lungi şi triste pentru cei care aşteptau, căci nu le mai rămânea nimic de făcut. În fine, soldaţii au sosit. O mulţime deasă acoperea drumul care duce de la Vernoux la Privas. René şi Desjours aleseseră o poziţie excelentă şi stăteau unul lângă altul, când Ştefan Lorin, care petrecuse noaptea trecută în oraş la fratele său, s-a apropiat de ei cu trăsăturile zbuciumate şi a tras pe

Desjours la o parte. René i-a urmat.

— Prietenul meu, a zis Lorin cu voce joasă şi aruncând în jurul său o privire rapidă, pentru a se asigura că erau singuri, un mare pericol te ameninţă. Fugi, nu pierde o clipă, caută un adăpost, nu are importanţă unde. Trebuie să ai cel puţin zece leghe între tine şi oraş înainte de căderea nopţii.

— Pentru ce? Ce este nou? a întrebat Desjours, fără a arăta nici cea mai mică emoţie.

— Nimic bun. Un mandat de arestare a fost semnat împotriva ta, ca fiind şeful mulţimii dezordonate, care se agita în oraş în ziua masacrului. Capul tău este pus la preţ, mii de lire sunt promise celui care te va arăta.

— Oh, nu este decât atât? a zis Desjours cu un râs amar. Vă sunt prea îndatorat, domnilor magistraţi, în întregime la dispoziţia dvs.

Aceste cuvinte au răsunat dureros la urechile lui René.

— Într-adevăr, a zis Lorin, cred că eşti ieşit din minţi.

— Pentru ce, tată Lorin? Ce putea să mi se întâmple mai fericit, decât să fiu prins acum? Mă vor trimite la Montpellier: cincizeci de leghe lângă el! Gândiţi-vă numai la aceasta. După ce am obţinut această favoare, mă voi lăsa spânzurat fără regret.

— Sst! a făcut Lorin, sunt acestea cuvintele unui creştin? Viaţa ţi-a fost dată pentru a o părăsi astfel? Domnul Majal a fost răstignit pentru tine? Eşti mai idolatru decât sărmanii catolici neştiutori. Niciun papistaş nu pune pe fecioara sau vreun sfânt în locul lui Dumnezeu pentru a-l contempla, cum pui tu pe păstorul nostru. Avea dreptate când ne spunea: „Cel mai mare rău pe care îl puteţi face persoanei pe care o iubiţi, fie soţ, soţie, fie copil, este de a face din ea idolul vostru. Este mai puţin periculos să fii urât sau dispreţuit decât să fii adorat”. Crezi că toate amărăciunile lui nu sunt de ajuns pentru a-i zdrobi inima, încât vrei să-i mai produci şi tu una în plus, adăugând încă o victimă la cele care sunt deja? Ai milă, dacă nu de el, cel puţin de noi, pentru a susţine onoarea printr-o stăpânire calmă şi hotărâtă. Era un discurs lung pentru Lorin şi s-a oprit deodată ca ruşinat de ardoarea lui. O clipă după aceea, a reluat trist:

— Însă tu nu eşti singurul care merită să fii vorbit de rău. Noi toţi am meritat această dojana: „Cine este Pavel? Cine este Apolo?” Poate pentru aceasta Dumnezeu a apăsat mâna Sa pe cel mai nobil dintre păstorii noştri, cel pe care-l iubim cel mai mult.

— Repede! Repede! a strigat atunci un băieţaş, alergând spre cei trei prieteni. Iată-i! Iată soldaţii!

René a plecat ca o săgeată; Desjours ar fi făcut la fel, însă Lorin l-a reţinut.

— În numele cerului, fii prudent! Lipseşte-te de o satisfacţie fără folos şi periculoasă. Îl vei revedea, o ştii, nu-i aşa?

— Lasă-mă, Lorin! Trebuie să-l văd, chiar de-ar fi să mor.

S-a descotorosit de strângerea prietenului său şi a înaintat pe marginea drumului.

De dimineaţă, devreme, toate ferestrele caselor străzii principale din Vernoux erau pline cu spectatori care aşteptau trecerea prizonierilor. Aceştia erau, în afară de Majal şi Meniet, doi sau trei dintre tovarăşii lui Gourdol, care fuseseră arestaţi şi câţiva dintre cei mai îndrăzneţi care intraseră în oraş. Toată lumea spera ca pedeapsa lor să nu fie aspră. Nu se putea spune la fel despre Meniet, a cărui veselie sinceră făcuse loc unei melancolii întunecate. Smuls dintr-un cămin fericit şi dintr-o familie mult iubită, nu avea în faţă, pentru restul zilelor, decât o sclavie nesuferită, soarta unui sclav, vâslirea şi spânzurătoarea.

Meniet merita compătimire şi ar fi inspirat mai multă în acea zi, dacă n-ar fi fost cel care mergea lângă el. Totdeauna eşti pătruns de respect în prezenţa morţii; şi toate privirile erau îndreptate cu admiraţie spre cel care era destinat chinului. Majal era mai tânăr decât cea mai mare parte dintre spectatori şi totuşi trebuia să le ia înainte în acea odihnă unde nu mai este timp. Femeile plângeau, mamele ridicau pe copiii lor în braţe pentru a li-l arăta şi bărbaţii îşi ziceau încet unii altora: „Ce calm pare şi totuşi merge să moară!”

Pentru el momentul cel mai groaznic trecuse. Partea cea mai amară a cupei fusese ridicată la buzele lui când văzuse pustiul intrând, din cauza lui, în casa surorii sale şi cei pe care-i iubea aruncaţi în ruină,

în mizerie. Groaza mută a lui Meniet, trăsăturile contractate ale celor cinci oameni întinşi fără viaţă la picioarele sale în pădurea Brousse, gemetele şi ţipetele care s-au auzit la ferestrele închisorii lui în acea zi de duminică, în care membrii turmei erau victimele unui aşa de îngrozitor măcel – toate acestea îi produseseră torturi morale mai mari decât chinurile rugului sau spânzurătorii. El îşi dădea seama de amărăciunea acestor munteni pe care-i costase aşa de scump dragostea pasionată pe care o aveau pentru el şi acest gând fusese singurul nor care întunecase orele lui de captivitate. Totuşi, chiar în aceste dureri nu fusese singur. Cel care plânsese asupra nenorocirilor Ierusalimului, Cel care avusese milă de mulţimea care era ca o turmă fără păstor, Acela i-a vorbit şi i-a spus: „Voi căuta pe cea pierdută, voi aduce înapoi pe cea rătăcită, voi pansa pe cea rănită şi voi întări pe cea bolnavă" (Ezechiel 34.16). Astfel mângâia El pe slujitorul Său în închisoare. El n-a trimis un înger ca altă dată; El nu S-a mulţumit să trimită Cuvântul Său sau făgăduinţa Sa… El a venit. A pătruns în celula întunecoasă şi a făcut să se audă aceste cuvinte mângâietoare.

Nicio durere n-ar fi putut rezista acestui glas dulce.

Când Majal a trecut de poarta oraşului şi a zărit mulţimea care mărginea drumul, n-a avut decât un gând: să-i facă parte de mângâierile pe care le primise el de la Dumnezeu. Câteodată, la transportul unui prizonier, mila gărzilor permitea prietenilor de-a se apropia de el, să-i spună un ultim adio şi să-i strângă mâna, dar în împrejurările de acum ar fi fost primejdios. Majal el însuşi nu o dorea. Ar fi fost groaznic să vadă că se reînnoieşte tentativa generoasă dar fatală a lui Gourdol.

Desubas nu ştia ce mângâiere răspândea privirea lui plină de dragoste, însă avea un mijloc de a se adresa prietenilor săi. Vocea pe care o iubeau aceşti munteni s-a înălţat deodată clară şi vibrantă şi a făcut să se audă cuvintele psalmului favorit al lui Majal:

„Dumnezeu mă conduce în bunătatea Sa supremă…"

Meniet şi ceilalţi prizonieri nu erau nici ei lipsiţi de curaj. În timp ce cântecul sfânt continua, vocile lor s-au unit cu cea a păstorului. Mulţimea prietenă care se îngrămădea pe locul de trecere al

cortegiului, atât cât permiteau baionetele gărzilor, şi-ar fi unit vocea cu ultimul cântec care le-ar fi fost dat să-l cânte împreună pe pământ, dar lacrimile o împiedicau.

În fine, ultimul soldat a trecut; cele din urmă note s-au stins în depărtare cu cuvintele de încredere cu care sfârşeşte acest imn.

Îndată nu s-a mai văzut decât un nor de praf şi uneori baionete scânteind; apoi totul a dispărut.

— S-a sfârşit, a zis Lorin, nu-i vom mai vedea faţa pe acest pământ.

Totuşi ţăranii au rămas încă acolo. Desjours îşi ascunsese faţa în mâini şi plângea. Lorin l-a atins uşor.

— Vino, prietenul meu, i-a zis el. Aminteşte-ţi că nu eşti în siguranţă aici.

— Mă duc, a răspuns Desjours cu o supunere cu totul nouă la el. Dumnezeu să mă ierte, sunt un sărman păcătos. Mă îndoisem până acum că Bunul Păstor poate să-şi păstreze oaia.

Au pornit la drum.

— Te-ai gândit la direcţia pe care trebuie s-o iei? a întrebat Lorin. Pentru moment, cred că ai face bine să vii la mine.

— Mulţumesc, tată Lorin, nu pot să primesc aceasta. Am planul meu şi-l cred bun. Voi merge la Filip, care este bolnav din cauza rănii lui. Este locul din lume cel mai sigur pentru mine, căci este ultimul unde vor avea ideea să mă caute.

— Şi îndrăzneşti să-i încredinţezi viaţa ta? Din toţi oamenii pe care i-am cunoscut, Jean Desjours, eşti cel mai ciudat.

— Ai dreptate…

— Eşti fericit că ai rămas până astăzi? a întrebat Ştefan Lorin, întorcându-se spre René.

— Nu-i voi uita niciodată privirea, a răspuns tânărul. Cred că Dumnezeu a împlinit deja pentru el această făgăduinţă, făcută celor care au înviat şi sunt slăviţi: „Ei vor vedea faţa Sa şi numele Lui va fi pe frunţile lor”.

Capitolul XII

Iarăşi la Mazet

René a rezistat unei ispite faţă de care cei mai mulţi dintre tovarăşii lui au cedat, cea de a urma pe prizonier în timpul călătoriei sale până la Montpe-llier; în felul acesta, s-a lipsit de o privelişte mişcătoare.

„Pretutindeni", ne spune un istoric, „mulţimea înlăcrimată, însă ameninţătoare, alerga spre locul de trecere al păstorului şi pretutindeni păstorii regiunii prin care trecea cortegiul abia puteau stăpâni indignarea turmei lor. Astfel că o călătorie de aproape cincizeci de leghe a prezentat priveliştea extraordinară a unei mulţimi imense de popor continuu înnoită, care nu înceta să adreseze cele mai mişcătoare cuvinte de adio tânărului martir şi să-l însoţească peste tot cu binecuvântări şi cu lacrimi".

Însă René s-a gândit că putea să folosească timpul mai bine decât să redea eroului său această onoare zadarnică. „Spune celor care mă iubesc să aibă grijă de sora mea şi de copiii ei" spusese Majal şi René ştia că ei se aflau nu numai în mare deznădejde, dar chiar şi în cea mai mare mizerie. Bunurile lor urmau să fie confiscate, casa lor dărâmată până la pământ. Este adevărat că mulţi dintre prietenii lor le-ar fi oferit cu bucurie un adăpost şi un sprijin, însă doamna Meniet şi familia ei nu puteau să rămână în siguranţă în vecinătatea lui Saint-Agreve – poate nici chiar în Vivarais. Ea n-ar fi avut decât teamă de alte persecuţii. În plus, o amendă foarte mare ar fi fost dată tuturor protestanţilor care ar mai fi rămas în locul în care Majal fusese arestat. Aceasta ar fi micşorat considerabil veniturile deja aşa de limitate ale acestor sărmani oameni şi ar fi adus pe unii chiar la cerşetorie. Apoi mulţi dintre ei fuseseră mişcaţi de masacrul din Vernoux şi trebuiau să fie neliniştiţi din cauza eforturilor pe care le făcuseră pentru a salva pe păstorul lor. René a luat drumul spre Mazet. Nu se aştepta ca vreunul din locuitorii fermei să se aventureze să rămână încă în această casă, altă dată aşa de fericită; însă spera să poată lua din împrejurimi veşti care-i vor permite să-i găsească.

Era noapte când a trecut pe sub ramurile desfrunzite ale livezii şi s-a apropiat de poarta în faţa căreia un rând de stupi de albine mărturiseau încă de hărnicia şi buna stare a ultimului proprietar. René

a fost surprins să vadă lumină în camera în care se culcase cu două luni înainte. Vreunul, fără îndoială, avea paza casei; nu era pericol să se asigure. A bătut la uşa acum închisă şi care în zilele bune era deschisă. A aşteptat un moment, apoi uşa a fost întredeschisă şi o voce de copil a întrebat:

— Tu eşti, Babet?

— Scumpă domnişoară, a zis el, nu te teme de nimic, este un prieten, René Plâns. Pot să intru?

Uşa s-a deschis în întregime. Două mâini micuţe au apucat mâinile brune ale lui René şi Madeleine a zis cu un ton vesel:

— Dumneata eşti, René?! Intră! Mama va fi aşa de fericită să te vadă!

Tânărul a urmat-o în bucătăria mare care fusese puţin timp înainte locul reuniunii unui cerc vesel de familie. Era acum goală, posomorâtă şi rece. Madeleine s-a dus să caute întâi o lampă şi, în sfârşit, atâtea lemne cât putea să aducă.

— Babet s-a dus la Saint-Agreve să caute doctorii, a zis copilul, însă eu voi aprinde focul; ştiu să-l fac la fel de bine ca ea.

René s-a apucat el de această treabă şi a întrebat cu nerăbdare:

— Doamna Meniet este bolnavă?

— Nu, este mama mare. A avut febră – o febră ciudată, de azi-noapte. Dar acum este mai bine; a dormit liniştită astăzi timp de două ore, apoi m-a chemat, mi-a cerut să mă aşez lângă ea şi să-i recit un psalm.

Cuvintele şi gesturile fetiţei arătau cât era de absorbită de ceea ce se petrecuse în camera bolnavei.

— Unde este Claude? a întrebat René.

— Mama ne trimisese pe amândoi, fiindcă se temea să nu fim luaţi de soldaţi. Nu putea să plece şi ea din cauza mamei mare, care ar fi murit dacă ar fi încercat să fie dusă de acasă.

— Doamna Meniet fusese deci lăsată singură?

— Nu, Babet rămăsese cu ea, însă mama mare nu iubeşte pe Babet şi nu vrea să fie servită de ea; astfel, a trebuit să vin eu.

— Mama voastră a trimis să vă caute?

— O, nu, ea a fost supărată când m-a văzut; dar ce puteam să fac, René? Ştiam că are nevoie de mine. I-am cerut vărului Martin să mă aducă şi el a făcut acest lucru a doua zi. Este totdeauna aşa de bun!

— Vreţi să mă lăsaţi să rămân cu voi pentru a vă ajuta, Madeleine? a întrebat René.

El era îngenuncheat în faţa focului, aranjând lemnele.

Flacăra îi lumina figura, când s-a întors pe jumătate spre fetiţa drăguţă dar palidă, care-l privea cu o expresie tristă şi gânditoare, foarte mişcătoare la un copil aşa de mic.

— O, mulţumesc, a zis ea simplu, mi-ar plăcea mult. Poţi să faci multe lucruri, eşti aşa de voinic!

Şi apoi, mama mare te iubeşte; ea a spus că eşti simpatic; poate te va lăsa să te aşezi lângă ea câteodată şi mama va dormi puţin.

În acest timp s-au auzit paşi pe scară. Fetiţa a alergat înaintea mamei sale. René a auzit-o strigând:

— Mamă, René Plâns este aici! A venit de acasă ca să ne vadă.

Înainte ca René să aibă timpul să se întrebe cum ar putea să spună unde fusese în ultimul timp, Isabeau a intrat în încăpere.

„Eşti aşa de voinic!” – spusese Madeleine, însă aşa voinic cum era, tremura când s-a ridicat pentru a merge înaintea doamnei Meniet. Văzuse în aceste zile triste multe feţe curajoase udate de lacrimi, însă nu erau lacrimi în aceşti ochi albaştri care făceau să pară încă mai mare cercul negru de care erau înconjuraţi şi obrajii palizi, scobiţi, ai fermierei. Lumina lămpii lăsa să se vadă mai multe fire de argint în cozile ei brune, pe jumătate ascunse sub o bonetă simplă albă. Ani se scurseseră de când René n-o mai văzuse? Nu trebuiseră ani – nici chiar săptămâni; părul îi albise într-o singură noapte.

Isabeau a întins mâna şi a mulţumit lui René că a venit să-i viziteze în încercarea lor, apoi a aşezat câteva alimente în faţa tânărului.

A fost o masă tristă şi tăcută. Nimeni nu îndrăznea să vorbească despre ceea ce umplea toate inimile şi René nu putea să aibă destul curaj pentru a spune că venea de la Vernoux. El privea ca o uşurare să ia în mai multe rânduri lemne pentru foc, să deschidă uşa lui Babet, să

o închidă în sfârşit şi să se asigure că n-are nevoie pentru noapte decât de o manta sau de o piele de oaie. Fără aceste câteva întreruperi, liniştea grea a acestei tăceri dureroase ar fi fost insuportabilă. O întrebare simplă a Madeleinei a rupt în fine gheaţa.

— Cum te-ai lovit la braţ? a întrebat ea, privind bandajul pe care René nu-l scosese încă.

— Rana nu este nimic, a răspuns el, dar când a încercat să vorbească, vocea i-a fost sufocată de o emoţie asemănătoare celei pe care o încercase în închisoare, primind mesajul generos dar fatal al tânărului păstor. Şi-a acoperit faţa în mâini, căci lacrimile îi curgeau din belşug.

Isabeau şi-a pus blând mâna pe umărul tânărului.

— Şi dumneata, a zis ea, ţi-ai vărsat sângele pentru noi – nu-i aşa?

René i-a povestit atunci ceea ce se petrecuse şi i-a dat amănunte despre unele împrejurări de care nu auzise decât confuz. L-a costat mult, dar dacă ar fi cunoscut toată uşurarea pe care lacrimile le aduc unei inimi apăsate, n-ar fi întârziat să înceapă acest subiect. Înainte de a termina, Isabeau plângea pe soţul ei şi pe fratele ei, cum nu putuse s-o facă înainte.

Jertfa lui Majal, care tortura inima lui René cu o durere aşa de amară, aducea mângâiere doamnei Meniet. Ei i se părea, ca şi păstorului, că jertfa fusese cu totul naturală.

— Trebuie să ne dăm viaţa pentru fraţii noştri, a zis ea.

Totuşi, pierzând într-un ceas soţul şi fratele, ea pierdea tot ce avea mai preţios în această lume.

Însă erau într-adevăr pierduţi, şi unul, şi altul? Majal n-avea nimic să se teamă, nici să spere. Guvernatorul din Languedoc, cavalerul Lenain, era un magistrat sever, toiagul de fier şi teroarea protestanţilor. Dacă ar fi fost altfel, ar mai fi fost poate de aşteptat îndurare. O singură dată de la revocarea Edictului din Nantes, un păstor protestant fusese achitat. Câteva luni înainte de arestarea lui Majal, un slujitor tânăr, în care se puseseră mari speranţe, fusese trădat şi închis; însă n-a fost condus la spân/. urătoare. Într-un

moment de slăbiciune a fost învins de rugăminţile şi făgăduinţele de care se foloseau totdeauna cu uşurinţă anchetatorii şi mai ales de teama morţii. Apoi Duperron a dispărut; numele lui a fost rareori pronunţat, afară doar de rugăciunile acelora care altă dată l-au iubit şi l-au cinstit. Aceştia aveau în curând să audă că murise de supărare în floarea vârstei. Lacrimile vărsate pentru el nu erau ca cele pe care le răspândea acum sora lui Majal.

În ceea ce priveşte soţul ei, îi rămânea o oarecare speranţă pentru a o menţine într-o teamă continuă.

Era aproape sigur că Meniet va fi condamnat la galere pe viaţă; totuşi, condamnaţii ca el găseau câteodată graţiere. După cinci, şapte sau zece ani de muncă şi tortură care zdrobeau forţele fizice şi morale, lăsând pe trup şi pe suflet urme neşterse, cel închis era câteodată eliberat şi i se permitea să-şi sfârşească existenţa tristă în mijlocul alor săi. Rudele aveau câteodată posibilitatea şi să aducă îmbunătăţiri sorţii celui închis la galere în timpul închisorii sale. Această închisoare însă de obicei separa de lume pe condamnat aproape la fel de complet ca mormântul.

A doua zi de dimineaţă Isabeau a zis lui René: – După cum vezi, avem multe motive de recunoştinţă, prietene. Copiii ar fi putut să fie luaţi, şi eu de asemenea. Am trecut printr-un mare pericol. Dacă acel comandant din Saint-Agreve, care a fost chemat la miezul nopţii, îndată după arestarea păstorului, n-a vrut să-şi mai facă probleme cu femeile sau copiii, sau dacă rugăminţile fierbinţi ale fratelui meu i-au atins inima, nu ştiu. Majal a pledat cu nobleţe în favoarea noastră în timpul acelei nopţi de groază şi comandantul l-a ascultat cu bunăvoinţă, pentru că l-a recunoscut slujitor al Evangheliei şi a răspuns cu o perfectă sinceritate tuturor întrebărilor care i-au fost adresate. Numai că n-a voit să dea nicio indicaţie în privinţa registrelor sale, pentru că alte persoane ar fi fost compromise. Fie ce-o fi, am fost lăsaţi aici cu permisiunea de a nu ni se lua nimic din ceea ce aparţine soţului meu. Potrivit obiceiului, ar fi trebuit să pună sechestru pe tot ceea ce ar fi fost de valoare şi să aducă o pază în casă. Însă numărul mic al oamenilor lor nu le-a permis să ia această precauţie. Aş fi plecat, din

cauza copiilor, dacă soacra mea nu mi-ar fi făcut imposibilă plecarea. Am trimis pe copii, pe Madeleine şi Claude, la Desubas, ţara mea natală. Ştiţi cum a revenit mica mea consolatoare; însă Claude este încă acolo. Lucrătorii fermei, care sunt toţi protestanţi şi mai mult sau mai puţin compromişi prin ceea ce s-a petrecut, au fost trimişi, fără îndoială, în altă parte şi unii din ei au găsit că este prudent să se ascundă. Buna noastră Babet a refuzat să ne părăsească şi aceasta a fost într-adevăr o binecuvântare de la Dumnezeu, căci n-aş fi putut niciodată face faţă tuturor îndatoririlor mele, dacă aş fi rămas cu totul singură. René, dacă poţi să rămâi cu noi până când ne va fi posibil s-o ducem şi pe soacra mea, mi-ai face un mare serviciu. Nu socotesc că prezenţa dumitale aici te-ar putea compromite, căci eşti străin de ţinut. Totuşi, trebuie să te gândeşti la sora dumitale, nu vreau să-i pricinuieşti îngrijorare.

René s-a grăbit s-o asigure că Jeanette era fericită la Brissac şi că rugase pe Jacques s-o prevină că absenta lui s-ar putea prelungi.

— Însă, doamnă, întrebă el cu o sinceritate bruscă, unde aveţi intenţia să mergeţi când doamna

Rochette va fi vindecată?

— La vreunul din prietenii noştri, a răspuns Isabeau cu indiferenţă.

Greutatea durerii ei şi grija unei singure zile era tot ce putea să ducă.

— Doamnă, a zis René cu amabilitate plină de respect, cunosc un loc unde aţi fi în siguranţă şi unde nu veţi avea teamă de niciun pericol. Aproape de munţii Tamargue, în Cevenii de Sus este o casă singuratică, nu departe de un sat care este el însuşi retras. Preotul de acolo este un om liniştit şi indiferent; se mărgineşte să primească suma amenzilor de la părinţii care nu-şi trimit copiii la şcoală.

— La Cros, locul dumitale natal, acolo mă sfătuieşti să merg? a întrebat Isabeau.

Această părere i s-a părut înţeleaptă. Pentru mai multe considerente ea dorea să părăsească vecinătatea Mazet-ului. Se temea, mai mult decât de persecuţia duşmanilor săi, de devotamentul

imprudent al prietenilor săi, care s-ar expune ei înşişi la pericol, fără a-i fi de niciun folos. Se ascundea de asemenea de bunăvoie, de penibila simpatie cu care toţi ochii s-ar fixa pe sora lui Majal, într-un ţinut unde acesta a fost cu atâta pasiune iubit. După un moment de cugetare, ea a reluat:

— Şi dacă, pentru moment, vom urma acest sfat, din ce vom trăi?

— Casa de care vorbesc este în întregime la dispoziţia dvs., doamnă. Nu este mare, însă destul de încăpătoare pentru dvs. trei. Fratele tatălui meu a construit-o.

— Casa dumitale, René? a strigat Isabeau cu emoţie. Ne propui să ne găzduieşti acasă la tine?

— Nu mă credeţi prea grăbit, doamnă, a zis René, însă cred că Dumnezeu mi-a pus acest gând în inimă, pentru că L-am rugat cu stăruinţă când a trebuit să ascult pe domnul Majal şi să duc acest mesaj care ne-a costat aşa de scump; L-am rugat să-mi dea să fac ceva care l-ar fi făcut pe domnul păstor fericit dacă ar fi ştiut, şi aceasta i-ar face plăcere. Veţi fi perfect în siguranţă, nimeni nu vă va nelinişti, nici pe dvs., nici pe copii.

— Însă, René, sora dumitale?… Şi dumneata?

— Sora mea este logodită cu Jacques Brissac; ei vor locui în sat, la părinţii lui Jacques şi eu… René a ezitat.

Un timp prea scurt, dacă socotim zilele şi săptămânile, se scursese de când zisese cu tărie: „Eu voi fi păstor”. Acum, el s-a dat înapoi cu o teamă respectuoasă.

— Şi eu, a reluat el, mulţumit pentru moment de a împlini o sarcină mai umilă, eu voi cultiva câmpul, voi culege castanele, voi păzi oile şi seara, dacă vreţi să-mi permiteţi, mă voi instrui lângă dvs. Aveţi multe cărţi bune şi le înţelegeţi, în timp ce eu pot abia să scriu şi să citesc.

— Ah, copilul meu, cărţile ne-au fost ridicate în acea noapte tristă. Toată casa a fost scormonită, jefuită, ascunzătoarea a fost descoperită. În fond, aceasta n-are importanţă; nu era nimic compromiţător, pentru nimeni. Scump René, apreciez amabilitatea

dumitale; îţi sunt mai recunoscătoare decât aş putea spune şi aprob planul pe care l-ai făcut pentru noi. Ar putea să ne fie de folos pentru un timp oarecare, până când Dumnezeu ne va arăta ce avem de făcut. Însă, dacă ni se va permite, va trebui să rămânem aici până când soacra mea va fi atât de puternică încât să poată suporta călătoria şi până ne vor sosi veşti din Sud.

Capitolul XIII

Madeleine

Boala Rochettei era o febră nervoasă, însă doamna Meniet şi Babet, singurii săi doctori, nu o numeau astfel. Ele nu cunoşteau afecţiunile nervoase, nici teoretic, nici ca tratament. Aveau o metodă pe care o aplicau în toate cazurile. Remediile erau energice şi administrate în doze mari. Sângerarea şi ventuzele aveau un rol mare. Pare de mirare că pacienţii nu erau prea adesea victime ale acestei terapeutici ciudate. Însă viaţa simplă şi cumpănită a acestor munteni fortifica oarecum constituţia lor fizică, iar o pietate arzătoare, hrănită de lectura Bibliei şi de îndemnurile păstorilor, duceau până la eroism forţele sufletului lor. În plus, în medicină, ca în alte lucruri, experienţa şi bunul simţ sunt de un mare ajutor şi ele împiedică uneori o aplicaţie foarte riguroasă a regulilor tradiţionale.

Rochette a început să se restabilească, însă încet şi nu fără a produce multe suferinţe celor care o înconjurau. Un caracter poruncitor, o inimă chinuită, nervi iritaţi formau un şir întreg de dispoziţii care torturau pe cei care o înconjurau şi o făcea pe ea însăşi şi mai nenorocită. Plictiselilor, pe care această stare de lucruri le puseseră la încercare pe Isabeau şi pe Babet, se adăuga durerea de a face pe celălalt să sufere. Totuşi, boala care domnea în casă a fost, într-un sens oarecare, o uşurare şi o binecuvântare. Dacă Isabeau, în acest timp, ar fi fost lăsată singură, absorbită de gândul nenorocirilor ei, spiritul şi inima ei n-ar fi rezistat obsesiei ideilor întunecoase care, natural, ar fi asediat-o. Însă chiar închisoarea de la Montpellier, unde cele două persoane care-i erau cele mai scumpe îşi aşteptau sentinţa, dispăruse din gândurile ei, pe care era obligată să le concentreze asupra grijilor pe care le reclama starea soacrei sale.

Avea în mica Madeleine o ajutoare pricepută. Inima fetiţei era deja acea inimă iubitoare de femeie, care este cel mai mare privilegiu al ei.

René observa pe copilă cu mirare. El se gândea la început că durerea ei nu era decât un ecou al durerii mamei sale; dar a văzut în curând că fetiţa punea la inimă supărarea familiei într-un fel cu totul deosebit.

Madeleine semăna în toate cu mama sa. Avea fruntea mare şi descoperită, ochii blânzi albaştri, o gură fin desenată, pe care se citea totodată blândeţea şi hotărârea. Claude avea trăsăturile tatălui său, dar era mai bine dotat în ceea ce priveşte inteligenţa. Pentru moment nu era decât un copil cu obraji roz, cu ochii negri, plini de veselie şi de foc. Avea gusturile vârstei lui; era amabil ca tatăl lui şi, ca şi lui, îi plăcea să facă bine celorlalţi.

Aşa cum se întâmplă adesea, băieţelul părea mai ales ataşat de mama sa şi Madeleine ţinea în mod deosebit la tatăl ei. Fetiţa era foarte rezervată şi nimeni, nici chiar Isabeau, nu-şi dădea seama de amărăciunea profundă pe care i-o pricinuise soarta tatălui ei iubit. Ea nu vorbea niciodată despre toate acestea, ci îşi închidea toate gândurile în suflet. Adesea, în patul ei, îşi amintea cu spaimă scenele oribile pe care le auzea povestindu-se şi avea fără încetare prezentă în suflet figura condamnatului.

Ea iubea de asemenea pe Majal; îl iubea foarte mult, însă nu plângea pentru el. Imaginaţia sa tinerească înconjura fruntea păstorului cu o aureolă care îl ridica într-o oarecare măsură deasupra umanităţii.

Puţin după sosirea lui René la Mazet a fost o zi plictisitoare de ploaie, în timpul căreia Rochette fusese mai agitată şi mai nerăbdătoare ca de obicei. În noaptea dinainte Isabeau nu dormise deloc, iar dimineaţa fusese plină de griji minuţioase date bolnavei. Totuşi, spre sfârşitul după amiezii ea s-a lăsat convinsă de Babet şi de copii – cum numea pe René şi Madeleine – să se odihnească puţin. Sarcina de a veghea lângă mama mare cădea pe Madeleine; Babet pregătea masa de seară şi René supraveghea animalele în curte.

Treaba fund terminată, el a intrat într-o sală lipită de bucătărie, unde familia avea altă dată obiceiul de a se aduna. S-a aşezat, copleşit şi descurajat, pe un scaun de stejar.

Era acolo de o clipă, când uşa a fost deschisă fără zgomot şi Medeleine, înfăşurată în rochia ei de lână albă, a trecut prin faţa lui ca o fantomă uşoară şi s-a dus să se ghemuiască în colţul cel mai întunecos al camerei. René a crezut la început că plânge şi se pregătea s-o mângâie; însă era mirat să vadă că gesturile şi exclamaţiile indicau mai mult mânie decât durere. Picioruşul ei mic lovea podeaua, corpul delicat era scuturat de un tremur nervos şi Madeleine, nebănuind prezenţa lui René murmura:

— Ce durere, ce cuvinte dure! Oh! mamă mare, cum ai îndrăznit să spui aşa?

Mirarea lui René s-a schimbat în nelinişte; el s-a apropiat încetişor de copil şi s-a silit să o calmeze, prin cuvintele şi mângâierile lui. După un timp lacrimile au venit s-o uşureze şi acest acces de mânie n-a fost de lungă durată. A luptat viguros pentru a-şi birui hohotele de plâns şi a dovedit că avea o stăpânire de sine poate excesivă pentru un copil aşa de tânăr.

— Voi fi cuminte acum, a zis ea.

— Doamna Rochette nu este cuminte, a zis brusc René.

— Dacă ar fi zis alt lucru, nu i-aş fi dat atenţie; însă a fost crud să spună despre el – de el care gândea întotdeauna la alţii – să spună că era neprevăzător, că trebuia să ştie că era urmărit şi să nu se aventureze până aici; şi de asemenea că el era cauza tuturor supărărilor noastre şi că ar fi fost mai bine pentru noi să nu-i fi văzut faţa. Cum a îndrăznit?

Din nou chipul fetiţei s-a întunecat şi venele frunţii i s-au umflat. Mânia lui René era şi mai mare decât a ei. Totuşi, bătrâna cu sufletul zdrobit, căreia îi fusese ridicat fiul – bucuria şi mândria ei – ar fi inspirat milă mai degrabă decât mânie. În neliniştea sufletului ei, arunca în juru-i, ca nişte săgeţi otrăvite, cuvinte amare, fără să se îngrijoreze pe cine ating.

— Trebuie să fiu înţeleaptă, a repetat Madeleine. Trebuie să am

grijă de mama şi să o mângâi; trebuie să fiu bună şi plină de dragoste pentru sărmana mama mare. Nu ştie ce spune.

— F.şti întotdeauna bună şi plină de dragoste, Madeleine, şi încurajezi pe toţi.

— Ah, René, dacă ai şti… acea noapte… Madeleine a coborât vocea şi s-a apropiat de René; în acea noapte chiar Claude era cuminte, în timp ce eu nu mă gândeam decât la amărăciunea mea şi supăram pe toţi ceilalţi.

Madeleine nu vorbise niciodată de acea noapte.

— Dar, a zis René, Claude cred că nu înţelegea.

— Sigur că nu! Oh, René, pentru ce a îngăduit Dumnezeu ca noi să fim aşa de fericiţi şi a lăsat acum nenorocirea să ne atingă deodată, fără să-i presimţim apropierea? Mă gândesc adesea la seara aceea. Noi eram toţi aşezaţi în jurul focului şi ascultam pe unchiul meu care ne povestea ceea ce văzuse când trecea munţii pentru a merge să ţină locul celuilalt păstor. Claude şi eu ştiam că trebuie să plece înainte de a se face ziuă şi că nu puteam să-l revedem. Chiar mama mare a consimţit să ne lase atâta timp cât doream. În fine, Claude a adormit în braţele unchiului meu, care l-a dus în camera noastră. L-am urmat. M-am culcat de îndată şi am adormit şi atunci… S-a oprit tremurând.

— Nu pot să spun cum s-a întâmplat, René; m-am trezit într-un zgomot înspăimântător. Pretutindeni se vedea lumină, se auzea zgomot de paşi şi de voci. M-am sculat şi m-am îmbrăcat. Privind pe fereastră, am întrezărit oameni cu căşti de oţel, puşti şi baionete, care stăteau în livadă. Ei au răscolit toate camerele, chiar şi pe a noastră şi au trezit pe Claude care, speriat, a început să strige pe mama. Chiar şi eu aş fi vrut să merg la ea; însă ni s-a zis să rămânem unde eram şi nu îndrăzneam să ne mişcăm. Apoi am auzit un nou zgomot şi un galop de cai. Era comandantul de la Saint-Agreve care fusese căutat şi care sosea. După aceea totul a fost liniştit destul de mult timp şi Claude a adormit. M-am aşezat pe pat tremurând de frig şi de frică. În fine, Babet a intrat plângând. A spus că tatăl nostru ne chema şi că trebuia să mergem să-i spunem adio. Ea a îmbrăcat repede pe Claude şi ne-a coborât. Până atunci nu mă gândisem că tatăl meu de asemenea…

René a strâns cu dragoste mica mână pe care o ţinea într-a sa, dar n-a putut să vorbească. După o clipă Madeleine a reluat:

— Am fost aduşi aici şi într-o clipă am fost orbiţi de strălucirea torţelor şi de sclipirea armelor, însă cu toate acestea, l-am văzut.

— Pe domnul Majal? a întrebat René involuntar.

— Nu, n-am văzut decât pe tata. Era aşezat lângă masă, cu capul ascuns între mâini. Mama era lângă el; chipul ei era palid şi trist, însă părea liniştit. Avea pe braţ cea mai călduroasă haină a tatălui meu, gata să i-o pună pe umeri, căci zăpada cădea din abundenţă. Am fost puţin uşurată; aceasta făcea plecarea lui ciudată, puţin mai diferită decât celelalte, pe care mi le aminteam. Am luat pe Claude de mână şi ne-am apropiat de tata. A ridicat capul, a luat pe Claude în braţe, l-a sărutat şi l-a binecuvântat. Micul meu frate plângea; nu înţelegea nimic din toate acestea. Am simţit apoi că braţele tatii mă strâng, când mi-a venit rândul. I-am văzut lacrimile; plângeam de asemenea şi mă agăţăm de el. Cred că strigam că nimeni nu mă va despărţi de el, dar nu ştiu… nu pot spune mai mult.

— Nu încerca, a zis René cu blândeţe, căci copila plângea şi tremura.

— Vreau să mai spun şi aceasta: părea că Babet şi toţi ceilalţi au încercat să ne despartă şi că n-au putut. Eu nu-mi amintesc nimic până în clipa când unchiul meu şi-a pus mâna pe braţul meu – oh, cu atâta blândeţe! Atunci nu am mai putut rezista. Am încetat să mă zbat şi să hohotesc. M-a luat de mână şi m-a condus la mama mea. „Tu o vei mângâia, Madeleine”, mi-a zis el. Aceasta a fost tot.

— Acesta a fost ultimul lui adio? a întrebat René.

— Da, însă… o, René, tatăl meu! Tatăl meu!…

— Pe tatăl dumitale îl mai poţi vedea chiar şi pe pământ, a zis René.

Lacrimile amare pe care le-a vărsat de curând pe mormântul propriului său tată, măreau simpatia lui pentru durerea fetiţei şi nu i-a fost greu să găsească alte cuvinte pline de înţelegere pentru a o încuraja.

În anii care au urmat n-a mai auzit niciodată pe Madeleine

vorbind de acea noapte fatală; totuşi, ea lăsase asupra sufletului său de copil o impresie neştearsă. Să mângâie pe mama sa a devenit de atunci încolo singura preocupare a Madeleinei. Nu trebuia să întârzie a mai vărsa lacrimi şi a-şi hrăni propria amărăciune.

Capitolul XIV

Aşteptarea

Zilele întunecoase de ianuarie n-au trecut peste Mazet fără să aducă şi câteva evenimente. Ele au adus o scrisoare destul de binevoitoare a comandantului din Saint-Agreve, informând familia întristată că putea să rămână în casa lui Meniet până când intendentul va face cunoscut decizia sa, privind soarta fermei. Apoi nişte mângâietori au sosit, dintre cei care însoţiseră pe captiv până la porţile din Montpellier. Ei dădeau mărturie despre eroismul calm şi plin de abnegaţie al păstorului, la fel ca şi de curajul şi seninătatea tot mai mare a însoţitorilor săi nefericiţi, pentru care el era încă slujitorul lui Dumnezeu. Ziceau de asemenea despre comandantul din Vernoux, domnul Ladeveze, care fusese însărcinat cu supravegherea prizonierilor în timpul călătoriei, că se arătase de asemenea omenos, atât de compătimitor cât putea să-i permită funcţia.

Puţin după primirea acestor veşti, griji de altă natură au venit să asalteze pe Isabeau. Prietenii cărora le încredinţase pe micul Claude, i-au adus la cunoştinţă că unele călugăriţe stabilite în vecinătate remarcaseră copilul, lăudaseră frumuseţea lui, inteligenţa lui şi îi dădeau jucării şi bomboane. Protestanţii nu se temeau de nimic mai mult decât să-şi vadă copiii mângâiaţi de străini, iar străinii care purtau un costum eclesiastic erau dublu de temut. Răpirea copiilor era unul din aspectele cele mai crude ale persecuţiei hughenoţilor din secolul al XVIII-lea. Era o sursă de suferinţă mai mare decât spânzurătoarea, galerele şi închisoarea, căci această măsură era mai adesea aplicată decât condamnările aplicate adulţilor. Dacă mărturiile contemporane nu ne-ar fi rămas pentru a dovedi îngrozitoarea înmulţire a acestor răpiri, aceasta ne-ar părea de necrezut. Niciun protestant nu era sigur, intrând la el acasă, că va putea să îmbrăţişeze pe cei ce-i lăsase dimineaţa.

Isabeau ştia prea bine ce însemnau mângâierile şi prezenţa călugăriţelor. Câteva jucării atrăgătoare – poate un Agnus Dei sau o imagine cu culori strălucitoare, reprezentând pe Fecioară – era oferită micului eretic care primea imediat jucăria drăguţă şi o păstra ca pe o comoară.

El se ducea bucuros cu astfel de bune prietene şi, ca să le fie pe plac, repeta după ele câteva cuvinte dintr-o limbă necunoscută. Aceasta era suficient pentru a permite surorilor să se asigure că Claude Meniet, copil inteligent, ajuns la vârsta gândirii – adică la vârsta de 7 ani – îşi exprimase dorinţa de a intra în sânul bisericii catolice. Era atunci de datoria lor de a încuraja asemenea bune dispoziţii, ridicând copilul de la părinţii lui sau de la tutori şi rezultatul era ordinul de a-l închide cu forţa într-o mănăstire. Era adevărat că Claude nu avea încă 7 ani, însă cum putea să fie aceasta dovedit în absenţa oricărui extras legal de naştere sau de botez?

Era destul pentru Isabeau Meniet de a-şi pierde soţul şi fratele, pentru a pierde şi pe unicul ei fiu. În groaza ei a trimis să caute pe micul băiat, gândind că va fi mai puţin în primejdie la Mazet decât la Desubas. Jocurile şi râsetele copilului au înveselit iarăşi această locuinţă tristă. Prezenţa lui era o mângâiere pentru toţi locuitorii fermei, în afara bolnavei. Ea îşi iubea mult nepotul, încât în ciuda teoriilor ei de educaţie, îl răsfăţa puţin, însă cum caracterul micului băiat, la fel ca al său, era prea iute, surveneau între ei dese ciocniri. René şi Madeleine aveau să întrebuinţeze adesea toate resursele lor pentru a distra pe Claude departe de camera bunicii.

În fine, ianuarie a făcut loc lui februarie. Era a doua zi a acestei luni. René îşi reamintea cele mai mici incidente în lumina evenimentelor care, în această zi, se împliniseră în altă parte. La Mazet zilele se scurgeau ca şi cele de mai înainte. Spre seară René se găsea în hambar, pregătind hrană pentru animale şi-şi zicea cu regret că munca pe care o îndeplinea acolo era ingrată şi inutilă, căci numai străinii vor profita de ea. Deodată s-a auzit chemat încetişor de o voce pe care n-a recunoscut-o la început. Credea că este aducătorul de veşti pe care le aştepta şi de care se temea totodată. A ieşit deci, alergând, fără a avea

timpul să-şi pună vesta. Jean Desjours era în faţa lui, l-a recunoscut la ultimele licăriri ale amurgului. Figura îi era trasă şi palidă. Avea capul pus la preţ, deci nu era o împrejurare potrivită să dea unui om, cât de viteaz ar fi fost el, o înfăţişare plină şi proaspătă. Totuşi, nu avea expresia abătută şi disperată pe care René o remarcase la el cu câtva timp înainte. Atitudinea sa arăta mai degrabă hotărâre şi o încredere curajoasă.

— Ai aflat ceva? a strigat el, strângând mâna lui René.

Acesta i-a spus ceea ce ştia, însă pe acestea el le cunoştea deja.

— Cum se face că eşti aici, Jean? a întrebat René. Vărul dumitale s-a arătat cumva nedemn de încredere?

— Oh, în ceea ce priveşte asta, nu! Este o lucrare bună în Filip. O pată neagră pe faţa unui om, nu face din el un negru. Este încă în pat ca urmare a rănilor lui şi suferă mult, sărmanul băiat. M-ar fi ţinut chiar cu pericolul vieţii sale, însă când va fi vindecat, va putea fi cercetat pentru faptul că a luat parte în acea duminică şi, în plus, dacă ar fi bănuit că m-ar fi ascuns… Ce mă sfătuieşti să fac?

— Care sunt intenţiile dumitale?

— Să traversez munţii, să iau alt nume şi să găsesc de lucru la o fermă sau la un păstor. Însă aş dori să rămân câteva zile în acest loc, până când ceva veşti ne vor fi aduse.

Aici micul Claude a venit să întrerupă conversaţia, îl trimisese să cheme pe René pentru a cina.

— Spune-i mamei tale că vin, a răspuns René; apoi, adresându-se lui Desjours cu puţină ezitare:

— Mă tem, a zis el, să nu fie periculos să te invit să intri. Rămâi aici; voi reveni îndată şi îţi voi aduce de mâncare.

— Bine. Oricât mi s-a dus vestea de nebun, nu voi fi aşa de imprudent să compromit pe doamna Meniet.

René n-a găsit sarcina lui aşa de uşoară cum se aşteptase. Morala severă a Deşertului nu permitea ceea ce se cheamă „mici minciuni”. Nu a putut răspunde simplelor chestiuni ale lui Claude fără a trezi temerile lui Isabeau, care în urma necazurilor ei era fără încetare cu ochii în patru. A trebuit să-i spună adevărul şi ea a fost

foarte supărată pe el.

— Şi ai putut, a zis ea cu un ton de reproş, să laşi afară un om al cărui cap este pus la preţ din cauza dragostei pe care o are pentru fratele meu? Nu aş fi făcut aşa!

Îndată s-a ridicat de la masă, pentru a merge să caute pe proscris. Acesta a avut un moment de bucurie când doamna Meniet i-a luat mâna. Nu erau în întregime străini unul de altul. Isabeau văzuse câteodată pe Desjours însoţind pe fratele ei şi auzise pe soţul ei lăudându-l pentru devotamentul entuziast pentru Majal.

— Prietene, i-a zis ea, ştiu tot ceea ce aţi făcut şi aţi suportat. În numele celui care, fără îndoială, acum nu mai poate fi atins de suferinţă, vă mulţumesc. Pentru mine el este mai scump decât viaţa şi a fost la fel pentru dumneavoastră; aţi dovedit-o cu nobleţe. Intraţi. Ar fi într-adevăr ciudat să nu fiţi binevenit sub ultimul acoperiş care l-a adăpostit.

Jean Desjours, cu toate că era mişcat de mărturisirea recunoştinţei, a rămas ferm în hotărârea lui.

— Am produs deja tulburare, a zis el, nu vreau să vă mai produc în plus şi dumneavoastră, doamnă.

Însă Isabeau ştia să fie la fel de hotărâtă. Discuţia a fost lungă şi s-a terminat printr-un fel de compromis. Desjours primea hrană şi adăpost, la fel şi veşmintele pe care le lăsase un lucrător de la fermă. Cu această îmbrăcăminte a luat de asemenea treburile ultimului lor proprietar şi părea puţin probabil, în acest fel, că va risca să atragă ceva pericole asupra gazdelor sale.

Capitolul XV

Căpitanul de dragoni

Puţine zile după aceea, un tânăr ofiţer de dragoni călărea alene pe drumul de la Saint-Agreve la Mazet. Dimineaţa era frumoasă; soarele făcea să strălucească uniforma sclipitoare care, spre regretul celui care o purta, nu era decorată cu niciuna din insignele glorioase obţinute în războaie. Avea un soldat care îi compunea escorta şi n-avea ca armă decât sabia. Se vede că nu era adus de datoria lui militară la Mazet.

Emile de Sableres, marchiz de Chantal, căpitan de dragoni, servea pe rege în provincia Languedoc. La fel de viteaz ca un erou legendar, îi era mai plăcut să-şi ducă activitatea în domeniul războiului, care bântuia cu violenţă în Ţările de Jos şi în Germania, însă forţa împrejurărilor şi propriul său interes îl atrăgeau în Sud şi-l reţineau în vecinătatea bunicului său influent şi bogat, guvernatorul Lenain, baron de Asfeld. Astfel, în timp ce fraţii săi de arme culegeau lauri la Fontenoy, tânărul Chantal era înlănţuit de o mulţime de treburi neînsemnate pe care le dispreţuia, căci erau fără pericol şi fără glorie. El făcuse legământ că va executa invazia Provence-ei prin aliaţi. Aşteptând, îşi lua partea la toate plăcerile şi distracţiile pe care Montpellier i le putea oferi. O făcea fără entuziasm, căci nu găsea nicio bucurie, ci numai pentru a scăpa de ceea ce considera ca cel mai rău dintre toate, plictiseala.

Găsea totuşi ceva compensare în societatea şi prietenia părinţilor îndepărtaţi din vechiul castel situat pe malurile Ronului, aproape de Saint-Peray. Câteva luni înainte, când revenise să le facă o vizită scurtă, René Plâns avusese onoarea să-i servească de ghid în mai multe rânduri. De această dată îşi depăşise concediul şi-şi atrăsese neplăcerea şefului său. Însă guvernatorul se interesase de averea nepotului său şi ştia că părinţii din Saint-Peray aveau la dispoziţia lor mâna unui minor bogat. Astfel, nu numai că el a liniştit pe colonel, însă i s-a încredinţat tânărului căpitan misiunea care-i permitea să-şi viziteze din nou prietenii. Chantal o găsea respingătoare şi a întârziat execuţia atât timp cât a îndrăznit. Plimbarea sa înspre Mazet n-avea nimic comun cu obiectul misiunii lui. Era purtătorul a două scrisori, pe care promisese, pe onoarea sa, că le va duce în mâini sigure. Domnul Chantal aparţinea, trup şi suflet, generaţiei noi, neliniştită, agitată, înfierbântată, al cărui spirit înflăcărat amintea totdeauna idei noi şi planuri abia schiţate. Nu era înrădăcinat în scepticism, cu toate că îndoieli vagi veniseră să-i viziteze spiritul. Nu se aşezase pe scaunul batjocoritorilor; era mai degrabă înclinat la visare. În timpul ultimelor săptămâni o adevărată tragedie se desfăşurase sub ochii lui. Sosind deodată în mijlocul viselor lui, aceste evenimente făcuseră asupra lui o

impresie adâncă.

Tot ceea ce era în el entuziasm generos a fost trezit de ce a văzut şi a auzit; însă impresiile lui, vii şi prompte, nu erau totdeauna durabile. Atâta timp cât persistau, nu le ascundea; se îndârjea din contră să le apere.

Fără îndoială, a fost o greşeală din partea guvernatorului, să trimită pe acest copil al secolului al optsprezecelea, plin de imaginaţie şi de sensibilitate, la Saint-Agreve, cu misiunea de a rade până la pământ locuinţa unui om cinstit, din cauza unei abateri pe care tânărul ofiţer ar fi făptuit o el însuşi dacă i s-ar fi oferii ocazia. Câteva zile mai târziu această datorie crudă trebuia să fie împlinită; însă nu aceasta îl conducea la Mazet în acea dimineaţă.

Capitolul XVI

Biruinţa

Micul Claude, urcat pe una din ferestrele cele mai ridicate ale casei, a observat primul pe cavaler şi a dat alarma. Şi când ofiţerul, coborând de pe cal, a aruncat hăţurile servitorului său, a văzut în pragul casei o femeie palidă, însă frumoasă. Chantal a salutat-o cu respect, zicând:

— Cred că doamnei Meniet am onoarea să-i vorbesc? Vin de la Montpellier şi vă aduc scrisori de la acei despre care doriţi, bineînţeles, să aveţi veşti.

Isabeau l-a invitat mai ales cu gestul decât cu vocea, să intre în casă. El a urmat-o în cameră, unde, imediat, a devenit centrul unui grup liniştit, care aştepta veştile cu nerăbdare. În acea zi, pentru prima dată, sărmana bolnavă îşi luase locul ei lângă foc. Ea se întreba cu tristeţe de ce o existenţă atât de inutilă fusese scăpată, în timp ce oameni tineri şi plini de speranţă, a căror viaţă era mai preţioasă cum nici nu se putea spune, erau luaţi din lume. Madeleine, în picioare lângă ea, strângea cu dragoste mâna zbârcită a bunicii, în mâinile ei. René, în graba lui, s-a apropiat mai mult de străin şi, spre marea lui surpriză, a recunoscut în el pe căpitanul căruia îi fusese călăuză cu preţul multor regrete. Claude se înghesuia lângă mama sa, Des-jours şi Babet rămăseseră în urmă.

Chantal privea în jurul lui, întâi micul grup, apoi, nu fără mirare, camera a cărei mobilă, cu toate că destul de confortabilă, era a unei ferme obişnuite. Era greu de spus ceea ce se aştepta să găsească; însă niciun rafinament, niciun lux nu i s-ar fi părut deplasat.

Cuvintele nu i-au venit cu uşurinţă, cu toate că avea multe de spus. Isabeau a rupt tăcerea:

— Şi soţul meu, domnule? a întrebat ea, înţelegând instinctiv simţămintele binevoitoare ale tânărului gentleman.

— Sunt îndurerat, doamnă, de a fi aducător de veşti rele. Domnul Meniet este condamnat la galere.

— Pentru… toată viaţa?

Aceste trei cuvinte au fost abia pronunţate.

Ofiţerul, ca răspuns, a înclinat capul. Lovitura a fost primită în tăcere; era de aşteptat. Însă copiii au început să plângă şi un geamăt surd şi dureros a scăpat de pe buzele bunicii. Acest calm i-a părut lui

Chantal mai expresiv decât cele mai zgomotoase plânsete. Încă nu a spus totul.

— Fratele meu? a murmurat Isabeau.

— Doamnă, nobilul vostru frate este cu Dumnezeu.

— De când?

— Din ziua a doua a acestei luni.

O schimbare ciudată şi bruscă s-a produs atunci în sufletul lui Isabeau. Nu mai era fratele său, modelul copilăriei şi al tinereţei sale, bucuria şi mândria vârstei sale mature: era martirul triumfător la care putea să gândească şi de care putea să vorbească mereu cu calm şi cu seninătate. Putea chiar să se mire că deznodământul aşa de sublim a fost mult întârziat. De obicei câteva zile erau de ajuns pentru împlinirea scurtelor formalităţi care precedau chinul.

— Pentru ce l-au reţinut departe de cer în timpul atâtor săptămâni? a zis ea.

Dacă ea ar fi ştiut ce se petrecuse în acest interval de timp, l-ar fi considerat ca încoronare demnă a scurtei dar folositoarei slujiri a fratelui său.

— Doamnă, a răspuns tânărul ofiţer, această viaţă era preţioasă

şi multe persoane nu vrui s-o păstreze. Era greu de hotărât ca fratele Jvs. să moară în urma declaraţiilor sale prea sincere, în timp ce nu exista, în afara propriei sale mărturisiri, nicio dovadă legală că şi exercitase funcţia slujbei protestante. Guvernatorul a cerut instrucţiuni de la Versailles şi, în acest timp, rugăminţile, promisiunile, solicitările au fost epuizate pentru a smulge de pe buzele prizonierului cuvântul care l-ar fi salvat. Dacă ar fi zis numai: „Mă îndoiesc", sau chiar şi mai puţin: „Voi vedea, voi cerceta", ar fi evitat moartea. Isabeau şi-a redobândit încrederea.

— Şi, dvs., domnule, a zis ea, care purtaţi uniforma regelui pe o inimă a cărei onoare n-a fost niciodată pătată, ce-aţi fi gândit despre el dacă ar fi pronunţat acest cuvânt?

— Înţeleg perfect, doamnă, refuzul unui om de inimă de a-şi câştiga viaţa cu preţul onoarei lui. Mândria, o mândrie nobilă îl susţine. El aruncă departe de el, cu dispreţ, propunerile nedemne şi, murind, se simte cu mult mai mult deasupra celor care-i oferă în zadar viaţa. N-a fost astfel cu fratele vostru; el a fost necontenit senin, răbdător, plin de blândeţe, de abnegaţie şi recunoştinţă pentru intenţiile binevoitoare ale celor care se interesau de el. Părea că se consideră ca ultimul şi cel mai neînsemnat dintre oameni, însă de asemenea cel mai fericit. Cu toate că avea în faţă o moarte crudă, nimeni nu socotea că are nevoie de milă. Părea mai degrabă că el avea milă de cei care încercau să-l zdruncine, însă nu dovedea niciun sentiment de dispreţ. „Soarta mea nu este de plâns", l-am auzit vorbind, „este demnă de invidie. Nu mă tem de nimic, Domnul este Păstorul meu, partea mea, speranţa mea şi marele meu refugiu". Ţările din Languedoc, o ştiţi fără îndoială, au început să-şi ţină adunările. Episcopul din Montpellier şi alţi membri din înaltul cler au vizitat pe captiv şi s-au folosit, pentru a-i învinge rezistenţa, de toate argumentele şi de toată elocvenţa lor.

— Laşii! a murmurat Desjours.

— Nu, a zis Isabeau, nu le fac niciun reproş, la nicio persoană. Totuşi, domnule, înţelegeţi că ni se pare puţin cavaleresc şi loial de a lega un adversar de mâini şi de picioare, de a-l aşeza în faţa spânzurătorii şi de a-i ordona să-şi apere principiile lui religioase.

— În asemenea lupte, doamnă, nu mi-ar fi greu să numesc eroul. Nu sunt teolog; nu înţelegeam nimic din chestiunile pe care le discutau, însă cei care le cunoşteau lăudau foarte mult cunoştinţa fratelui dvs., blândeţea, modestia sa şi în acelaşi timp tăria caracterului său. Episcopul de Montpellier vorbea despre el cu respect şi afecţiune.

— Dumnezeu să-l răsplătească! a strigat Isabeau.

— Guvernatorul l-a întrebat de mai multe ori, a urmat tânărul ofiţer, însă, în sfârşit, cum timpul trecea, a fost obligat prin ordinul regelui să-l roage, în Numele Aceluia în prezenţa căruia în curând avea să se găsească, de a declara dacă era adevărat zvonul care atribuie planuri nelegale protestanţilor. „Protestanţii au o vistierie comună, grămezi de aur? Sunt în legătură cu englezii?" a întrebat. La aceste întrebări domnul Desubas a răspuns: „Nimic din toate acestea nu este adevărat; păstorii nu predică decât răbdarea şi credincioşia faţă de rege". „Ştiu domnule", a zis guvernatorul. Un incident ciudat s-a produs când s-a citit sentinţa tribunalului unde era mulţimea. Privind în jurul meu, n-am văzut decât feţe în lacrimi. Cetăţeni, soldaţi, avocaţi, chiar judecători, toţi erau emoţionaţi. Buzele guvernatorului pronunţaseră fără a tremura multe sentinţe; însă de această dată n-a putut să nu adauge: „Acesta este ordinul regelui, însă cu durere mă conformez". „Ştiu, domnule", a răspuns condamnatul cu calm. Privirea mea era fascinată de seninătatea nobilă a chipului său, singura din sală pe care nu se citea nici amărăciune, nici regret. S-a făcut atunci o mişcare între ascultători şi am auzit persoanele care mă înconjurau, murmurând una alteia cu mirare: „Uitaţi-vă la domnul guvernator!" Mi-am desprins privirile de prizonier, pentru a le îndrepta spre prezident şi am văzut că el însuşi plângea… Pot să continui, doamnă?

— Dacă vreţi, domnule… Cuvintele dvs. sunt o uşurare pentru mine.

Căpitanul a întors puţin capul şi a reluat cu jumătate de voce:

— Locul ales pentru execuţie era Esplanade.

— Cunoşteam bine această piaţă. Nu numai un martir a intrat de acolo în bucuria Stăpânului.

Adesea noi vorbeam… dar continuaţi, domnule.

— Cu toate că eram destul de aproape de fratele dvs., doamnă, în timpul chinului, nu pot să vă spun niciun cuvânt al lui. Niciunul n-a fost auzit, din cauza răpăitului a 14 tobe care băteau fără încetare; însă el nu părea că aude zgomotul. Seninătatea care domnise până atunci pe chipul lui, făcuse acum loc unei expresii radioase şi această expresie transfigura chiar şi lugubrul aparat de chin. Avea capul şi picioarele goale şi cămaşa lungă albă, asemănătoare unui giulgiu, cu care era îmbrăcat, punea în relief statura lui nobilă. A îngenuncheat la picioarele schelei, a ridicat ochii şi mâinile spre cer şi s-a rugat cu ardoare. A adresat un adio plin de blândeţe iezuiţilor care-l înconjurau; însă i-a rugat să-l lase să moară în pace şi a respins încetişor crucifixul pe care i-l dădeau să-l sărute. Cu un pas rapid a urcat schela; însă o nouă încercare îl mai aştepta: călăul l-a oprit şi l-a obligat să vadă arzând sub ochii săi predicile, dările de seamă ale adunărilor din Deşert şi notele sinodale pe care le luase de la el. A fost un moment solemn. Tamburele băteau mereu, însă cea mai mare reculegere domnea în mulţimea imensă. Toate privirile erau fixate pentru ultima dată pe forma albă şi pe figura radioasă care părea să contemple deja slava cerească. În sfârşit, deznodământul a sosit, însă n-am văzut nimic şi nu-mi este ruşine de lacrimile care mi-au acoperit privirea. În această mulţime, vă asigur, nu se puteau distinge catolicii de protestanţi, căci toţi plângeau.

Povestitorul a tăcut.

Isabeau era absorbită de gândul că fratele său intrase triumfător în cer, lăsând după el urme glorioase. După o clipă, a întins lui Chantal mâna ei albă şi rece.

— Vă mulţumim, a zis ea; sunteţi bun cu noi şi ceea ce ne mişcă mai mult, aţi fost bun cu el.

— Toată lumea ar fi făcut la fel, a zis Chantal, ducând mâna lui Isabeau la buzele sale.

— Niciun gând de amărăciune nu se amestecă în necazul nostru, a zis doamna Meniet, cu acelaşi calm. Fratele meu ne aduce pacea, chiar în moarte. În aceste lacrimi vărsate împreună, protestanţii şi catolicii vor uita împunsăturile lor şi exemplul lui ne va ajuta, pe noi,

care îl iubim atât, să iertăm pe judecători, episcopi, pe iezuiţii care i-au arătat simpatie şi să ne rugăm pentru ei.

— Catolicii, a reluat Chantal, nu se feresc să încurajeze deschis pe fraţii voştri de religie şi să le spună ce onoare aduce moartea martirului asupra cauzei lor. Şi acum, doamnă, misiunea mea de aici ca om particular este terminată sau cel puţin va fi când vă voi da cele două scrisori.

A scos un mic portofel din care a luat două scrisori sigilate adresate doamnei Meniet, la Mazet, aproape de Saint-Agreve. Una era de la Majal; cealaltă, cu o scriere stângace şi neregulată, trăda rama fără experienţă a lui Meniet. Isabeau le-a recunoscut îndată; le-a luat, schimbându-şi culoarea, şi cuvintele de mulţumire, pe care încerca să le murmure, s-au stins pe buzele ei.

— Aş fi vrut din tot sufletul meu, a zis Chantal, ca treburile mele aici ca soldat să fie terminate.

— Nu înţeleg, domnule, a zis Isabeau, pe care vederea acestor două scrisori o făcea să-şi piardă deja calmul aproape supranatural.

— Din nefericire, doamnă, sunt, împotriva voinţei mele, aducătorul ordinelor regelui, pentru ca această casă să fie demolată şi rasă.

— Nu regretaţi acest lucru, domnule, şi credeţi-mă, nu-l regretăm nici noi înşine. După ce am dat lui Dumnezeu ceea ce aveam mai scump, credeţi că-l vom precupeţi lemne şi pietre?

— Ce ştii tu, Isabeau Majal? a strigat deodată vocea ascuţită a Rochettei. Nu eşti născută aici, n-ai fost botezată aici şi morţii tăi nu dorm acolo, în grădină. Ai mei sunt acolo şi speram că în curând viteazul meu fiu mă va culca tot acolo şi că mă voi odihni lângă ei. Totuşi, să nu crezi că plâng casă, grădina, mormintele, oh! nu. Dumnezeu ştie că toate acestea au mai puţină valoare pentru mine decât un singur fir din părul capului său. Tu ştii tot aşa, Isabeau, cu toate că poate am pronunţat câteva cuvinte grele pe care nu le gândisem, în fond; căci el m-a învăţat să-mi pun nădejdea în moştenirea acelei locuinţe care nu este făcută de mâini omeneşti şi, dacă voi intra vreodată acolo, după Dumnezeu, lui i-o datorez. Dar fiul

meu! Fiul meu!... Voi coborî în mormânt plângând pe fiul meu! Domnule ofiţer, dacă inima dumneavoastră ştie ce este mila, întrebaţi pe guvernator dacă dărâmarea acestei case, mama şi copiii fiind fără adăpost în lume, nu este o pedeapsă destul de mare pentru crima de a fi deschis uşa noastră lui Majal. Ce-aţi fi făcut, domnule, dacă el ar fi venit să bată la uşa dvs?

— Mamă, dragă mamă, calmează-te! a zis Isabeau cu un ton rugător. Domnul ofiţer este bun şi amabil; ne va veni în ajutor, dacă va putea, însă Dumnezeu singur poate. Să ne îndreptăm privirile spre El.

— Cel puţin, a zis Chantal, pot să îngrijesc ca domnului Meniet şi celorlalţi prizonieri să nu le lipsească nimic. Puteţi fi sigure că nimic nu va fi neglijat pentru a îndulci întemniţarea lor.

— Vă mulţumim, domnule, a zis Isabeau.

— Un cuvânt încă, a zis Rochette, va fi ultimul pe care-l veţi auzi de pe aceste buze, poate prea grăbite pentru a se deschide, când ar fi trebuit să lase pe tineri să vorbească. În timpurile noastre oamenii tineri ştiu să facă totul, chiar să moară. Spuneţi celor care v-au trimis, domnule, că este uşor să răstoarne aceste ziduri în ţărână, însă că noi mulţumim lui Dumnezeu că nu pot să atingă locuinţa unde Majal a fost primit.

— Spuneţi-le încă, a adăugat Isabeau, că ne vom ruga – cum s-a rugat el, fără îndoială – pentru ca porţile de aur ale acelei locuinţe să se deschidă de asemenea larg pentru toţi datorită mijlocirii Mântu-itorului care l-a răscumpărat şi care l-a susţinut cu mâna Sa dreaptă.

Cel căruia i se adresau aceste cuvinte, nu le înţelegea; însă simţea că erau cuvinte amabile de pace şi de iertare. A fost scutit de greutatea de-a căuta un răspuns, căci Babet, care se preocupa de cinstea casei, se făcuse nevăzută, luând pe micul Claude, şi acesta intra acum încărcat cu vin şi pâine de grâu pe care le oferă cu o graţie timidă tânărului ofiţer.

— Domnule, a zis Isabeau, sunteţi ultimul străin care va rupe pâinea sub acest acoperiş şi făcând-o, ne cinstiţi. Simpatia dvs. pentru noi v-a câştigat cea mai sinceră recunoştinţă a noastră. Să binevoiţi să

vă amintiţi câteodată, urmând îndatoririle dvs. În drumuri şi în tabere, că destul de departe, în Deşert, câţiva protestanţi proscrişi roagă pe Dumnezeu să vă păstreze în căile Sale şi să vă umple cu binecuvântările Sale cele mai preţioase.

— Eu sunt cel care vă sunt recunoscător, a răspuns Chantal; probabil că rugăciunile au tot atâta valoare în franţuzeşte ca şi în latineşte.

Poate spre a-şi ascunde emoţia, s-a aplecat spre Claude şi a zis, mângâindu-l:

— Acest mic omuleţ seamănă mult cu tatăl său şi cunosc mai multe doamne mari care ar fi încântate să aibă un copil aşa de frumos ca paj.

Fără îndoială, din cauza câtorva vagi amintiri a ultimei vizite a soldaţilor la Mazet, copilul s-a temut de aceste aprecieri şi fruntea lui blândă s-a acoperit de un nor. Isabeau l-a atras spre ea şi a îndepărtat furtuna începută, prin cuvinte dulci şi mângâieri şi mai dulci. Apoi ea a întrebat:

— Când veţi fi obligat, domnule, să executaţi acest ordin?

— Mă tem că poimâine, a răspuns cu tristeţe Chantal. Mă îndoiesc că voi putea obţine o altă amânare. Luaţi tot ce puteţi, doamnă; şi Dumnezeu să fie cu dvs.

El şi-a luat cu prietenie rămas bun de la Isabeau şi de la ceilalţi locuitori ai fermei şi s-a pregătit de plecare. René l-a însoţit şi au vorbit împreună câteva minute.

Când s-a reîntors, toţi erau în picioare, tăcuţi în faţa scaunului Rochettei. Isabeau părea că nu vede nimic din ceea ce o înconjura. Ea contempla ca într-un extaz ceva îndepărtat şi nevăzut de ceilalţi. Micul Claude se uita ţintă la chipul mamei sale, cu ochi plini de respect şi de mirare copilărească.

Când René s-a adăugat grupului, doamna Meniet a zis:

— Să mulţumim lui Dumnezeu pentru fratele nostru.

Nu mai era „fratele meu”, era „fratele nostru”, cel al lui René, al lui Desjours, chiar al micuţei

Madeleine, printr-o raţiune asemănătoare aceleia pe care o face

Dumnezeu, Tatăl nostru.

Toţi, chiar şi doamna bătrână, au îngenuncheat şi s-au apropiat astfel unii de alţii. René s-a aşezat lângă Madeleine şi a luat într-ale lui mâna mică a copilei.

Atunci vocea lui Isabeau s-a ridicat fermă şi clară:

„Tată, Te binecuvântăm pentru viaţa sfântă şi curată a fratelui nostru şi pentru moartea lui triumfătoare. Te binecuvântăm pentru tot ceea ce a fost şi este pentru noi. Te binecuvântăm pentru toată bucuria pe care a avut-o aici pe pământ să te cunoască şi să te urmeze, să părăsească totul pentru Tine, să lucreze, să sufere, să moară pentru dragostea Numelui Tău. Te binecuvântăm pentru bucuria pe care o are acum să te contemple faţă către faţă. Ai ascultat dorinţa inimii lui şi n-ai lepădat cererea buzelor lui; l-ai copleşit cu bogăţiile dragostei Tale; el vede pe împărat în toată frumuseţea Lui. El cerea – nu, noi ceream pentru el, cu ce rugăciuni şi lacrimi, Tu le ştii! – noi îţi ceream viaţa şi Tu i-ai dat-o; chiar o lungime de viaţă pentru veşnicie. L-ai făcut să fie un exemplu al binecuvântărilor Tale pentru totdeauna, l-ai umplut de bucurie cu prezenţa Ta”.

Astfel, întristaţii mulţumeau lui Dumnezeu în timp ce stăteau încă în norul strălucitor pe sfântul munte. Însă extazul viziunii nu putea să dureze tot timpul şi natura trebuia să-şi ceară repede drepturile ei. Inimile dezolate s-ar fi sfărâmat dacă Iisus n-ar fi rămas lângă ele.

Expunând istoria acestui martir, biograful n-a avut nevoie să-şi înfrumuseţeze eroul; n-a avut decât să se lase călăuzit de purul adevăr. Sunt pagini, în istorie, în care nicio poveste imaginară n-ar fi egală în simplitate, în măreţie, în caracterul ei sublim. Cronicarul păstorilor din Deşert, după ce a povestit cu ce calm triumfător a trecut Majal porţile cetăţii cereşti, a terminat prin aceste cuvinte: „Astfel a murit, la vârsta de 26 de ani, slujitorul Matthieu Majal Desubas. Tinereţea, frumuseţea, inteligenţa, blândeţea, seninătatea şi eroismul său evanghelic formează, pentru a spune astfel, un ultim fundal luminos pe care se desprinde mai distinct imaginea acestui martir, cel mai curat şi cel mai frumos dintre toţi cei din Deşert. Nimic nu lipseşte slavei lui. El a

câştigat regretul protestanţilor şi catolicilor, al episcopilor şi al judecătorilor, al paznicilor şi al călăilor. Poeţii populari au celebrat triumful său dureros şi ostile cereşti spre care – zice balada populară – a zburat duhul său şi ale căror melodii dorea să le audă, l-au primit, fără îndoială, cu ramuri de palmier şi cântece de biruinţă" *

Istoria Păstorilor din Deşert, *de Napoleon Payrat*.

Capitolul XVII

Puterea colinelor

Doi ani s-au scurs de când biserica, sub cruce, plângea pe mormântul fiului său preferat, Majal Desubas, umplând văile şi cătunele din Ceveni şi Vivarais cu „un lung strigăt de durere".

Este o dimineaţă frumoasă de duminică, spre sfârşitul lui mai 1748. Soarele străluceşte cu o lumină aşa de vie, aerul este aşa de parfumat pe muntele unde este construită căsuţa care a fost locuinţa lui Paul Plâns, încât locuitorii săi lasă uşa deschisă pentru a se bucura mai bine de căldura plăcută. Ocupaţia lor este serioasă, însă nu se tem de tulburări. Singurătatea în afară este absolută; locul care le serveşte de refugiu este o retragere sigură.

O femeie bătrână şi doi copii sunt îngenuncheaţi lângă o femeie mai tânără care se roagă cu voce tare.

În momentul când rugăciunea s-a sfârşit, toţi au 150

zărit pe podea umbra unui nou venit. Micul Claude, cel mai rapid să se ridice, a alergat la uşă şi s-a găsit într-un moment în braţele unui om tânăr cu trăsăturile brune însă frumoase. René Plâns era acum agent-împuternicit de bisericile din Deşert în Ce venii de Sus. Avea 19 ani, însă părea mult mai în vârstă. Părul său brun şi buclat, ochii săi vii şi inteligenţi, talia subţire şi bine legată, mişcările iuţi, arătau energie şi sănătate şi, dacă s-ar fi bucurat, cum era probabil, de periculoasa distincţie de a avea semnalmentele sale între mâinile poliţiei, s-ar fi găsit fără îndoială descris ca „un om bine făcut".

Isabeau şi-a pus mâna într-a lui cu încrederea deplină a unei vechi prietenii. Primirea Madelenei a fost la fel, însă degetele robuste ale tânărului au strâns mica mâna cu un aer de afecţiune protectoare. A fost mai ceremonios în ceea ce priveşte Rochette şi i-a dus mâna la

buze.

Ochiul său clarvăzător remarcase deja schimbări la prietenii lui; căci mai mult de un an se scursese de la ultima şi scurta lui vizită în casa în care-şi petrecuse copilăria. Sănătatea Rochettei se îmbunătăţise, însă figura ei crispată arăta tensiunea ei nervoasă. Claude era imaginea unui fericit omuleţ de munte. El unea blândeţea mamei sale cu constituţia robustă a lui Meniet. Figura încântătoare a Madeleinei avea o expresie gânditoare şi visătoare; ochii ei de un albastru închis ca cerul patriei sale sclipeau ciudat. Pietatea unei copile înflăcărate, coaptă prin suferinţă, este ca un boboc deschis înainte de vreme; mii de pericole îl ameninţă. Numeroase povestiri cu privire la copiii profeţi printre camisarzi circulau încă din gură în gură în munţii din Languedoc. Natura impresionabilă a Madeleinei ar fi fost cu uşurinţă dusă la acest grad de exaltare, dacă s-ar fi gândit mereu la soarta tatălui ei, la chinul unchiului ei şi la nenorocirile poporului. Însă o mamă drăgăstoasă şi înţeleaptă era lângă ea pentru a o călăuzi, a o supraveghea.

Isabeau avea aerul delicat, dar obosit şi mâna care o ţinea pe cea a lui René era străvezie. Viaţa ei era prea plină, nu numai de gânduri, ci şi de treabă. Ea îndeplinea cu ajutorul Madeleinei toate îndatoririle gospodăriei, supraveghea pe Rochette, instruia copiii şi făcea diferite servicii locuitorilor din Cros. În plus, fiecare din orele ei de răgaz din zi şi chiar din noapte treceau lucrând pentru soţul ei prizonier, astfel ca frigul şi foamea să nu vină să se adauge la suferinţele lui strâns legate de situaţie. Biserica reformată venea cu nobleţe în ajutorul credincioşilor săi, însă aceştia erau numeroşi la galere şi resursele erau foarte restrânse. Astfel că Isabeau, ca toţi ţăranii din Ceveni, dărăcea şi torcea lâna care, ţesută în stofă groasă, forma singurul export al regiunii. Ea era susţinută în munca ei groaie de gândul că cele câteva lire pe care le câştiga în felul acesta însemnau pentru soţul ei o hrană sănătoasă, în loc de bob şi pâine neagră, o vestă caldă sub jacheta subţire de serj roşu a condamnaţilor la galere, poate chiar luxul unei strapontine – o saltea îngustă pe care putea să-şi întindă braţele zdrobite.

Avusese şi ea vremea ei de tristeţe şi disperare; nimeni, nici chiar Madeleine nu înţelesese cât suferise. Acest moment trecuse şi încetase să mai verse lacrimi. Ea nu mai căuta pe fratele ei pe pământ; însă avea o adâncă nevoie să-l contemple în slavă. Toţi cei care o cunoşteau ziceau: „N-are mult timp de plâns, se va duce în curând să întâlnească pe fratele ei". Însă ea însăşi nu credea aceasta; era mirată să audă vorbindu-se aşa şi s-ar fi rugat cu căldură ca viaţa să-i fie prelungită, căci în inima ei avea un vis. Figura pe care dorea s-o revadă nu era aceea a martirului.

După primele salutări, Rochette a zis, aruncând ochii pe veşmintele prăfuite ale lui René:

— Găsesc că nu este bine pentru un tânăr credincios, un trimis al bisericii, un candidat la sfânta slujbă, să alerge în dreapta şi în stânga şi să călătorească în ziua Domnului.

— Aveţi dreptate, doamnă, a zis René; însă vreau să împlinesc o faptă de milă, aşa că vă mărturisesc fără remuşcări că am călătorit toată noaptea şi că am intenţia să merg la Genolhac îndată ce vă voi face cunoscut veştile pe care am să vi le comunic şi după ce voi fi prânzit cu dvs.

— Cum?! N-ai să te duci nici măcar să-ţi vezi sora?

Tânărul Brissac şi Jeanette erau căsătoriţi şi locuiau în sat cu părinţii lui Jacques.

— Aş putea s-o văd câteva clipe, însă nu trebuie să mă opresc.

— Este ceva deosebit la… prietenii noştri? a întrebat Isabeau cu un ton bănuitor.

— La prietenii noştri de la Toulon, nu, scumpă doamnă; ei sunt sănătoşi şi, prin harul lui Dumnezeu, destul de împăcaţi cu soarta lor. Din cauza războiului, galerele sunt acum înarmate, echipate şi fac mici călătorii; însă galera domnului Meniet, „Biruitoarea", n-a intrat încă în serviciul activ.

— Spune-mi ce ştii despre el, scumpul meu René, a zis Isabeau cu vioiciune.

René a ezitat un moment. Micul Claude, în picioare în faţa lui, asculta cu urechile ciulite veşti de la tatăl lui, galerianul. Era bine ca el,

un copil să audă tot? Da, el va venera mai mult pe autorul zilelor sale, din cauza ruşinii şi suferinţelor pe care le suporta din dragoste pentru Hristos.

— Dragă mamă, a zis tânărul, nu vă voi ascunde nimic din ceea ce domnul Meniet mi-a povestit.

„… Nenorocirea mea la început m-a doborât", mi-a zis el; „nu m-am gândit niciodată că o astfel de soartă va fi partea mea. Urmam pe Hristos de departe, socoteam c-am să trăiesc în înlesnire şi bună stare toată viaţa mea şi-am să mor în mijlocul alor mei. Însă ei m-au obligat să-mi port crucea". Şi crucea era grea, a adăugat René. În timpul primelor zile ale închisorii sale de la Vernoux, a fost gata să cadă sub greutatea crucii, însă Dumnezeu care ridică pe cei întristaţi l-a mângâiat prin ceea ce el numeşte „preafericitul voiaj de la Montpellier". Puteţi bănui cum cel care era deja aproape în cer a ajutat pe nefericitul frate, a cărui soartă, zicea el, era mult mai de plâns decât a lui. Şi apoi, ca profetul când a văzut pe stăpânul său luat la cer, domnul Meniet a simţit că va putea face minuni cu ajutorul aceluiaşi Duh. Oboselile lungului marş spre Toulon, cu lanţurile de prizonier – mamă, n-am nevoie să vi le descriu – au fost suportate cu răbdare şi curaj; însă întristarea s-a făcut din nou simţită. Primele săptămâni la galere au fost greu de suportat. „Nu suferinţele trupeşti erau cel mai greu de îndurat", mi-a zis el. „Ceea ce rănea adânc sufletul meu era contactul cu criminalii josnici, înjurăturile, blestemele care plouau de peste tot". El nu putea mânca hrana grosolană care îi era adusă. Însă Dumnezeu nu-l părăsise; zi după zi l-a sprijinit şi l-a întărit. Unii dintre prietenii noştri i-au procurat o hrană potrivită pentru trupul lui şi i-au dat din belşug cuvinte de mângâiere pentru inima lui zdrobită. Şi-a recăpătat puterile, s-a întărit după oboseala temniţei. Obişnuinţa l-a învăţat să se izoleze în mijlocul scenelor revoltătoare care se petreceau sub ochii lui. Când l-am văzut pentru prima dată, începuse să se obişnuiască şi cu mânuirea vâslelor. Şeful galerei sale era văzut ca un om rău. Totuşi, în timp ce face să plouă loviturile peste ceilalţi închişi, nu loveşte niciodată pe hughenoţi, căci, zice el, dacă ei trebuie să meargă în iad, este drept să le îndulcească suferinţele pe pământ".

— Dumnezeu să fie lăudat! a strigat Isabeau. Uşurarea pe care o încerca ea acum era cu atât mai mare cu cât cunoştea durerile îngrozitoare suferite adesea de protestanţii închişi.

René a reluat cu voioşie:

— Domnul Meniet a fost făcut de curând „vogueur".

— Ce este asta? a întrebat Claude, care îl ascultase cu atenţie încordată.

— Şef de vâslasi. El se aşază în vârful bancului şi are, prin urmare, cel mai mare efort de făcut; însă i se acordă ceva mai multe înlesniri şi în special permisia de a se duce pe uscat şi de a-şi cumpăra proviziile lui şi pe cele ale tovarăşilor lui… Poţi fi sigură că puterile i-au revenit complet, fără de care n-ar fi rezistat în acest post.

— Dumnezeu să fie binecuvântat pentru mila Lui faţă de nefericiţii Lui slujitori! a zis Isabeau. Însă.

— *Acest fapt este povestit de şeful unei galere, Palerme, în Autobiografia unui protestant francez, condamnat la galere pentru religia sa*".

René, ne-ai anunţat veşti rele. De unde vin?

— Din pădurea Gabre, de unde ne-au venit atât de des în ultimul timp.

Isabeau a devenit palidă.

— Păstorul? a zis ea abia respirând. Tânărul şi bravul Grenier de Barmont?

— El este sănătos şi teafăr, mulţumesc lui Dumnezeu, şi-şi exercită slujba cu un zel neobosit în bisericile ţării din Faix. Fără îndoială, rugăciunile tatălui său, nobilul mărturisitor al lui Dumnezeu la galere, sunt împlinite în favoarea lui. Însă un tânăr care-i slujea de mesager a fost arestat şi este unul din prietenii noştri: Jean Desjours.

Toată lumea a tresărit.

— Şi cine l-a dus acolo? a întrebat Rochette.

— Speranţa de a găsi un adăpost şi de lucru în atelierele fraţilor noştri, sticlarii din Faix. A fost arestat sub un nume de împrumut, însă, din nefericire, a crezut că trebuie să mărturisească tot când a fost întrebat de guvernatorul de Auch, care l-a transferat la Montpellier,

sub jurisdicţia domnului Lenain. Acesta este absent pentru moment şi va fi ceva răgaz.

— Şi ce crezi că se va întâmpla? a întrebat Isabeau cu neliniște.

— Nu pot să spun, mamă. Mă tem de toate, a spus cu tristeţe René.

Isabeau era foarte emoţionată.

— Oh, René, nu se poate face nimic pentru el?

Nimic? a murmurat ea.

— Scumpă mamă, am intenţia să încerc; pentru aceasta sunt aşa de grăbit astăzi. Trebuie să mă duc la Genolhac să văd pe domnul Roux. Când voi obţine permisia lui, voi călători zi şi noapte spre Montpelli-er. Voi caută pe domnul Chantal şi-l voi ruga să folosească influenţa lui pe lângă guvernator ca să împiedice pe un om curajos să sufere pentru un fapt pe care el, cel puţin, l-ar considera ca lăudabil şi generos.

— Cum îţi vei face rost de un cal? a întrebat Claude, viu interesat.

— Domnul Brissac îmi va împrumuta bucuros unul pentru un asemenea motiv.

— Atunci, a zis Isabeau ridicându-se, trebuie să iei repede ceva mâncare. Trebuia să mă gândesc mai din timp.

— V-am întrerupt lectura, a zis René.

— Mila înaintea jertfei, fiul meu.

În timp ce ea punea pe masă pâine, carne şi vin, Madeleine a spus ceva în şoaptă fratelui său.

— René, a zis Claude, aş putea să alerg în sat şi să cer pentru tine un cal domnului Brissac. Îl va trimite în colţul câmpului de secară unde trece drumul spre Genolhac şi aceasta te va scuti să faci mai bine de două leghe.

— Perfect! a strigat René, satisfăcut de acest plan. Tu eşti un băiat curajos, Claude. Aleargă cât vei putea de repede!

Madeleine s-a dus să-i caute bereta şi mama sa i-a recomandat să nu spună absolut la nimeni scopul vizitei lui, decât lui Brissac. Un minut după aceea el era plecat şi datorită acestui aranjament, René a putut să ia în liniște hrana de care avea o aşa de mare nevoie. Isabeau

ar fi dorit ca el să se odihnească măcar o oră, dar el nici n-a vrut să audă de aşa ceva. A mâncat şi a băut cu pofta pe care o dă tinereţea şi sănătatea, apoi s-a unit cu prietenii săi într-o rugăciune scurtă, şi-a luat rămas bun de la ei şi a pornit la drum.

„De n-aş sosi prea târziu", gândea el, galopând de-a lungul câmpurilor de secară, la umbra castanilor.

Capitolul XVIII

Nu martir

Jean Desjours stă singur într-o celulă din fortăreaţa de la Montpellier. Doi ani de întâmplări şi de pericole au trecut peste capul lui de când l-am văzut pentru ultima oară. Părul său brun umbrea o figură slăbită de suferinţă, însă înfrumuseţată de cugetare. Corpul viguros arăta încă putere şi energie, însă părea că îşi pierduse ceva din vioiciune. Altă dată n-ar fi putut să stea chiar aşa nemişcat şi fără să-şi ridice ochii. În sfârşit, a ridicat capul şi şi-a fixat privirile pe peretele gol al închisorii.

— Mâine, murmură el, da, mâine!... devreme, înainte ca soarele să mai asfinţească încă odată! Trist, ciudat şi totuşi...

Întrerupându-se deodată şi, ca supus unui nou impuls, şi-a îndreptat atenţia spre hârtia, cerneala şi peniţele care au fost îngăduite să i se aducă la cererea lui stăruitoare.

Cu vechea sa violenţă a cufundat peniţa în cerneală şi a început să scrie repede; însă a găsit sarcina aceasta mai grea decât s-a aşteptat. Chiar partea mecanică era pentru el o muncă neobişnuită. În plus, la această oră de supremă emoţie, nici gândurile, nici cuvintele nu voiau să asculte de el. După câteva eforturi zadarnice, a aruncat peniţa cu un gest de nerăbdare şi, acoperindu-şi iar faţa cu mâinile, a izbucnit în hohote puternice.

Îndată, auzind cheia învârtindu-se în broască, s-a silit să-şi reia sângele rece şi să facă nevăzute urmele slăbiciunii sale. „Dacă este preotul său iezuitul, mă va găsi gata să-l primesc", gândea Jean Desjours şi cu o voce veselă, aşa cum putea s-o aibă în acel moment, a intonat un psalm.

Nu era niciun preot, niciun iezuit care venea să-l viziteze la

ultima sa oră, era un prieten credincios. O clipă după aceea, René Plâns şi Jean Desjours erau unul în braţele altuia. Paznicul, milos, i-a lăsat singuri. Precauţii minuţioase nu erau necesare aici. Nu era vorba de un păstor mult iubit, pentru care mii de inimi ardeau să-l elibereze. A trebuit un moment ca unul dintre cei doi prieteni să-şi regăsească vocea, însă, în fine, René a rupt tăcerea.

— „Nimeni nu are o mai mare dragoste decât acela care îşi dă viaţa pentru prietenii săi", cum faci tu acum, Desjours.

— Eu! Şi ce valoare are viaţa mea?... Totuşi, îţi mărturisesc, René, slăbiciunea mea. Când ai intrat, aveam un regret sfâşietor. Sunt încă tânăr, viaţa îşi are farmecul ei. Un om speră totdeauna că viitorul îi va aduce zile mai bune, va uni prietenii vechi... poate va realiza visuri vechi.

— Scump prieten, am încercat să te salvăm; însă nu este voia lui Dumnezeu.

— Ah! aţi încercat? a zis Desjours, cu o privire în care strălucea recunoştinţa. Nu m-aţi uitat?

— Te-ai fi putut gândi la aceasta? Am venit aici cu acest scop şi conform dorinţei bătrânilor. Speram mult în intervenţia domnului de Chantal. Ţi-l aminteşti, Desjours? Din nefericire a fost trimis la Toulon cu regimentul lui. Atunci am căutat pe domnul Amiel, un nicodimist, însă un om foarte influent şi foarte folositor bisericii.

— Da, îl cunosc. Mi-a procurat un avocat şi mi-a arătat multă bunătate; însă din prima zi soarta mea a fost hotărâtă. Guvernatorul era hotărât să mă condamne.

— Şi totuşi el a plâns soarta omului pentru care tu mori. Amintindu-mi acele lacrimi, n-am vrut să-mi părăsesc orice speranţă, nici să mă las învins de toate argumentele domnului Amiel de a mă arunca la picioarele lui şi de a pleda pentru tine. N-a fost nici dur, nici crud, a părut chiar coniţă trimitor, însă a rămas neclintit.

— Şi pericolul căruia tu te expui, René! F.şti un prieten curajos; Dumnezeu să te binecuvânteze! a zis Desjours, strângând mâna lui René. Însă cred, într-adevăr, că guvernatorul are dreptate, a adăugat după o lungă pauză şi cu un ton şi gesturi care traduceau oarecare

exaltare. Ce putea să facă din mine? Să mă trimită la galere? Nu; în câteva zile, în ciuda rugăciunilor şi luptelor, vechiul Adam şi-ar fi căutat drepturile; aţi fi auzit că l-am lovit pe paznic la cap sau că l-am aruncat în mare şi aceasta ar fi atras desconsiderație asupra numelui pe care-l port. În timp ce acum – vocea sa s-a îndulcit – acum nu mai am decât câteva ore de aşteptat aici, apoi un moment de agonie şi atunci… voi intra în locuinţa Tatălui… voi vedea…

S-a oprit şi René a ascultat cu nelinişte sfârşitul frazei. Desjours a terminat-o: – Voi vedea pe Hristos, Mântuitorul meu, a /is el.

— Prin al cărui singur merit vei intra în cer.

— La ce Imn să adaugi? a zis Desjours cu vechea sa mişcare a capului I undea sfântul martir care a intrat triumfător n avea alt drept, ce altceva ar putea invoca un sărman! nat neştiutor şi păcătos ca mine, care, privind în urmă, poate abia să găsească în tut cursul vieţii sale un singur act de care să nu-i fie ruşine itată Je faptul că a cunoscut un erou şi 1 a iubit din toată inima sa?

— Aceasta ai făcut-o, cu siguranţă

— Aici, în faţa morţii, devin calm şi puternic, gândind la el. Retrăiesc zilele fericite de altă dată, când îl conduceam prin munţi. Cum călcam zăpada, cu pidearele noastre! Cum admiram piscurile înalte care se descopereau departe, pe albastrul cerului! Cum vorbeam împreună! Ah, ce conversaţii!… însă pentru ce să amintesc toate acestea? îl voi revedea mâine seară. Nu, René, n-am niciun regret acum. Avocatul pe care domnul Amiel mi l-a procurat zice că este nedrept să mori pentru o greşeală făptuită cu doi ani în urmă… Şi în ceea ce priveşte aceşti ultimi doi ani, dacă există ani în cer, îmi vor trebui o sută pentru a mulţumi lui Dumnezeu că mi i-a dat. Să presupun că nu m-ar fi oprit în făptuirea voinţei mele şi m-aş fi lăsat prins la porţile din Vernoux; aceasta n-ar fi servit decât să amărească inima martirului nostru cu o întristare mai mult. Însă acolo unde este acum, nu este întristare; nu mai poate să plângă pentru soarta altora, oricât de straniu ar putea să fie aceasta din partea lui. În aceşti doi ani am avut tocmai timpul de a învăţa un verset mai mult, versetul care urmează aceluia pe care l-ai citat adineauri.

— „Voi sunteţi prietenii Mei”, a zis René.

— Da. Am învăţat că Cel care a murit este viu; că El nu este numai Mântuitorul, ci El este Prietenul; că putem merge la El în necaz, în spaimă, când eşti fără călăuză şi fără prieteni pe pământ; că ne arată drumul şi ne conduce paşii; însă nu învăţăm acestea decât când călăuza sau prietenul ales înaintea Lui nu mai merge lângă noi. Înţelegi tu aceasta, René?

René înţelegea; venise ca să mângâie, însă el fusese mângâiat şi a mărturisit acest lucru.

— Ai avut de suferit multe asalturi împotriva credinţei tale? a întrebat puţin mai târziu pe prizonier.

— Câteva, cu toate că mă îndoiesc că puţina mea importanţă mi-ar fi îndepărtat necazurile. Îndată ce am sosit aici, un iezuit a fost aşa de „bun” să mă viziteze. După o scurtă discuţie, el a început să-mi promită o iertare deplină în schimbul lepădării mele. I-am spus că poate să mă spânzure dacă aceasta îi face plăcere, însă că n-avea dreptul să mă trateze ca pe un mizerabil fără onoare şi fără conştiinţă. Astăzi, când sentinţa a fost pronunţată, a venit un al doilea, cu propuneri asemănătoare.

— Şi ce-ai răspuns?

— Că nu meritasem harul Dumnezeului meu, dar cunoaştem prea mult dragostea şi credincioşia Sa, pentru a crede că mă va părăsi în ceasul morţii.

— A fost un răspuns nobil, prietene.

— Ah, René, cum fuge timpul! Vor veni să te caute înainte de a-ţi spune pe jumătate din ceea ce am să-ţi spun. Şi eu atât de des am risipit orele şi zilele, fără să mă gândesc la preţul lor! René, vreau să-mi fac testamentul, însă nu sunt atât de priceput să-l scriu. Vrei să-l faci tu pentru mine? Iată peniţa şi hârtia.

A

— Însă, prietenul meu…

— Da, ştiu, nu las nimic. Şi dacă aş avea ceva, toate testamentele pe care le-aş scrie n-ar fi decât hârtie de aruncat. Însă mă gândesc la vărul meu

Filip. Nicio îndoială că sărmanul băiat va avea remuşcări, gândind că ceea ce are trebuia să fie al meu şi că dacă ar avea… însă, ia, să lăsăm aceasta. Totul este bine pentru mine şi el trebuie să-şi poarte sarcina sa. Dumnezeu îl iubeşte prea mult pentru a-l feri de încercări, însă aş vrea să-i uşurez această greutate cât timp mai pot. Astfel, te rog, scrie aceasta: că eu, Jean Desjours, dau şi las prin testament toate drepturile mele scumpului meu văr Filip Desjours. Aceasta nu va avea nicio valoare în faţa legii, însă va avea în faţa conştiinţei lui. În plus, aceasta poate să-i ajute lui Filip să se justifice în faţa domnilor păstori.

René şi-a zis că Filip va găsi poate o pedeapsă mai severă în mărinimia vărului său; însă el a scris simplu şi fără comentarii ceea ce îi dicta Jean Desjours.

— Este ceva de adăugat? a întrebat când a sfârşit.

— Numai aceasta: că mor în pace cu toţi oamenii şi cu siguranţa vieţii veşnice, prin mila lui Dumnezeu, în Hristos. Adu-le aminte de mine doamnei Meniet, copiilor săi şi Lorin-ilor. Spune-le că m-am gândit la ei până la sfârşit.

El s-a oprit, emoţionat de toate amintirile care se îngrămădeau în memoria lui, apoi a reluat cu mai mult calm:

— René, această carte mică, Noul Testament al mamei, este singurul bun care îmi rămâne; ia-l din mâinile unui muribund.

— Mulţumesc, prietenul meu. Dacă Dumnezeu îngăduie să-mi împlinească dorinţa şi să devin un slujitor credincios al Cuvântului, vocea ta va vorbi prin această carte ascultătorilor mei şi mie.

— Este o pagină, a zis Desjours, la care se deschide de la sine.

— Şi este un verset marcat cu sânge. Dacă vrea Dumnezeu, acesta va fi textul primei mele predici.

— Încă un lucru, René; mulţumesc lui Dumnezeu, nu mă tem de ziua de mâine. Totuşi, nu sunt aşa de tare încât să n-am nevoie de faţa unui prieten până la sfârşit. Tu ştii că eu nu sunt un martir, ci doar un sărman om care moare pentru greşeala lui. Astfel, te rog, stai aproape de mine până în ultimul moment şi în aşa fel ca să-ţi pot vedea faţa.

— Contează pe mine, prieten scump, însă un Altul va sta şi mai aproape de tine la acea oră şi vei putea să-L contempli cu bucurie.

— Bucuria, nu o cer. O încredere şi o speranţă umilă sunt destul pentru mine. René, tu eşti mai învăţat ca mine; îngenunche şi roagă-te pentru mine ca harul Său să-mi fie dat.

Aceasta a fost prima rugăciune pe care a făcut-o René lângă un muribund. Cuvintele îi erau emoţionate şi întretăiate; însă se afla în vocea lui ceva ce permitea să se deosebească acele cuvinte ieşite din adâncul inimii, de cuvintele banale.

A doua zi René şi-a ţinut promisiunea făcută lui Desjours. El a văzut un om curajos mergând în faţa morţii cu calm, fără triumf, însă fără temere; „nu un martir", cum spusese el însuşi, ci un simplu ţăran din Vivarais care murea cu bucurie pentru păstorul pe care-l iubise.

Acest eveniment nu trezea un mare interes în epoca în care se producea. Nicio celebritate nu înconjoară astăzi numele lui Jean Desjours. Mulţi martiri mai eroici au atras simpatia bisericii; multe nume mai celebre au fost scrise în paginile istoriei ei.*

Capitolul XIX

Un vis şi un cântec

— *Episodul relativ la chinul lui Desjours este istoric*; *el a fost executat la Montpellier la 10 iunie 1748*.

Ţăranii din Ceveni duceau o viaţă simplă, curată şi rodnică în acel timp. Nu cunoşteau luxul şi belşugul; însă foamea le era la fel de străină. Nu aveau alte distracţii decât adunarea şi cântecul psalmilor – distracţie periculoasă, este adevărat – însă ei aveau totdeauna destul şi chiar în plus, pâine de secară, castane şi lapte, în timp ce foametea bântuia restul Franţei.

Zumzetul plăcut al albinelor se făcea auzit prin uşa casei lui Paul Plâns, ca altă dată la Mazet, căci Isabeau adusese din vechea ei locuinţă o colonie de aceste mici lucrătoare şi reuşise să le aclimatizeze. În interior, Rochette era ocupată cu dărăcitul lânii, Isabeau era la vârtelnita ei şi Madeleine se ducea şi venea, pregătind masa de seară. Părul castaniu deschis al tinerei fete părea aurit la razele soarelui care asfinţea, însă ea avea obrajii palizi şi aerul preocupat. Mergea cu un pas uşor, căci zgomotul vârtelniţei încetase şi Isabeau, învinsă de oboseală, aţipise pentru un moment. În timp ce ea dormita, figura ei

schimbată avea o expresie de liniște pe care Madeleine îi plăcea s-o vadă. Deodată o voce clară, dulce, copilărească, a răsunat afară și a făcut să vibreze aerul de seară de cântecul acestor cuvinte:

„În slava veșnică Veșmânt vei purta Din culori nemuritoare, După aceste lupte".

Aceste cuvinte atinseră urechile Madeleinei, înainte ca ea să aibă timp să alerge în prag și să impună cu gestul liniște lui Claude.

Astfel Isabeau s-a trezit dintr-un vis frumos în care crezuse că vede o mare de cristal luminată de focul soarelui ce asfințește și pe această mare o măreață corabie cu pânze albe, surprinsă fără vânt și odihnindu-se pe unde. Inconștientă, ea a murmurat cuvintele care îi inspiraseră visul și imaginația sa aținită le dezbrăcaseră de sensul lor literal: „Domnul este minunat pentru noi: El ne ține loc de râuri, de pâraie largi, unde totuși nu pătrund corăbii cu lopeți" (Isaia 33.21). Era una din imaginile care desfătau inima lui Isabeau, când se gândea la Țara Făgăduită, că acolo nu mai erau deloc „corăbii cu lopeți". Însă, în curând, revenită la sentimentele care o preocupau, ea a întrebat:

— Este Claude? Sunt fericită că s-a întors așa devreme.

Claude a năvălit cu bucurie în cameră, a sărutat pe mama lui și i-a pus în mână un mic sac, conținând câteva monede. Pentru prima dată îl însărcinase să meargă singur în satul vecin pentru a vinde puțină lână și era mândru de misiunea lui și de succesul lucrării sale. Isabeau a lăudat sârguința lui și l-a întrebat dacă este obosit.

— Oh, nu, mamă! Am petrecut o zi frumoasă. Toată lumea a fost foarte bună cu mine și am învățat un cântec nou. Este așa de frumos! Lăsați-mă să vi-l cânt.

— Putem să așteptăm până vei cina. Madeleine, cartofii sunt gata?

— Da, mamă, sunt gata.

Ea a pus pe masă bucatele simple, însă hrănitoare, care trebuiau să se servească. În acea seară Claude a făcut mai multă cinste mesei decât toți ceilalți membri ai familiei. I-a fost totuși greu să păstreze tăcere în ceea ce privește cântecul, până după cină. Văzând nerăbdarea lui, Isabeau însăși a reluat acest subiect.

— Cum ai găsit astăzi timp să înveţi un cântec? a întrebat ea.

— Am aşteptat mult timp ca domnul Mericourt să se întoarcă şi să-mi plătească lâna. Fiicele lui mi-au dat să mănânc, apoi au început să lucreze, cântând. Când am înţeles ce cântau, le-am rugat să mă înveţe – nu tot, pentru că era prea lung, ci doar sfârşitul. Mamă, mamă mare, ascultaţi balada lui Jubas. Ascultătorii au tresărit.

— Sst! a făcut Isabeau, şi figura sa, pălind şi roşindu-se pe rând, trăda o emoţie adâncă, pe care copilul n-o putea înţelege. Ea l-a atras spre ea şi şi-a trecut braţul în jurul mijlocului său:

— Claude, a murmurat ea, cine este acela pe care-l numeşti Jubas?

— Mamă, îl ştiu; m-a ţinut în braţele sale.

— Nu cânta, repetă cuvintele rar şi cu respect, ca şi cuvintele sfinte.

Copilul a ascultat şi, abia înţelegând durerea şi triumful pe care îl respirau, el recita strofele compuse cu această ocazie.

Trăsăturile inteligente ale lui Claude radiau de entuziasm, căci ceea ce mintea unui copil poate abia să înţeleagă, se face uneori simţit până în adâncul inimii lui. Rochette şi Madeleine plângeau. Figura lui Isabeau era acoperită de roşeaţă şi avea chiar o expresie ca în ziua vizitei lui Chantal.

Nicio schimbare a trăsăturilor ei nu scăpa ochiului atent al Madeleinei.

— Scumpă mamă, a zis ea, ai fost obosită toată ziua şi ştii că ne-am sculat de dimineaţă. Nu putem să citim şi să mergem să ne odihnim?

— Da, fiica mea, adu Biblia şi vom citi împreună aceste cuvinte ale psalmistului: „Pe cine am în ceruri? Şi pe pământ nu-mi găsesc plăcerea decât în Tine. Carnea şi inima mea pot să mi se prăpădească, fiindcă Dumnezeu va fi pururea stânca inimii mele şi partea mea de moştenire” (Psalmul 25.26).

În timp ce Madeleine asculta această lectură, o temere puternică îi strângea inima. Erau în aceste cuvinte unele lucruri care se potriveau mult mai bine aceluia care le pronunţă pe pământ, decât aceluia care

înţelege acum în cer toată semnificaţia lor.

În acest moment se găsea uitat în buzunarul micei bluze a lui Claude, un tonic mai eficace pentru a reconforta inima soţiei şi mamei, pe care nu i l-ar fi putut prescrie cel mai celebru dintre medicii din Montpellier.

Capitolul XX

Un pachet de scrisori

Micul pat de paie al lui Claude era aşezat în bucătărie, camera principală a casei. Mama lui a rămas ca de obicei lângă el pentru a se ruga şi a recita versetul lui de seară, în timp ce în camera de alături, Madeleine ajuta pe bunica ei să se pregătească pentru odihnă. După terminarea rugăciunii, Claude şi-a descheiat centura bluzei şi în timp ce voia s-o îndepărteze, a simţit în buzunar ceva greu.

— O, mamă! a strigat el, iată o scrisoare pe care domnul Mericourt mi-a dat-o pentru dumneata; el a spus că i s-a trimis de la Saint-Agreve. Am uitat-o complet; îmi pare foarte rău.

Isabeau l-a certat cu blândeţe:

— Ce copil eşti! Scrisoarea ar fi putut să fie o treabă de viaţă şi de moarte, a zis ea, luând din mâinile lui Claude un mic pachet legat cu grijă şi acoperit cu multe sigilii de ceară. Ea a privit adresa şi a cunoscut imediat scrisul, însă fără altă plăcere decât aceea pe care primirea unei scrisori obişnuite poate s-o facă într-o viaţă aşa de liniştită şi de retrasă. Dintre toate scrierile pe care le cunoştea, cea care îi era cea mai indiferentă era a domnului Cabanais, avocat demn din Saint-Agreve, care, înaintea plecării din Mazet, îi prezentase ca o datorie de a pretinde, în interesul copiilor săi, a treia parte din proprietatea soţului său, pe care legea o acorda soţiei în unele confiscări pentru cauze religioase. Isabeau avea motive serioase pentru a se abţine de a face o cerere asemănătoare. Ea se considera a fi tratată cu o relativă indulgenţă. Dacă edictul ar fi fost executat la literă, s-ar fi văzut închisă pentru toată viaţa în turnul Constance sau într-o mănăstire şi nefericiţii ei copii ar fi fost trimişi în şcoli catolice. De asemenea, ea se temea că orice zgomot stârrdt în jurul persoanei ei ar fi putut trezi atenţia autorităţilor şi i-ar fi obligat să-şi deschidă ochii,

pe care de bunăvoie îi ţinuseră închişi.

Ea a rupt numeroasele sigilii, neaşteptându-se să găsească înăuntru decât un lung şi inutil raţionament al domnului Cabanais. Însă ea a văzut îndată că pachetul conţinea multe alte scrisori, trimise fără îndoială la avocat, prin a cărui mijlocire puteau să ajungă cel mai sigur la destinaţie. Una din ele, în special, i-a atras atenţia. Era scrisă pe o hârtie foarte fină, legată cu mătase şi pecetea părea să fie a unui om distins. Adresa celei de a doua era scrierea bine cunoscută a lui René Plâns. Ea a deschis-o în primul rând şi a citit cele ce urmează:

„*Scumpă mamă, speram să vin să vă văd în această toamnă şi poate să petrec cu voi o parte din iarnă, însă Dumnezeu a decis altfel. Patronii noştri au hotărât să mă trimită imediat în străinătate, pentru cea mai bună execuţie a planurilor lor şi au procurat cu amabilitate tot ce mi-era necesar pentru această călătorie. Fiţi bună şi comunicaţi aceste veşti surorii mele şi cumnatului meu.*

Sărmanul nostru prieten, a cărui soartă vă inspira atâta milă, s-a dus unde dorea şi se află acum lângă Cel pe care dorea cel mai mult să-L vadă. Sfârşitul său a fost nobil şi creştinesc şi am face mai bine să-i dăm cinste decât să-l plângem.

Domnul de Chantal este acum la Toulon; veţi fi fericită să aflaţi acest lucru pentru mai multe motive.

Îmbrăţişaţi pe Claude pentru mine, sărutaţi mâna doamnei Rochette şi Madeleinei şi amintiţi de mine tuturor prietenilor. Rămân, scumpă doamnă, al dvs. fiu şi supus slujitor.

R. Plâns".

Scrisă la Alais, la hanul „Sceptrul şi Coroana", la 12 august 1748.

Când Isabeau a sfârşit de citit această scrisoare clară, cu toate că forma era echivocă, Madeleine a intrat în cameră.

— René s-a dus la seminarul din Lausanne, i-a zis mama sa; domnii păstori i-au dat recomandările şi fondurile necesare pentru călătorie.

Ea înţelesese că acesta era adevăratul fond al *y* cuvintelor prudente care aveau ca scop, în cazul când cădeau în mâini duşmane, de a face să se presupună că stăpânii unei case de comerţ trimiteau pe

cel ce semna aceste rânduri în străinătate, ca om de afaceri.

Madeleine a rămas un moment tăcută şi gânditoare, ţinând încă lampa în mână. Apoi, punând-o pe masă, s-a apropiat de mama ei:

— Iată ce-şi dorea de mult timp, a zis ea. Trebuie să fie foarte fericit.

Însă Isabeau era ocupată să rupă un alt sigiliu, al unei scrisori tainice. Dintr-o învelitoare puţin diferită de acelea de care ne servim astăzi, ea scosese câteva foi de hârtie. Prima care i-a atras atenţia era scrisoarea unui bancher din Toulon, adresată domnului S., bancher din Saint-Agreve, rugându-l pe acesta din urmă să plătească celui care va prezenta acest bilet, o sumă considerabilă. Isabeau n-a rămas mult timp să se întrebe ce însemna aceasta, căci Madeleine luase de jos o bucată de hârtie care căzuse şi, cunoscând scrisul, scosese un strigăt de mirare. Scurtul, însă preţiosul bilet, a fost citit cu sete de mamă şi de cei doi copii. Jean Meniet scria de la ocnă:

„*Scumpa mea soţie*.

Îţi vor spune unii poate că sunt bolnav; *să nu-i crezi*. *Am fost bolnav şi aproape de moarte*; *dar Dumnezeu a avut milă de mine şi m-a întors de la porţile mormântului*. *Mă simt din zi în zi mai bine*. *Dacă aş putea să văd faţa ta*, *în 24 de ore aş fi la fel de puternic ca întotdeauna*. *Totuşi*, *pentru că Dumnezeu nu vrea*, *facă-se voia Sa în toate lucrurile*. *Vă las*, *pe tine şi pe copiii noştri*, *în mâinile Sale şi rămân al tău credincios*.

Jean Meniet”.

Scrisul tremurător şi neregulat, hârtia pătată nu mărturiseau decât prea clar slăbiciunea fizică a autorului scrisorii. Isabeau s-a simţit fără putere după acest şoc neaşteptat. N-a făcut nicio mişcare, n-a pronunţat niciun cuvânt, în timp ce Madeleine deschidea celelalte plicuri, în speranţa de a găsi mai multe informaţii. Ea n-a fost dezamăgită. O scrisoare plină de milă, purtând o cruce şi semnătura: „Catherine, soră de la Saint Vincent de Paul”, îi spune că închisul Meniet, întrebuinţat cu alţi condamnaţi la construcţia unui nou arsenal, a fost, din nefericire, victima unui accident serios. Prin stângăcia sau slăbiciunea unuia dintre tovarăşii săi cu care era pus în

lanţuri, o piatră grea pe care o ridicau împreună alunecase, căzuse peste el şi-l rănise grav. A fost îndată transportat la infirmerie pentru a primi îngrijirea unui chirurg. Febra pusese stăpânire pe el şi câtva timp se gândea că nu va mai rămâne în viaţă. În cele din urmă, o schimbare favorabilă se produsese în starea lui. Călugăriţa care dădea aceste amănunte, ca şi o soră a aceluiaşi ordin, îl îngrijise şi doamna Meniet putea fi sigură că nu i-a lipsit nimic. În delirul său vorbise adesea de ea, de copiii lui, Claude şi Madeleine şi de un frate mult iubit, al cărui nume nu l-a putut cunoaşte. Medicul l-a declarat acum în afară de pericol; însă era încă foarte slăbit.

Fără alt comentariu relativ la ceea ce citise Madeleine, după un lung şi dureros suspin, Isabeau a apucat cu o mână tremurătoare o scrisoare cu acelaşi scris ca şi adresa. Mama şi fiica au citit împreună cele ce urmează:

„Doamnă, am onoarea de a vă informa că am văzut pe domnul Meniet chiar acum şi că, după afirmaţia medicului, este acum în afară de pericol. Nu-i lipseşte nimic şi va primi toate îngrijirile necesare care să-i grăbească vindecarea. Excelenta soră de caritate, a cărei scrisoare v-o trimit, îşi uneşte mărturia cu a mea. Poate vă va face parte de dorinţa arzătoare şi frecvent exprimată a domnului Meniet de a vă vedea. Nu ştiu dacă veţi socoti că trebuie să răspundeţi la această dorinţă; însă aparţineţi unei familii ai cărei membri au curajul să împlinească fapte mari şi n-aş fi prea mirat să aflu că sunteţi la Toulon. Cum drumul trebuie să fie costisitor, vă rog să primiţi acest bilet adăugat aici şi dacă împrejurările pe care nu pot să le prevăd ar face această punere în aplicare imposibilă, vă rog să-l prezentaţi în numele meu micului meu prieten Claude. Semnat: „De Chantal”.

Ochii albaştri ai lui Isabeau au strălucit de o lumină neobişnuită şi obrajii ei s-au însufleţit, însă n-a zis nimic. S-a aplecat să adune scrisorile căzute la dreapta şi la stânga, le-a strâns în mâna ei şi s-a sculat. Madeleine a întrebat-o unde se duce.

— Să-i spun mamei, a răspuns ea, şi vocea ei liniştită nu traducea nimic din sentimentele năvalnice care-i frământau inima.

La uşa camerei s-a oprit şi i-a spus:

— Aşteaptă-mă aici, copila mea, şi roagă-te. Voi reveni; am multe să-ţi spun.

— Da, mamă, voi ruga pe Dumnezeu să te îndrumeze.

— El m-a şi îndrumat. Cere-l să mă facă să reuşesc.

Isabeau a ieşit. Claude era foarte agitat. El a pus surorii sale o mulţime de întrebări despre tatăl lor şi despre domnul de Chantal; în fine, Madeleine l-a convins să se culce şi s-a aşezat lângă el. Îndată somnul a venit să închidă ochii băieţelului, spre cea mai mare uşurare a surorii lui. După puţin timp, Isabeau a revenit. Ea a închis încetişor uşa în spatele ei şi, pentru a răspunde la privirea ei întrebătoare, Madeleine a zis:

— Claude doarme, mamă.

Pentru mai multă siguranţă, ea a apropiat lampa de chipul copilului care, cu părul său buclat, cu genele lungi care umbreau obrajii lui roşii, oferea cel mai încântător tablou.

— Ce gândeşti că trebuie să fac? a zis doamna Meniet, aşezându-se lângă fiica ei şi apăsând mâna ei pe a fetei.

— Să mergi la tatăl meu, a răspuns Madeleine fără ezitare.

— Mulţumesc lui Dumnezeu că te-a făcut să înţelegi la fel ca mine.

— Însă, mamă, călătoria, cu neplăcerile şi oboselile ei, te va omorî… eşti deja slabă!

— Nu mă va omorî, scump copil. Mă va vindeca, mai degrabă. Simt că chiar de-ar fi de zece ori mai greu, puterea de a-mi împlini dorinţa îmi va fi dată. Nu te teme pentru mine, Madeleine.

— Scumpă mamă, nu putem să mergem cu toţii acolo?

— Fiica mea, răspunde tu acestei întrebări. Zilele în care bunica ta ar fi putut călători au trecut şi Claude ar fi expus la mii de pericole în timpul drumului la Toulon – fără să vorbim de cele care ar putea să te ameninţe şi pe tine.

Însă ce pericol n-ar fi înfruntat cu curaj Madeleine pentru a vedea pe tatăl ei? Dacă dragostea n-ar fi biruit gelozia şi teama, ea ar fi fost geloasă pe mama ei.

— Mamă, mamă, a zis ea, nu m-aş teme de nimic, numai dacă aş

putea să văd pe tatăl meu!

— Copilul meu, n-aş putea să-l văd nici chiar eu, dacă nu te-aş lăsa aici. Sarcina ta este cea mai grea, Madeleine: tu trebuie să fii o fiică pentru bunica ta şi o mică mamă pentru Claude.

Madeleine ştia că niciuna, nici alta din aceste sarcini nu erau o slujbă uşoară.

— Cred că aş fi putut, a zis ea încet şi, ca şi cum ar fi cântărit responsabilitatea sa şi toate eforturile de care ar fi capabilă – aş fi putut, dacă René n-ar fi plecat. Ce păcat! Mama mare îl iubeşte şi Claude îl ascultă întotdeauna. Oh, dacă René era cu noi, totul mergea bine.

Isabeau, pentru motive pe care Madeleine nu şi le închipuia, era foarte fericită că René nu era cu ele. Ea îl iubea ca pe un fiu; însă, cu toate acestea, sau poate tocmai de aceea, ea privea cei trei ani pe care îi va petrece la Lausanne ca un timp providenţial între prezentul fericit şi viitorul periculos şi nesigur, între viaţa de adolescent şi aceea de om format.

Ochii blânzi şi copilăreşti ai Madeleinei n-au citit niciun gând pe chipul mamei.

— Trebuie să faci ce-ţi stă în putinţă pentru timpul de faţă, dragă Madeleine, a zis Isabeau. Mai târziu, ceva schimbări pot să fie folositoare, necesare chiar; atunci Dumnezeu ne va arăta drumul. Dacă n-ar fi fost vorba de bunica ta, cred că aş fi putut să vă găsesc o locuinţă la Toulon.

La Toulon! Ochii Madeleinei străluciră şi inima ei a tresăltat înăuntrul ei, auzind aceasta. Străzile strâmte ale oraşului posomorât şi trist păreau să fie o ţară a făgăduinţei pentru aceşti locuitori ai colinelor verzi, căci soţul, tatăl se găsea acolo. Isabeau vedea în acest proiect realizarea dorinţei sale celei mai scumpe. În ceea ce priveşte pe Madeleine, nu numai satisfacţia de a vedea pe tatăl ei i-a fost refuzată, însă ea se încărca şi cu o grea povară.

La cincisprezece ani Madeleine nu era un copil ca fetiţele care cresc astăzi în familiile noastre liniştite şi n-au altceva de făcut decât să se dea disciplinei lecţiilor şi plăcerilor copilăreşti. Ea ieşise din

copilărie în acea noapte de decembrie în care Majal îi zisese să mângâie pe mama sa. Pentru îndeplinirea acestei misiuni, cu dragostea dezinteresată, ea găsea acum forţa să zică, cu toate că inima ei se zdrobea: „Mamă, sunt fericită că mergi să vezi pe tatăl meu".

În preocuparea ei, Isabeau nu băgase în seamă un eveniment care se produsese, cu toate că se făcuse aluzie în scrisorile pe care le primise. Într-un sens, visul ei era realizat chiar pe pământ. De acum înainte niciun vas cu vâsle nu va mai despica apele albastre ale Mediteranei şi nu va mai purta în mări depărtate încărcătura sa de suferinţă şi de vicii. În anul 1748 galerele au fost suprimate în Franţa.

Capitolul XXI

Prima predică.

René a parcurs cu cinste cariera sa de student la seminarul din Lausanne, fondat în scopul special de a pregăti păstori bisericilor franceze din Deşert. Lecţiile venerabilului Antoine Court şi profesorii care au vrut să-l ajute în fapta lui de credinţă şi de dragoste s-au adăugat învăţăturii pe care o primise întâi de la tatăl lui şi apoi de la Isabeau Meniet. După un timp de trei ani, el a întreprins călătoria periculoasă care trebuia să-l aducă în ţara lui. Mintea lui era pregătită să ştie ceea ce îi era neapărat necesar pentru a explica Sfintele Scripturi şi zelul său arzător îl împingea să se devoteze trup şi suflet bisericii sub cruce.

A sosit sănătos şi teafăr şi a primit punerea mâinilor, care constituia consacrarea obişnuită, sub bolta cerească, într-o vale din Vivarais. Un tânăr frate al martirului Louis Roux a fost consacrat odată cu el. Păstorul care oficia, Pierre Peyrot, li s-a adresat cu o vorbire simplă, însă călduroasă. Îşi luase ca text aceste cuvinte potrivite împrejurărilor: „Vă trimit ca pe nişte oi în mijlocul lupilor". Predica lui poate să fie încă citită de cei ce doresc, însă astfel de amintiri ale trecutului sunt ca nişte flori uscate, al căror parfum a dispărut odată cu briza şi soarele îndepărtatelor veri care le-au văzut înflorite. Ne-ar trebui nu numai influenţa timpului şi locurilor – priveliştile stâncoase şi sălbatice, miile de ascultători atenţi – dar şi edictele lui Ludovic al XIV-lea şi Ludovic al XV-lea atârnate deasupra capetelor noastre,

pentru a înţelege emoţia care făcea să tresară aceste două inimi tinere când predicatorul şi-a terminat cuvântarea cu aceste cuvinte: „Nu este decât prea adevărat că vă trimit ca pe nişte oi în mijlocul lupilor… Ce spune aceasta? O simţiţi: un depozit sfânt vă este încredinţat; trebuie să-l păstraţi. O coroană vă este pusă pe cap; nu trebuie să acceptaţi să vă fie răpită”.

Dacă alte comentarii asupra cuvintelor din acest text ar fi necesare, le vom găsi în conversaţia tinerilor, în timp ce, cu Pierre Peyrot şi cei doi păstori care luaseră parte la ceremonie, tinerii consacraţi serveau o masă cumpătată la adăpostul stâncilor.

Persecuţia continua să bântuie chiar cu mai multă intensitate. Nu se auzea vorbind decât de amenzi, confiscări, închisori şi, ceea ce era mai grav ca toate, de despărţirea violentă a copiilor protestanţi de părinţii lor. În câteva părţi ale ţării fuseseră urmăriri din partea ostaşilor călări.

Peyrot şi colegul său, Michel Viale, se amarau de aceste scene groaznice şi păreau înclinaţi să se întrebe ca psalmistul: „A uitat Dumnezeu să aibă milă? Şi-a tras El, în mânia Lui, înapoi îndurarea?” (Psalmul 77.9). Însă celălalt păstor, străin de ţinut, vedea viitorul cu mai multă speranţă. Era un om cu înfăţişarea distinsă, avea o statură frumoasă, trăsături plăcute, părul castaniu pe care purta o bască brună, asortată la veşmintele sale. Cei care nu erau iniţiaţi îl numeau cavalerul Briga şi în gesturile şi în caracterul lui avea un elan, o demnitate nobilă şi o îndrăzneală care se potriveau numelui care-i plăcea să şi-l ia. Însă bisericile din Deşert îl cunoşteau ca Étienne Defere, neobositul păstor din Bearn, prietenul entuziasmat al lui Paul Rabout, „cărbunele de foc”, cum se numea el însuşi, nu fără dreptate, şi recunoscându-şi umil şi cu regret, lipsa totală de prudenţă şi discreţie.

— Scumpii mei prieteni, a zis el, este adevărat că fraţii noştri suferă, însă în ce timp n-a fost la fel? în loc de a ne plânge şi a ne văita, trebuie să mulţumim lui Dumnezeu pentru harul pe care ni-l dă din belşug. Închişii noştri îşi păstrează credinţa şi răbdarea şi condiţiile lor materiale s-au îmbunătăţit. Ştiţi cum îi făceau să sufere altă dată. Nu e nevoie să vă amintesc acele povestiri îngrozitoare care sunt încă

prezente în mintea noastră. Atunci, jacheta roşie care distingea pe hughenoti atrăgea asupra lor insulte şi torturi nemaiauzite. Acum, din contră, ea devine o protecţie. Închişii pentru credinţă sunt trataţi cu mai multă bunătate decât hoţii şi criminalii. În plus, suspendarea galerelor a fost pentru ei o graţie manifestă. Niciodată în viitor munca închişilor nu va fi aşa de crudă, nici închisorile aşa de groaznice ca acele inferne plutitoare".

— Aţi văzut în ultimul timp pe domnul Lafont, păstorul care vizitează pe închişii noştri? a întrebat Peyrot.

— Da, m-a rugat să nu mă duc la Toulon, riscurile întâmpinate erau mari, însă... El s-a oprit şi şi-a ridicat umerii cu o mişcare expresivă.

Un surâs înflorea pe buzele tovarăşilor săi.

— Lucrarea domnului Lafont devine din zi în zi mai interesantă, a reluat el. A găsit în timpul din urmă, pentru a-l ajuta în sarcina sa de a-şi mângâia turma întristată, un colaborator activ. Soţia unuia dintre fraţii noştri a obţinut permisia de a-şi vizita soţul în timpul unei boli grave a acestuia şi ea a ajuns să-şi pună în aplicare un plan care îi permite să comunice cu el şi prin el cu ceilalţi închişi. Ea locuieşte la unul din slujitorii închisorii – cel care este însărcinat să procure ocnaşilor hrana – şi se face aşa de folositoare femeilor din familie, încât o îngăduie sau o lasă să treacă nevăzută ca să facă servicii prizonierilor. Se spune mai mult, că are un puternic protector într-un ofiţer de rang mare, rudă cu guvernatorul. Este într-adevăr de un mare ajutor soţului ei şi copiii ei nu vor fi singurii care se vor ridica s-o cheme binecuvântată. Însă, pentru moment, numele ei şi bunele ei servicii trebuie să rămână necunoscute, nu numai de lume, dar chiar şi de creştini. Cea mai mică indiscreţie ar pune totul în primejdie.

— Nu vă întreb, domnule, numele femeii despre care aţi vorbit, a intervenit René. Spuneţi-mi numai dacă ea nu este ruda apropiată a unui martir glorios?

— Este, a spus sincer Defere; este sora lui şi este demnă de el.

— Încă un cuvânt, domnule: familia ei, copiii ei, sunt cu ea la Toulon?

— Bineînţeles că nu, aceasta nu s-ar fi putut face niciodată. Ei sunt în siguranţă la prietenii lor, în munţii Ce veni.

René i-a mulţumit şi voia să se îndepărteze, însă slujitorul din Bearn nu voia să-l lase pe tânăr să plece fără un sfat şi o binecuvântare. A luat o hârtie din desaga lui şi i-a arătat-o lui René.

— Ştii ce reprezintă aceasta, tânărul meu prieten? a întrebat el.

Era un desen, cu grijă executat, al unei embleme; pe ea era tipărită o luntre delicată, plutind pe o mare furtunoasă. Pânzele erau rupte, catargul rupt; mateloţii, îngenuncheaţi, îşi părăsiseră vâslele şi-şi împreunaseră mâinile rugătoare. Totul purta ca text această inscripţie: „Doamne, scapă-ne, că pierim!”

— Vezi aici, a zis Defere, fără a aştepta răspunsul lui René, armele şi insignele bisericii din Deşert, aşa cum sunt gravate pe pecetea pusă pe actele noastre.

René i-a redat hârtia cu un surâs.

— Mulţumesc lui Dumnezeu, a zis el, că-mi acordă astăzi cinstea să fiu înrolat printre aceşti mateloţi îngenuncheaţi.

— Ai dreptate, a zis Defere, strângând călduros mâna tânărului. Însă aminteşte-ţi, tânărul meu frate, că nici dumneata, nici eu, n-avem putere şi credincioşie, decât aceea pe care ne-o dă Dumnezeul şi Mântuitorul nostru, alipindu-ne de El.

Dacă René n-ar fi ascultat decât de îndemnul lui, şi-ar fi luat în acea zi bastonul în mână şi, trecând colinele şi văile, s-ar fi îndreptat spre Cros. Însă fusese consacrat păstor al bisericii din Deşert, aşa că a mers pe urmele Celui care nu căutase să-şi facă voia. Pentru acest motiv s-au scurs luni înainte de a fi liber să meargă să viziteze locul său de naştere.

Întâi a însoţit pe domnul Peyrot, în sfârşit a făcut singur un turneu misionar în Coim şi în regiunile sălbatice în care munţii Bouttieres îşi înalţă vârfurile lor vulcanice şi pline de neregularităţi. Călătorea totdeauna pe jos, adesea pe ploaie sau zăpadă, urmând cărările singuratice pe care curajoşii oameni de munte le arată şi acum ca fiind înfrumuseţate, în zilele persecuţiei, de picioarele celor care aduceau vestea bună. Câteodată René dormea în coliba unui

credincios, cel mai adesea însă într-o peşteră sau sub o stâncă, cu frunze uscate drept pat şi o piatră drept căpătâi. El se ferea – nu fără justificare – de riscul de a-şi expune prietenii la vreun pericol. În plus, el era tânăr şi viguros şi în acel moment al vieţii lui de păstor era mai degrabă pornit să caute situaţiile grele decât să le ocolească.

La această epocă persecuţia era atât de înverşunată încât era imposibil să se convoace o adunare publică. Timp de şase sau opt luni care au urmat consacrării sale, lucrul său consta să meargă dintr-o casă în alta şi să ţină, folosindu-se de multe precauţii, mici reuniuni particulare, îndemnuri şi rugăciuni. Însă când primăvara a apărut în valea roditoare din Egrieu, a fost în sfârşit rândul lui René să se adreseze unei mari adunări.

Scena era foarte solemnă, amintirile pe care le evoca erau foarte emoţionante, pentru a face loc preocupărilor lipsite de valoare care distrează atât de des gândurile celor care sunt chemaţi să-şi înalţe pentru prima oară glasul în prezenţa fraţilor lor.

René a citit din cartea pe care Jean Desjours i-o dăduse cu câteva ore înainte de a muri, cuvintele textului său: „Nimeni nu are o dragoste mai mare decât acela care îşi dă viaţa pentru prietenii săi". În tot timpul nopţii dinainte se rugase cu ardoare pentru a obţine acest har, ştiind că chipurile care se vor îngrămădi în jurul lui, ca răspuns al farmecului puternic al acestor cuvinte sfinte, să nu întunece în ochii lor singura figură pe care dorea s-o vadă el însuşi şi s-o arate altora. Dacă a vorbit în felul însufleţit al unui om cunoscut de toţi ascultătorii lui, pentru care unii dintre ei ar fi fost gata să suporte moartea cu curaj, însă care preferase să moară el însuşi pentru ei – a fost în scopul de a arăta dragostea Celui care şi-a dat viaţa nu pentru prietenii Săi, ci pentru duşmanii Săi, pentru ca ei să devină fraţii Săi, copii ai lui Dumnezeu şi moştenitori ai vieţii veşnice.

Toată lumea a fost mişcată de darul de vorbire al tânărului păstor, cu toate că el însuşi nu se preocupa de forma exterioară a discursului său. Un mare număr de ascultători plângeau şi un grup mai apropiat de predicator, deosebit de emoţionat, i-a atras atenţia. Acest grup era format din doi oameni înaintaţi în vârstă şi mai multe femei,

printre care o tânără fată, al cărui trup delicat, scuturat de plâns, trăda emoţia pe care căuta s-o ascundă. Când predica a fost terminată, unul din oameni s-a unit cu mulţimea care înconjura pe păstor şi a aşteptat să-i vină rândul să-i vorbească. Însă René, recunoscând pe Étienne Lorin, s-a apropiat de el, întinzându-i mâna. A aflat că soţia lui o ducea bine, că fiica sa Jacqueline a fost căsătorită la Vernoux, că Maria era tot cu părinţii ei şi că fratele lui, Pierre, venise la predică. Cu ajutorul lui Dumnezeu, credinciosia lor era mai fierbinte din ziua cea îngrozitoare şi Lorin i-a cerut lui René favoarea de a merge la el acasă.

René a ezitat, nu voia să-i compromită; însă Étienne a insistat şi tânărul a răspuns la invitaţia lui. Înainte de a se întâlni cu familia, l-a întrebat:

— Aţi primit scrisoarea mea de la Montpellier, în legătură cu scumpul nostru prieten Desjours?

— Da, domnule, Maria o păstrează; ea o va păstra totdeauna, cred. Sărman copil! ea vede în el un martir şi poate are dreptate.

Lorin a schimbat brusc subiectul, văzând că se apropie femeile care veneau să salute pe slujitor.

— Rachele, Maria, a zis el, inimile voastre să se bucure astăzi; domnul Plâns va cinsti locuinţa noastră cu prezenţa sa. Frate Pierre, vino cu noi, vom vorbi împreună despre zilele de altă dată.

— Atunci trebuie să vă adresaţi tânărului pentru care aţi avut atâta bunătate, cu numele pe care i-l dădeaţi altă dată, a zis René, strângând mâna femeilor şi a lui Pierre Lorin.

Astfel, el a petrecut încă o noapte în coliba lemnarului Étienne Lorin. Cele câteva ore de părtăşie intimă pe care prietenii le-au petrecut împreună, cu toate că puţin cam triste, au fost pline de încurajare.

Când au fost pe punctul de a se despărţi pentru a se duce la culcare, René a aflat de la Pierre Lorin veşti care i-au produs o amărăciune adâncă. Drumurile lui dese l-au împiedicat până atunci să afle despre arestarea celor doi păstori. François Benezet era un tânăr predicator, elevul şi prietenul lui Rabout şi Molines, considerat ca unul dintre cei mai buni predicatori ai Deşertului, supranumit Fechier, din

cauza unei asemănări, mai mult sau mai puţin reală, cu celebrul orator şi prelat cu acest nume.

— Aveţi ceva de adăugat? a zis René după o tăcere dureroasă. Fără îndoială, şi unul şi altul au întâlnit pe fraţii lor, care sunt acum în cer.

— Domnul Benezet s-a dus la odihna lui, a murit cu curaj… însă Molines… oh, domnule, aceste lucruri sunt mai rele decât moartea.

— Ce, vreţi să spuneţi că s-a lepădat de Domnul? El?! Nu pot să cred, a strigat René, tremurând şi cu o expresie de groază.

— Nu e decât foarte adevărat, domnule. Spânzurătoarea este o realitate groaznică. Când Molines a avut-o sub ochi, curajul i-a slăbit.

René şi-a acoperit faţa şi a scos un geamăt. Ruşinea şi durerea i-au zdruncinat fiecare nerv. Era căderea steagului. I se părea că vede gloriosul drapel târât în noroi şi în sânge.

Étienne Lorin a rupt tăcerea:

— El îl încuraja pe tovarăşul lui, şi după aceea a căzut el însuşi. Sărmanul domn Benezet! paharul său a fost amar. N-avea decât 26 de ani şi a lăsat o soţie tânără şi un mic orfan pentru a plânge după el.

— Dumnezeu să aibă milă de văduvă, a zis soţia lui Lorin. Martirajul ei este mai crud. Însă, prietenul nostru, scumpul nostru René – pentru că vrea să-l numim astfel – pare mort de oboseală şi nu e de mirare. Roagă-l să citească şi să mergem să ne odihnim.

Dar René n-a putut să doarmă mult timp. El a părăsit patul moale pe care i l-au pregătit şi s-a aşezat lângă un cămin, unde el şi Desjours vorbiseră împreună despre eroismul lui Majal. S-a dat în acea noapte o luptă grea în sufletul tânărului. El vedea o altă parte a martirajului, o umbră a gloriei. Totul era bine pentru Majal, totul era bine de asemenea pentru Benezet; însă era la fel şi pentru văduva lui? Această figură tânără, palidă obseda pe René şi-i alunga somnul de pe gene. Nu o văzuse niciodată şi totuşi se prezenta în mintea lui sub trăsături bine cunoscute. Ai cui erau aceşti ochi albaştri, această frunte curată şi păstrând un farmec copilăresc, însă dotată de asemenea cu o graţie deosebită: cea a soţiei? El se găsi deodată la Mazet; ţinea încă o mânuţă într-a sa şi auzi vocea sa dulce murmurând: „Trebuie să

mângâi pe mama mea!" Apoi scena s-a schimbat şi a revăzut casa unde se născuse; se găsea sub castanii bătrâni, mergea pe cărările din sat şi urca vârfurile înalte; însă totdeauna această umbră era lângă el, nu a încetat un minut să-i simtă prezenţa. Era puţin obişnuit să-şi analizeze gândurile şi sentimentele, însă durerea trezeşte multe secrete. Lacrimile copleşitoare pe care le-a vărsat în noaptea aceea au fost produse mai puţin de apostazia lui Molines, decât de gândul groazei pe care putea s-o facă posibilă o asemenea josnicie; mai puţin din mila pentru soţia lui Benezet, decât de perspectiva încercărilor care puteau s-o aştepte pe aceea căreia dragostea lui nu-i oferea altceva decât soarta unei văduve.

Dragostea şi încrederea au luptat înăuntrul lui. Când o voce îi striga: „Scuteşte pe cea pe care o iubeşti de oboseală, pericole, suferinţă; ea să fie la adăpost de toate aceste rele!" o altă voce răspundea de asemenea: „Ea are curaj şi are dreptul, înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, de a-şi alege singură soarta". Inima de obicei hotărâtă a lui René oscila între aceste două sentimente, ca fierul între doi magneţi.

Pentru a şti dacă dragostea Madeleinei pentru el era capabilă s-o facă să treacă plină de curaj peste pericolele la care ar fi expus-o unirea ei cu un păstor, n-ar fi trebuit decât s-o pună imediat să se pronunţe. Însă era oprit de considerente care interesau onoarea lui. De fapt era orfană şi fără protecţie, iar acoperişul care o adăpostea, pâinea care o hrănea erau în realitate ale lui. Căsuţa după care de trei ani suspina zi şi noapte, devenea deodată un obstacol pentru realizarea dorinţelor lui. Acum îi era chiar greu să se întoarcă acolo.

Obişnuit să-şi găsească în rugăciune refugiul şi mângâierea, le-a căutat şi n-a fost zadarnic.

Rugăciunea a liniştit furtuna interioară care-l zbuciumase şi, în sfârşit, înainte de-a se arăta zorile, forţele lui fizice au cerut odihna pe care-o dă somnul, căci oboselile din ajun fuseseră foarte mari. Când s-a deşteptat, soarele era la orizont şi toată lumea în picioare.

Primul lucru care i-a izbit privirile a fost o scrisoare a domnului Peyrot, adusă printr-un om venit în mare secret. Întrucât călătoria lui

misionară era terminată, se gândea că provincia lui natală, Cevenii de Sus, avea nevoie mai urgentă de serviciile lui. Îl ruga deci de a se duce acolo şi a se pune la dispoziţia vechiului lui prieten, domnul Roux.

René a scos un suspin lung. „Astfel, după toate, acestea trebuiau să mai vină", şi-a zis el. „Cros este în drumul meu, nu pot să-l evit pentru mai multe motive. Dumnezeu să mă călăuzească! Nu ştiu ce să fac..."

Îşi suporta amărăciunea cu demnitate sufletească. Din ochiul său strălucitor, din înfăţişarea lui radioasă, din pasul său sprinten, Lorinii crezuseră că a primit veşti bune şi au început să-l felicite. Nu putea şi nu voia să-i înşele; le-a cerut să-l însoţească în rugăciunile lor – lucru pe care l-ar fi făcut chiar dacă tânărul păstor nu le-ar fi spus; şi după ce şi-a luat rămas bun prietenesc, a plecat la drum.

Capitolul XXII

Casa

Viaţa pe care Madeleine o ducea în absenţa mamei era destul de monotonă. Ea se ducea şi venea în casă, gravă, răbdătoare, harnică, supraveghind pe Rochette, împlinind pe lângă fratele ei toate datoriile unei mame şi reuşind de minune în eforturile ei pentru a îndruma pe micul băiat independent, însă iubitor. Sarcina ei era mai grea poate în ceea ce o priveşte pe Rochette decât pe Claude.

Ziua era spre sfârşit. Cu toate că era primăvară, aerul de munte era rece şi casa înconjurată încă de un strat de zăpadă pe jumătate topită.

— Pune ceva mai multe lemne pe foc, Madeleine, a zis Rochette, aşezată în colţul cel mai cald al încăperii.

Madeleine s-a sculat, a ieşit şi a revenit îndată cu un butuc mic.

— Nu te-ai prea încărcat, a zis bătrâna.

— Scumpă mamă mare, provizia noastră se micşorează. Nu putem să deranjăm fără încetare pe Jacques Brisssac, care este atât de bun cu noi.

— Îmi amintesc că prin vis că o altă persoană s-a oferit să-ţi taie lemne.

Madeleine s-a înroşit.

— Da, mamă mare, a zis ea cu voce şoptită, însă este cineva de la care nu putem cere nimic şi de la care nu putem primi nimic: fratele preotului.

Ea s-a aşezat şi şi-a reluat lucrul, o îmbrăcăminte de copil pe care o cârpea. Timp de câteva minute, amândouă au tăcut. Apoi Rochette a întrebat-o brusc:

— Ce faci acestei mici jachetele? A cui este?

— Este o bluză veche a micului Paul Brissac pe care Jeanette mi-a dat-o, mamă mare. Încerc s-o fac bună de îmbrăcat, căci astăzi am văzut pe micul orfan al lui François Martin îngheţat de tot. Ştii că nu putem face decât puţine lucruri pentru Domnul şi pentru săracii Lui.

În acest moment cineva a bătut la uşă.

— Intră! a zis Madeleine, care se aştepta să vadă pe Jacques Brissac şi Claude.

O mână viguroasă a deschis cu vioiciune uşa şi aerul primăverii a umplut camera, în timp ce René intra, privind pe Madeleine şi sărutând mâna Rochettei.

— René!

— Madeleine!

Ei şi-au strâns mâna. Surpriza şi o bucurie sinceră au adus roşeaţa pe obrajii Madeleinei, în timp ce ochii îi străluceau neobişnuit. A fost rândul puternicului, curajosului René care, după primul moment de fericire, a fost cuprins de o agitaţie stranie. Nu mai era acolo mica Madeleine, căreia altă dată îi uscase lacrimile. Avea în faţa lui o tânără, slăbită de îngrijorări, este adevărat, însă împodobită cu tot farmecul şi frumuseţea unei femei.

El a răspuns cu un aer distrat miilor de întrebări ale Rochettei; nu vedea decât pe Madeleine. Le-a povestit şederea lui la Lausanne, întoarcerea lui, toamna trecută, consacrarea lui. Le-a spus veştile bune pe care Defere i le dăduse despre doamna Meniet, apoi le-a vorbit de slujba lui în Vivarais şi de destinaţia lui prezentă. În sfârşit, a cerut veşti despre Claude.

— Este în sat, a răspuns Madeleine; a petrecut ziua la Brissac şi va petrece fără îndoială şi noaptea.

René s-a informat atunci despre ceea ce făceau Jacques şi Jeanette; răspunsurile au fost îmbucurătoare. Tatăl Brissac era în mijlocul familiei sale. Jeanette o ducea bine, însă era foarte ocupată de îngrijirile pe care trebuia să le dea celor doi băieţi frumoşi şi robuşti, Paul şi René. Domnul Roux îi botezase pe amândoi. El însuşi o ducea bine, însă vizitele sale erau în mod necesar, rare şi scurte.

— Când se va lăsa noaptea, a zis René, mă voi strecura până în sat şi voi vedea pe Brissac şi voi petrece noaptea la ei.

— Ce, René! a strigat Rochette cu tonul ei de reproş, vrei să spui că după patru ani de absenţă vei petrece prima noapte a întoarcerii dumitale sub alt acoperiş decât al nostru?! Nu aş fi crezut asta!

— Dar gândiţi-vă, doamnă, că nu îndrăznesc să mă arăt în plină zi şi în felul acesta întârzii să-mi văd sora, a zis René, nu fără greutate, căci era o altă pricină, pe care nu voia s-o mărturisească. Regulile stricte impuse păstorilor îl opreau să doarmă sub acest acoperiş.

— Bine, bine, oamenii tineri sunt totdeauna încăpăţânaţi. La ce te gândeşti, Madeleine? Ai putea cel puţin să-i serveşti ceva lui René, dacă nu cumva a jurat să nu mănânce, ca şi să nu se culce în casa lui.

— Cât despre asta, nu! a zis René, care a rămas în sfârşit în tăcere, urmărind cu ochii pe Madeleine în timp ce ea pregătea masa şi aşeza în cinstea călătorului ceea ce cămara conţinea mai bun. Aceste provizii proveneau în mare parte din darurile bunilor lor vecini.

După o clipă Rochette s-a retras în camera ei pentru a se culca; nepoata sa a urmat-o. René nu a socotit că noaptea era destul de întunecoasă pentru drumul în sat. El stătea în picioare lângă fereastra mică, contemplând priveliştea bine cunoscută peste care umbrele serii se întindeau rapid. Însă îndată a încetat să privească… chiar să vadă şi a căzut într-o visare adâncă. Totuşi, a auzit că se apropie un pas suplu şi uşor. I s-ar fi părut că-l aude chiar dacă ar fi fost în fundul mormântului. S-a întors cu vioiciune spre Madeleine.

— Scumpă Madeleine, a zis el, îmi vine câteodată o speranţă, un vis… nu ştiu cum să-ţi spun.

Madeleine a surâs.

— Spune, René, voi vedea dacă este asemănătoare cu a mea.

René a coborât vocea până ce n-a mai fost decât un murmur.

— Domnul Meniet, a zis el, este respectat de toţi cei care îl cunosc. A suferit mult pentru o greşeală considerată de toată lumea ca un act de nobleţe. El are un prieten puternic în domnul de Chantal şi… în acest timp din urmă… prizonierii pentru credinţă au fost câteodată… graţiaţi.

— Nu mă amăgi cu o astfel de speranţă! a strigat Madeleine cu o voce rugătoare. Ah, prietene, dacă aceasta ar fi cu putinţă!

— Aceasta va fi, poate, a zis René; însă ai dreptate, nu trebuie să ne oprim inimile la acest gând. Numai dacă… numai când…

Confuz şi agitat, René părea că şi-a pierdut orice stăpânire asupra lui însuşi.

— Când părinţii tăi îţi vor fi redaţi, gândeşte-te la mine, Madeleine. Eu de asemenea am un vis pe care ţi-l voi face cunoscut în ziua aceea, dacă ziua aceea va sosi vreodată.

Madeleine îl privea cu un aer neliniştit, însă fără încurcătură. Credinţa care le era scumpă, unuia şi altuia, şi interesele lor, ocupau primul loc în mintea tinerei din Ceveni. René ar avea nevoie de casa care era acum locuinţa lor, ca s-o transforme într-o şcoală pentru învăţătura secretă a copiilor protestanţi din vecinătate? Domnul Roux, de la ultima lui vizită, lăsase să se întrevadă că privea acest loc ca favorabil, între altele din ţinut.

— Haide, René, a zis ea, despre ce este vorba? Dacă pot, te voi ajuta.

Atunci, pentru prima dată, ea a remarcat neliniştea privirii lui. El a văzut-o şi s-a silit să-şi reia calmul.

— Nu ştii ce promiţi, Madeleine. Dacă ar fi astfel, aceste cuvinte ar fi foarte preţioase pentru mine. Dă-mi o garanţie, orice ar fi, ceva ce-a atins mâna ta, această panglică, de exemplu…

— Şi pe care mi-ai adus-o de la târgul din Alais? Nu, René, dacă vrei ceva de la mine, ia cel puţin un obiect mai serios. Ia psaltirea pe care mi-a dat-o domnul Roux…

Ea s-a oprit, pe jumătate surâzând, pe jumătate roşindu-se, cuprinsă deodată *dv* o timiditate stranie. Nu mai era René de altă dată

care-i adusese panglica, tovarăşul ei de joc, protectorul ei, prietenul ei; era un bărbat copt domnul păstor Plâns.

René n-a luat psaltirea, cu toate că ea se dusese s-o caute şi i-o oferise cu toată inima. N-a făcut nicio mişcare; tot sufletul lui era în ochii lui negri şi arzători, unde strălucea o flacără intensă.

— Să îndrăznesc să-ţi spun, Madeleine? a întrebat el.

Madeleine a întredeschis buzele, însă nu i-a scăpat niciun sunet. Ea a început să se teamă că o criză să nu fie pe punctul de a se produce în viaţa ei şi dădea înapoi cu o spaimă naturală.

René a luat iar cuvântul. Vocea lui părea că vine de departe şi avea un uşor tremur, ca şi când ar fi încercat să ascundă o mare emoţie.

— Aş îndrăzni să-ţi cer ca să mă ajuţi şi să mă mângâi ca altă dată, Madeleine…

— Totdeauna dumneata ne-ai ajutat şi ne-ai mângâiat, a murmurat tânăra fată.

— Atunci, Madeleine, mângâie-mă şi redă-mi fericirea pentru viitor. Spune-mi numai: te iubesc.

René s-a aplecat pentru a-i auzi răspunsul… încăperea era cufundată în semiobscuritate. Focul nu mai arunca decât câteva sclipiri fugitive, însă stelele străluceau prin zăbrelele ferestrei, cu o lucire curată şi dulce.

— Acum Dumnezeu să mă ierte dacă am fost nedrept şi m-am gândit la mine în primul rând, a zis René cu o voce care traducea sentimentele cele mai adânci. Dumnezeu să mă ierte şi să mă păzească! Tu ştii că sunt un proscris, că mi-este pus la preţ capul, că în această viaţă n-am avere, nici moştenire, nici chiar un loc unde să-mi pun piciorul. Dacă o asemenea soartă nu ţi s-ar părea prea periculoasă, prea tristă…

— Prea tristă, René?! Madeleine a ridicat capul, vorbind cu hotărâre:

— Cum ar putea să pară tristă această soartă fiicei surorii lui Majal? René, am văzut slava aşa de aproape că, dacă Dumnezeu ar cere-o, cred că aş putea s-o suport…

Aici a rămas fără glas şi-a izbucnit în lacrimi. Nu era prima dată că René usca lacrimile ei şi bărbatul n-a fost mai puţin fericit ca băieţandrul. Însă timpul fugea, fără ca cei doi tineri să bage de seamă. Rochette, adormită, respira uşor în camera de alături. René şi Madeleine s-au gândit amândoi la prizonier şi la cea care îl îngrijea.

— Oh! mama mea, tatăl meu! a strigat tânăra fată.

— Mama ta nu mă va vrea? a întrebat René, a cărui inimă a fost străpunsă de îndoială.

— Nu, a zis Madaleine cu vocea înceată, nici tatăl meu.

— Le voi scrie îndată ce voi îndrăzni, mă voi pune la picioarele lor şi mă voi supune în toate lucrurile hotărârii lor… Ascultă… ce este acest sunet?

— Este sunetul noului clopot pe care preotul l-a aşezat deasupra bisericii.

— Este târziu, mult mai târziu decât îmi închipuiam. Trebuie să mă grăbesc să cobor în sat, altfel

Brissac va adormi şi s-ar putea să fie pericol să-i trezesc.

— Vei reveni mâine?

— Nu, nu mâine, trebuie să mă duc la Genolhac, însă aminteşte-ţi, Madeleine, că nimic nu poate să ne mai despartă, nimic…

— Dumnezeu să te însoţească, René!

— Şi El să rămână cu tine, Madeleine!

Mâinile lor au rămas un moment înlănţuite într-o strângere vie. Peste un minut René era plecat. Madeleine a rămas pe prag, privind la lumina stelelor – nu la el, căci statura lui zveltă dispăruse, ci cărarea pe care o călcaseră picioarele lui. Puţin câte puţin, un surâs liniştit a venit fără ştirea ei să rătăcească pe buzele ei. Adierea vântului murmura printre ramurile bătrânului castan, însufleţit de-o viaţă nouă, pe deasupra capului unei fiice fericite, a cărei existenţă avea de asemenea să ia un alt zbor.

Capitolul XXIII

Dumnezeu l-a redat

Doi ani plini, rând pe rând, de temeri şi speranţe au trecut de la frumoasa noapte de primăvară, când Madeleine stătea sub casian.

Este seară, focul trosneşte vesel în vatra căsuţei. Nu se mai pune problema de-a economisi butuci. Ei sunt înghesuiţi în vatra în care se pregăteşte o masă, ce pare să fie copioasă. Se compune dintr-o supă de castane şi o friptură de oaie. Masa, acoperită de o faţă de masă albă de damasc – amintire din zilele mai prospere – este împodobită cu flori şi încărcată cu şuncă, cârnaţi şi prăjituri. Şase tacâmuri sunt aşezate.

Toată ziua picioarele sprintene ale Madeleinei nu s-au oprit şi mâinile ei harnice nu s-au odihnit deloc. Poate a fost mai bine pentru ea, căci a avut puţin timp pentru a se gândi. Bucuria, elixirul vieţii, poate deveni otravă, dacă paharul este golit cu prea mare sete şi într-o doză prea mare şi bucuria copiilor cărora li se redădea tatăl, care după mult timp avea acum să-şi îmbrăţişeze soţia, pe mama copiilor săi, era una dintre cele mai vii care se poate avea aici pe pământ.

Claude se dusese înaintea călătorilor, iar Madeleine era obligată să rămână acasă cu mama mare, pe care în zadar se silea s-o liniştească. Mai mult de o sută de ori, ea a alergat, ocolind cărarea de unde se zărea satul şi a încercat, printre lacrimile de bucurie care-i întunecau vederea, să descopere primul semn al apropierii lor. În sfârşit, tocmai când a venit să spună cu hotărâre că nu puteau să ajungă mai curând de o oră şi reuşise s-o antreneze pe mama mare într-o importantă discuţie culinară, ea a strigat deodată:

— Sst! Aud paşi!

O ureche care n-ar fi fost făcută atentă prin dragoste, n-ar fi putut simţi zgomotul paşilor la această distanţă; însă urechea Madeleinei n-o înşela. Încă odată s-a dus afară.

O oră, cu toate că în realitate n-au fost decât câteva minute, părea că s-a scurs până la întoarcerea ei. Ea a intrat, însă nu singură. Isabeau era înainte cu Claude, acum băiat frumos la paisprezece ani, aproape la fel de mare cât mama lui. Apoi venea, sprijinit de braţul fiicei lui, un om cu părul cărunt, slăbit, încovoiat, uzat. Rochette s-a sculat din scaunul ei, însă picioarele ei tremurătoare nu ar fi susţinut-o, dacă n-ar fi fost prinsă în braţele cărora dragostea filială le înzecise puterea.

— Mamă! Scumpă, mamă! a zis închisul eliberat. Dumnezeu să

fie lăudat că ne-a dat şi unuia şi altuia să vedem ziua aceasta!

După aceea, puţine cuvinte au fost rostite; toţi recunoşteau în tăcere că făceau eforturi să-şi înăbuşe emoţia, de teamă de a nu fi prea mare şi ca să nu fie învinşi de ea. René spusese călătorilor că-i era imposibil să meargă să-i întâlnească la Privas, cum se decisese la început, însă că spera să-i regăsească acasă, în ziua sosirii lor. Când Madeleine, care adusese tatălui ei un pahar de vin, s-a oprit o clipă lângă mama ei, aceasta i-a luat mâna şi i-a spus cu duioşie:

— Ştim tot, copilul meu! Scrisoarea lui René al nostru ne-a sosit înainte de plecarea de la Toulon; însă conţinutul ei nu ne-a adus nimic nou. De mult timp el ne este scump şi unuia şi altuia, ca un fiu.

Madeleinei îi ardeau obrajii, însă inima îi era veselă; ea s-a întors fără să zică un cuvânt la datoriile gospodăriei, iar Isabeau, scoţându-şi capişonul şi haina, a început s-o ajute.

Nu degeaba şi-a adunat René toate puterile ca să poată să-şi întâlnească prietenii în această seară fericită. Dorea să vadă şi să împărtăşească bucuria lor, tot aşa cum văzuse şi împărtăşise amărăciunea lor. Înainte ca masa de sărbătoare să fie servită, toţi oaspeţii aşteptaţi erau reuniţi. Ca totdeauna, René aducea cu sine o provizie nouă de energie şi speranţă. S-au schimbat îmbrăţişări călduroase şi felicitări. Apoi, cu o voce emoţionată, tânărul păstor a cerut binecuvântarea lui Dumnezeu asupra mesei în jurul căreia erau adunaţi pentru prima dată, sub acoperişul tatălui său, aceia pe care-i iubea cel mai mult aici, pe pământ.

Mâna Madeleinei căuta pe cea a tatălui ei şi ochii ei nu se puteau fixa decât pe chipul lui – acest chip scump, aşa de dorit, aşa de îmbătrânit – la care, de mulţi ani, ea visa zi şi noapte. Rochette de asemenea, era cu totul absorbită de vederea fiului ei. René se bucura de bucuria Madeleinei cu o uitare sinceră de sine însuşi, în care gelozia care tulbură atât de des dragostea cea mai adâncă n-avea niciun loc. Şi Isabeau – poate cea mai iubitoare şi mai iubită dintre toţi, se simţea renăscând în copiii ei şi se simţea întinerită de bucuria revederii cu soţul ei în libertate.

În seara aceasta, protectorul şi prietenul familiei, domnul de

Chantal, a primit numeroase laude.

— Fără el, a zis Isabeau, privind cu dragoste pe soţul ei, nu te-aş mai fi întâlnit niciodată.

— Fără el, a răspuns Meniet, n-aş fi supravieţuit pentru a te regăsi.

— Şi fără el, a adăugat René, tatăl nostru n-ar fi fost niciodată liber.

Toate acestea nu erau decât adevăruri. Influenţa lui Chantal, care se făcea mereu simţită în locuri sus-puse – şi care era însoţită de daruri dibace – reuşise în sfârşit să deschidă uşile închisorii lui Jean Meniet.

— Ah! a zis Madeleine suspinând, cât aş vrea ca el să împărtăşească şi credinţa noastră, – el, care este aşa de bun şi de drept!

— El o respectă cel puţin, a zis René, însă… s-a oprit şi n-a terminat fraza, nevoind să întunece nici printr-o uşoară aluzie, amintirea scumpului lor binefăcător.

Ar fi putut să adauge că se temea ca natura sinceră şi generoasă a lui Chantal să fie lipsită de hotărâre. Cu toate că era emoţionat şi impresionat de ceea ce văzuse, el nu era convins de marele fapte care sunt la baza creştinismului. Scepticismul secolului care pătrunsese în sufletul lui, micşora pe fiecare din hotărârile lui bune, slăbea toate principiile lui bune. Cărarea binefacerii practice era un drum rar, pe care putea s-o urmeze cu o inimă întreagă şi în care-şi găsea bucuria. Cei doi Meniet erau departe de a fi singurii lui protejaţi, mai ales printre hughenoţi. Câţiva ani mai târziu el a căutat să-şi îndepărteze din suflet îndoielile şi întrebările încurcate care se cuibăreau printr-o viaţă agitată şi aventuroasă şi a murit ca soldat într-un pământ îndepărtat.

Însă să revenim la Meniet. Captivul eliberat a terminat îndată masa şi a rămas visător, cu capul sprijinit în mână. Ochii Madeleinei, plini de un respect ciudat şi nou, se fixau asupra lui cu atenţie şi păreau că vor să-i ghicească gândurile. El nu i-a lăsat timp de gândire.

— Mă gândeam la trecut, a zis el. Opt ani lungi, şi mai mult, s-au

scurs şi totuşi mi se pare că noi suntem la cina din Mazet, în seara când l-am văzut pentru prima dată pe René. Îl văd, cu figura copilărească, puţin tristă când tăcea, însă radiind de viaţă şi inteligenţă când vorbea cu noi. Claude era aşezat pe genunchii tăi şi Madeleine stătea lângă tine – mica Madeleine – ah! unde este fetiţa mea cu privirea duioasă şi curată?

— Tată, a zis Madeleine cu o voce tremurătoare, m-am schimbat aşa de mult?

— Schimbată, copilul meu?! Oh, da! Noi toţi ne-am schimbat. Tinerii s-au copt, bătrânii s-au uscat, căci noi suntem bătrâni, mama ta şi cu mine, cu toate că eu, cel mai mare, n-am decât patruzeci de ani. Însă timp de opt ani n-am fost om, n-am fost decât un lucru, un număr – numărul 2.552. Aceşti opt ani ar puteau fi socotiţi de trei ori mai numeroşi, iar cei ai mamei tale, Madeleine, au fost tot aşa de lungi că ai mei.

— Tată, a zis René cu o voce gravă, tată, îi regreţi?

— Dacă-mi pare rău, René, Dumnezeu să mă ferească! Eu, sclavul regelui, eram dezrobit de Hristos, care S-a dat pe Sine pentru mine. Cunoşteam puţin bogăţiile harului Său în timpul vieţii uşoare şi înfloritoare de la Mazet. Mă încredeam în El ca în Mântuitorul meu; însă El nu fusese niciodată partea mea şi bucuria mea. Pentru aceasta m-a lăsat să merg la galere.

— Da, a zis Isabeau, Dumnezeu răsplăteşte pe robii Săi nu cu aur şi cu argint, ci cu comori care durează veşnic: dragostea, pacea, bucuria şi cu acestea, copiii mei, a răsplătit El din belşug pe tatăl vostru.

Pentru un cititor superficial, nimic n-ar putea fi mai trist decât lista lungă a închişilor pentru credinţă, despre care istoria n-a păstrat decât numele. Cu câteva excepţii, ei erau oameni din popor, ţesători, cizmari, agricultori. Cunoşteau ei puţin sau mult pe Cel căruia se duceau să-l fie martori? Poate îl cunoşteau puţin la început; însă Dumnezeu nu vrea să rămână dator nimănui. El singur poate să spună cum dă din plin martirilor Lui, în timpul lungilor ani de suferinţă suportaţi în numele Lui, mana ascunsă şi cum El le dă „o piatră albă şi

pe piatră un nume nou scris, pe care nimeni nu-l ştie decât cel care-l primeşte”.

Capitolul XXIV

Iarăşi pe mormânt

La o oră înaintată din aceeaşi noapte, René a părăsit casa. Prietenii lui bănuiau că se dusese la sora lui, însă el şi-a propus de-a nu expune pe Brissac şi pe el însuşi unui pericol pe care o astfel de vizită putea s-o atragă asupra lor. Se afla un alt loc de odihnă spre care-l împingea inima. În nicio parte nu putea să petreacă noaptea în mai mare siguranţă decât pe mormântul tatălui său.

Totul favoriza planul lui; aerul era dulce şi călduţ, stelele sclipeau pe bolta cerească, luna nouă începea să dea puţină lumină. Când a ajuns la locul scump, a văzut cu plăcere că fusese întreţinut cu grijă şi dragoste în timpul absenţei lui. Flori frumoase răsădite îl marca şi un stejar umbrea pământul.

S-a aşezat lângă arbore şi şi-a zis: „Mă simt bine aici”. Nu se vedea mai aproape de sufletul răscumpărat pentru că era aproape de ţarina care îi fusese învelitoarea trecătoare, însă acest loc aşa de scump amintirii lui, gândurile pe care i le trezea, razele dulci ale lunii, liniştea nopţii şi totodată sentimentul izolării sale absolute şi al completei lui siguranţe îi uşurau sufletul şi-l ridicau deasupra pământului.

Atunci fiecare eveniment al nopţii solemne care-l făcuse orfan i-a revenit în minte cu o claritate perfectă. Ca într-un vis a revăzut totul, a retrăit acea noapte, mai puţin durerea. Nu mai gândea acum la spaima celor care plângeau, ci la bucuria celui care intrase în odihna poporului lui Dumnezeu.

El însuşi părea să aibă ceva din această odihnă, această mare şi adâncă odihnă care este partea celor care mor credincioşi.

René a mulţumit lui Dumnezeu de viaţa şi moartea tatălui său şi de amintirea binecuvântată pe care a lăsat-o după el. Apoi, la ora liniştită a miezului nopţii, i se părea că aude o voce, de mult timp mută în mormânt, că-i spune: „Copilul meu, nu este tatăl tău culcat aici”.

A ridicat capul: nori uşori şi destrămaţi pluteau încet pe

albastrul curat şi adânc al cerului. Liniştea nu era întreruptă; singurătatea era deplină; însă Dumnezeu era aproape.

După ce-şi părăsise prietenii, şi-a amintit, aproape cu un sentiment de gelozie, că niciodată, în bucuria întoarcerii, nu se pronunţase numele aceluia a cărui amintire era, fără îndoială, preţioasă tuturor. În ceea ce-l privea, ce avea el care să nu-i fie datorat lui Majal: prietenia sa cu Meniet, logodnica lui, chemarea şi consacrarea sfintei slujiri – toate îi fuseseră date în urma întâlnirii cu păstorul din Deşert la mormântul tatălui său.

Câte vieţi fuseseră ca a sa, „eliberate de robia păcatelor, pentru a se bucura de slava copiilor lui Dumnezeu", cu ajutorul acestei vieţi tinere, retrasă înainte de a-şi sfârşi primăvara? Biruinţa prin înfrângere, succesul prin încercări, bucuria prin groază, viaţa prin moarte – nu era aceasta taina Celui Veşnic, descoperită mai întâi, ca toate celelalte taine, prin Hristos şi în Hristos?

Ceea ce se întâmplase putea să se mai întâmple. În acest caz, Dumnezeu îi va da putere în raport cu planurile Sale şi va avea grijă de aceea care-i era mai scumpă decât propria lui viaţă.

Însă René nu trebuia să fie chemat la un sacrificiu asemănător. Fiecare moarte eroică, aşa cum a fost a lui Majal, făcea mai imposibile în viitor alte morţi de acest fel. Lista lungă a slujitorilor creştini era pe punctul de a fi închisă. Numai două nume, două nume cinstite, acela al lui Étienne Lafage şi al lui Franc, ois Rochette, mai trebuiau să fie înscrise. Rochette a fost ultimul păstor din Franţa căruia Roma i-a oferit alegerea între convertire şi moarte. Erau 27 de ani înaintea marii Revoluţii, care, ca un torent puternic, mătura totul din calea sa şi schimba faţa lumii.

René Plâns a trăit destul ca să fie martor acestei transformări. Dacă de atunci ar fi putut s-o întrevadă, acest viitor i-ar fi părut diferit de prezent. Însă nu i-ar fi trecut prin cap că într-o zi va sta cu gândul la piciorul spânzurătorii împrejurul căreia, ca altă dată, tobele să facă să se audă nemilosul lor zgomot ca să înăbuşe ultimele cuvinte ale victimei şi că această victimă nu va fi un păstor din Deşert, ci nepotul şi succesorul lui Ludovic al XV-lea. În adevăr, „Dumnezeu este un

Judecător drept şi El pedepseşte nedreptatea părinţilor asupra copiilor, până la a treia şi a patra generaţie".

Ceea ce René ar fi putut să prevadă, şi pe bună dreptate, era pentru el şi pentru cei care-i erau scumpi: o viaţă de încercări şi greutăţi, însă fericită cu toate acestea. Pericolele, sărăcia, luptele, adesea lipsa completă, chiar de pâinea zilnică şi de un adăpost pentru noapte puteau să fie partea lui şi a soţiei lui, care consimţea cu curaj s-o împartă împreună cu el. Însă Domnul va fi partea lor şi moştenirea lor pe pământul celor vii.

Îngenuncheat acolo, pe mormântul martirului, René a ridicat ochii spre cer, în timp ce inima lui se înălţa spre timpul fericit care va veni, pe care părinţii lui l-au cerut, l-au sperat, l-au aşteptat, în mijlocul celor mai întunecate ore: „Eu mor, însă cu siguranţă Dumnezeu vă va cerceta", murmurase martir după martir, cu buze muribunde. El a auzit din nou mesajul lui Majal:

„Tot astfel, Domnul are milă de Sion şi mângâie toate dărâmăturile lui. El va face pustia ca un rai şi pământul lui ca o grădină a Domnului. Bucuria şi veselia vor fi în mijlocul lui, mulţumiri şi cântări de laudă" (Isaia 51.3).

Deja René credea că vede răsărind în depărtare, în spatele colinelor, răsăritul, aurora acelei zile noi şi aceste coline eterne ele înşile păreau un ecou al acestor făgăduinţe glorioase:

„Pot să se mute munţii.
Pot să se clatine dealurile.
Dar bunătatea Mea nu se va muta de la tine
Şi legământul Meu de pace nu se va clătina
— Zice Domnul, care are milă de tine.
Tu, cea întristată, bătută de furtună şi nemângâiată.
Iată, îţi voi împodobi pietrele scumpe cu antimoniu
Şi-ţi voi pune temelii de safir, Îţi voi face crestele zidurilor de rubin şi toate marginile de pietre scumpe".

— „Amin, amin!" a zis păstorul din Deşert, în timp ce viziunea îşi întindea splendoarea înaintea lui.

Domnul s-o împlinească la timpul Lui! Şi dacă în noua zi de pace

şi de înflorire, când vor fi aşezaţi sub viţă şi smochini şi nimic nu-i va mai înspăimânta, copiii martirilor vor uita pe Cel care era puterea şi bucuria părinţilor lor sau vor ţine cu o mână mai puţin hotărâtă drapelul pentru care au murit ei, El să-şi aducă aminte de ei şi să împlinească unul din cuvintele Sale: „Astfel ca Eu să fiu Dumnezeul Tău, ţie şi seminţiei tale după tine".

Soarele s-a ridicat şi a inundat pe René cu razele sale strălucitoare, înainte ca rugăciunea lui să fie terminată. Tânărul nu dormise, însă se simţea odihnit şi reîmprospătat.

Recunoscător pentru trecut, mulţumit pentru prezent, fără teamă pentru viitor, el şi-a reluat călătoria şi încă odată aceste văi singuratice au răsunat de cântecul de laudă şi de sfântă încredere:

„Dumnezeu mă conduce în bunătatea Lui supremă.

El este Păstorul meu care mă păzeşte şi mă iubeşte".

Cuprinsul

Capitolul I Capitolul " Capitolul III Capitolul IV Capitolul V Capitolul VI Capitolul VII Capitolul VIII Capitolul IX Capitolul X Capitolul XI Capitolul XII Capitolul XIII Capitolul XIV Capitolul XV Capitolul XVI Capitolul XVII Capitolul XVIII Capitolul XIX

Prefaţa…3
Înainte de adunare…5
După adunare…11
După…18
Pe mormânt…22
Mazet…36
Două planuri…44
Un sanctuar în pădure…57
Ora a sosit, dar nu omul…71
Mesajerul…78
Mesajul…89
Un ultim adio…97
Iarăşi la Mazet…107
Madeleine…119
Aşteptarea…127

Căpitanul de dragoni…133
Biruința…136
Puterea colinelor…150
Nu martir…160
Un vis şi *un cântec…169*
Capitolul XX Capitolul XXI Capitolul XXII Capitolul XXIII Capitolul XXIV
*Un pachet de scrisori…*274
Prima predică…185
Casa…198
Dumnezeu l-a redat…207
Iarăşi pe mormânt…214